

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Cluverii[i] Italia Antiqua

Opus post omnium curas elaboratissimum ; tabulis geographicis ære expressis illustratum ...

Philippi Cluverii[i] Italiae Antiquae. Tomus ...

Clüver, Philipp

Lvgdvni Batavorvm, 1624

Cap. II. De Prisci Latii finibus, & principe eius urbium Roma, locisque proximè adjacentibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14124

Αἰεὶ ὁ πῶμα ἑβόλαι, Σινέσσα, Οὐόλτηρον, Κέρμη. Id est: *Latinorum itidem juxta mare Etruscum; Tiberis amnis ostium, Ostia, Antium, Clostra, Circæum promontorium, Tarracina, Formia.* Item *Campanorum ad Etruscum litus; Liris fluvii os, Sinuessæ, Vulturnum, Cuma.* Et longè ante Ptolemæum Polybius lib. IIII disertè Sinuessam inter Campaniæ urbeis connumerat; ut infra eap. x in eius urbis descriptione videbimus. Certè quum etiam ultra Lirim multa fuerint Novi Latii opida; ut infra cap. VIII videbimus; commodior eius fuisset terminus jugum montis, quod lævam Liris ripam eminus prosequitur; altero verò suo latere habet Campaniæ opida *Suessam & Teanum.* Mela, lib. II cap. IIII, quum satis disertè *Sinuessam* extra Campaniam tribuisset Latio: oratio eius à malè curiosis imperitisque exscriptoribus miserè confusa vitiatæque est. eam ergo sic distingvo: *Buxentum, Velia, Palinurus, Paestanus sinus, Pastum opidum, Silarus amnis, Picentia, Petra quas Sirenes habitavère, Minervæ promontorium; opima Lucaniæ loca. Sinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum, Vesuvii montis adpectus, Pompei, Neapolis, Puteoli, Lacus Lucrinus & Avernus, Baia, Misenum, Cuma, Linternum, Vulturnum amnis, Vulturnum opidum; amœna Campaniæ litora. Sinuessæ, Liris, Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina, Circæ domus aliquando Circæii, Antium, Aphrodisium, Ardea, Laurentum, Ostia, citra Tiberim in hoc litore sunt. ultra Pyrgi, Alisium, Castrum novum, Graviscæ, Cossa, Telamon, Populonia, Cacina, Pise, Etruscæ loca & flumina.* Semper opida fluminaque priore loco enumerat: tandem subjungit regionis nomen, cuius illa fuerint. Verùm, quo faciliùs clariùsque antiquissimæ Romanorum res, hoc spacio inter Tiberim & Lirim sive Sinuessam gestæ, intelligantur; nos vetustissimorum populorum, id est, *Priscum Latinorum, Rutulorum, Hernicorum, Volscorum,* fincis atque opida singulatim explicabimus.

CAP. II.

De PRISCI LATII finibus, & principe eius urbium
 ROMA, locisque proximè adjacentibus.

ANTIQUY Igitur LATII fines fuère isti: Ab Solis occasu, Anio fluvius, ab opido *Tibure* ad confluentem usque *Tiberis*: hinc ipse *Tiberis*, ad ostia usque: ab meridie, mare inferum, à *Tiberis* ostiis ad medium locum inter duo opida *Patricam & Ardeam*; quorum hoc *Rutulorum* fuisset, infra patebit. hinc ab ortu hiberno limes fuit, quo *Latinorum* includebantur opida *Lavinium, Aricia, Lanuvium, Albanus mons, Labici, Præneste*; quæ vulgò nunc adpellantur, *S. Petronella, L' Ariccia, Cività Lavinia, Gallicano, Pilastrina.* extra quem litem *Ardea*, ut dictum, *Rutulorum* fuit, *Velitra*, vulgò nunc *Beletri, & Cora, Volscorum.* A septemtrionibus, ut supra lib. II cap. XVI ostensum, *Aequorum* gens, veluti cuneo quodam, inter *Præneste & Tibur*, in *Latinorum* agrum ad *Tusculanos* usque monteis sese insinuabat; opido eorum prope *Tusculum* sito *Algido*: quo loco nunc diverforium publicum in viâ *Latinâ* esse dixi vulgari vocabulo *Ostia*. Tam arctis igitur fuère *Latinorum* agri inclusi finibus, postquàm eos *Sabini* regione inter *Narem Anienemque* amneis, ut superiori capite ostensum, expulerunt. Patuère in longum, à *Tibure* ad mare, xxxv millia; in latum, ab *Tiberiæ* Româ in *Albanum* montem, xx. De nonnullis trans *Anienem* opidis, quæ nonnulli auctores Latio, ceu *Albanorum* colonias, adscripserunt, quàm dubia sit res, supra lib. II cap. VIII in *Sabinis* patuit. Potuerant tamen aliqua eorum *Latini* sive *Aborigines* condidisse, antequàm eâ regione à *Sabinis* ejecti fuerunt. *Virgilius* equidem *Aeneid.* lib. VI *Anchisen* introducit, apud inferos filio *Aenææ* ita de futuris *Albanorum* regibus vaticinantem:

*Hi tibi Nomentum & Gabios urbemque Fidenam,
 Hi Collatinas imponent montibus arceis,
 Laude pudicitiaæ celebres; addentque Coramque.
 Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.
 Hac tum nomina erunt: nunc sunt sine nomine terra.*

Sanè *Suessæ Pometia* *Volscorum* semper fuit caput, donec à *Tarquinio Superbo*, qui primus *Romanorum* bellum *Volscis* movit, teste *Livio* lib. I, capta fuit; ut infra

infra suo loco ostendetur. unde etiam Florus lib. 1 cap. VII, in rebus gestis Tarquinii: Sic valida opida in Latio capta sunt: Ardea, Gabii, Sessa, Pomertia. Poëtica igitur licentiâ istud quoque à Virgilio confictum est.

De cætero urbium in Prisco Latio princeps existimata est *Laurentum*, Latinorum regum sedes. inde *Latvium*, ab Aeneâ Troiano conditum. tum *Alba*, ab Ascanio, Aeneâ filio, constituta. hinc profecti Romulus atque Remus, *Romam* condidisse crediti sunt. Verùm quia de huius origine & conditoribus summa apud antiquissimos etiam rerum scriptores controversia fuit; unde omnium vetustissima esse tandem dispicitur: simulque, quia non tantùm Latii, & mox Italiae, sed denique totius ferè terrarum Orbis caput evasit: priore loco de hac dicere dignum atque fas sit.

VRBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισπητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert.

VRBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισπητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert. eas, ut & quæ apud alios exstant scriptores, in medium huc producere, quò veritas, quantum eius fieri poterit, inde eruatur, consilium est. Plutarchus ibidem: οἱ μὲν Πελασγοί, Φάσιν, Ἰππὶ πολλοῦ καὶ οἰκιστῆρος πλεονηθέντος ἀνθρώπων τῆς πόλεως κρητικῆς, ἀντιπῶν καπικῆς, ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμω, ἔτις ὀνομάσκει τὴν πόλιν. Id est: Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percurassent Orbis, plurimasque devicissent gentes, eam oram tenuiss, atque ex suo in armis robore [hoc Ῥώμη est Græcis] urbem Romanam adpellasse. Solinus cap. 1: Sunt, qui videri velint, Roma vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi offensusset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque significatione impositi prius nominis, Ῥώμω Græcè Valentiam nominatam. Festus Pompeius: Historia Cumana compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque, ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subiecti qui fuerint Caximparum viri unicarum virium [fortè rectiùs Caxipari, viri unicarum virium] imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi confederint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam. quod nomen, adventu Euandri Aeneaque in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ῥώμω.

VRBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισπητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert. eas, ut & quæ apud alios exstant scriptores, in medium huc producere, quò veritas, quantum eius fieri poterit, inde eruatur, consilium est. Plutarchus ibidem: οἱ μὲν Πελασγοί, Φάσιν, Ἰππὶ πολλοῦ καὶ οἰκιστῆρος πλεονηθέντος ἀνθρώπων τῆς πόλεως κρητικῆς, ἀντιπῶν καπικῆς, ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμω, ἔτις ὀνομάσκει τὴν πόλιν. Id est: Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percurassent Orbis, plurimasque devicissent gentes, eam oram tenuiss, atque ex suo in armis robore [hoc Ῥώμη est Græcis] urbem Romanam adpellasse. Solinus cap. 1: Sunt, qui videri velint, Roma vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi offensusset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque significatione impositi prius nominis, Ῥώμω Græcè Valentiam nominatam. Festus Pompeius: Historia Cumana compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque, ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subiecti qui fuerint Caximparum viri unicarum virium [fortè rectiùs Caxipari, viri unicarum virium] imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi confederint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam. quod nomen, adventu Euandri Aeneaque in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ῥώμω.

VRBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισπητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert. eas, ut & quæ apud alios exstant scriptores, in medium huc producere, quò veritas, quantum eius fieri poterit, inde eruatur, consilium est. Plutarchus ibidem: οἱ μὲν Πελασγοί, Φάσιν, Ἰππὶ πολλοῦ καὶ οἰκιστῆρος πλεονηθέντος ἀνθρώπων τῆς πόλεως κρητικῆς, ἀντιπῶν καπικῆς, ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμω, ἔτις ὀνομάσκει τὴν πόλιν. Id est: Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percurassent Orbis, plurimasque devicissent gentes, eam oram tenuiss, atque ex suo in armis robore [hoc Ῥώμη est Græcis] urbem Romanam adpellasse. Solinus cap. 1: Sunt, qui videri velint, Roma vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi offensusset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque significatione impositi prius nominis, Ῥώμω Græcè Valentiam nominatam. Festus Pompeius: Historia Cumana compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque, ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subiecti qui fuerint Caximparum viri unicarum virium [fortè rectiùs Caxipari, viri unicarum virium] imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi confederint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam. quod nomen, adventu Euandri Aeneaque in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ῥώμω.

VRBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισπητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert. eas, ut & quæ apud alios exstant scriptores, in medium huc producere, quò veritas, quantum eius fieri poterit, inde eruatur, consilium est. Plutarchus ibidem: οἱ μὲν Πελασγοί, Φάσιν, Ἰππὶ πολλοῦ καὶ οἰκιστῆρος πλεονηθέντος ἀνθρώπων τῆς πόλεως κρητικῆς, ἀντιπῶν καπικῆς, ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμω, ἔτις ὀνομάσκει τὴν πόλιν. Id est: Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percurassent Orbis, plurimasque devicissent gentes, eam oram tenuiss, atque ex suo in armis robore [hoc Ῥώμη est Græcis] urbem Romanam adpellasse. Solinus cap. 1: Sunt, qui videri velint, Roma vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi offensusset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque significatione impositi prius nominis, Ῥώμω Græcè Valentiam nominatam. Festus Pompeius: Historia Cumana compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque, ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subiecti qui fuerint Caximparum viri unicarum virium [fortè rectiùs Caxipari, viri unicarum virium] imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi confederint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam. quod nomen, adventu Euandri Aeneaque in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ῥώμω.

VRBS igitur ROMA à quo & quibus temporibus condita sit, item unde id nominis acceperit, numquam satis constituisse, testantur inter alios antiquos auctores maximè Dionysius Halicarnassensis atque Plutarchus. Illius verba lib. 1 hæc sunt: Ἀμφισπητήσεως ἢ πολλῆς κτίσεως ἢ καὶ Ἐχρόνης κτίσεως ἢ καὶ τῶν οἰκιστῶν τῆς πόλεως, ἔδ' αὐτῆς ὠμίω δῆν, ὡς περὶ ὁμολογούμενα πρὸς ἀπάντων, ἐξ Ἰπποδρεμῆς ἐπελάθειν. Id est: Quoniam auctores multum variant tam de tempore, quo urbs sit condita, quàm de ipsis conditoribus; neque mihi visum est, rem, quasi confessam, obiter tantùm esse attingendam. Plutarchus in Romulo: Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα, καὶ δοξὴ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτε καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τῆς πόλεως γέγονεν, ἐκ ὠμολογῆσιν ὡς καὶ τοῖς συγγραφεύσιν. Hoc est: Ingens Roma nomen, quod gloria est apud omnes gentes decantatum, haud convenit inter scriptores, à quo urbs & qua de causâ invenerit. Varias variorum auctorum sententias uterque adfert. eas, ut & quæ apud alios exstant scriptores, in medium huc producere, quò veritas, quantum eius fieri poterit, inde eruatur, consilium est. Plutarchus ibidem: οἱ μὲν Πελασγοί, Φάσιν, Ἰππὶ πολλοῦ καὶ οἰκιστῆρος πλεονηθέντος ἀνθρώπων τῆς πόλεως κρητικῆς, ἀντιπῶν καπικῆς, ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ὄπλοις Ῥώμω, ἔτις ὀνομάσκει τὴν πόλιν. Id est: Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percurassent Orbis, plurimasque devicissent gentes, eam oram tenuiss, atque ex suo in armis robore [hoc Ῥώμη est Græcis] urbem Romanam adpellasse. Solinus cap. 1: Sunt, qui videri velint, Roma vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi offensusset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servatâque significatione impositi prius nominis, Ῥώμω Græcè Valentiam nominatam. Festus Pompeius: Historia Cumana compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque, ex quibus porro civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exterarum regiones, delatos in Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subiecti qui fuerint Caximparum viri unicarum virium [fortè rectiùs Caxipari, viri unicarum virium] imperio, montem Palatium, in quo frequentissimi confederint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam. quod nomen, adventu Euandri Aeneaque in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ῥώμω.

tam,

ταις, effeciffent, ut factis fecum impetu naveis exurerent, navigationis & errorum radio. Huic adftipulatur Damaftes Sigenfis, & nonnulli alii. Plutarchus: Οι δε, Τροίας ἀλισκο-
 ρήεις, διὰ Φυζόντας ενίως κ̄ πλοίων Ἰπλιχόντας, ὑπὸ πλομαίων τῆ Τυρρηνία περὶ πλοῖα Φε-
 ρομένης, ἐπεὶ τ̄ θυμὸν πομπὸν ὀρμίσαντες. ἢ ἡ γυναιξὶν αὐτῶν δουραρχίας ἤδη κ̄ δουραρχε-
 τίας περὶ τῶν ἡαλασσῶν, ὑποδεδίμω, ἢ κ̄ ἡδὲ πρὸς τὴν Ἐφροεὶν ἐδὸν μάλιστα, Ῥώμην ὀνο-
 μα, καὶ πρὸς τὴν πλοῖα. παραχρῆντ̄. Οι δε τῆς, πρῶτον ἡ ἀγαθακλεῖν ἑστὶν ἀνδρα: ἐπὶ δὲ
 ἀγάκω, ἰδρωμένως περὶ τὸ Παλλάνιον, ὡς ὀλίγω χρόνω κρεῖττον εἶπὸν ἔπερτον, ἀγαθὸς πε-
 πρωμένοι χείρας, κ̄ δεχομένων αὐτῶν τ̄ περσοίκων, ἀλλὰ τὴν ἡμῶν δονεμένη τῆ Ῥώμῃ, κ̄ τ̄ πλιν
 ἀπ̄ αὐτῶν, ὡς αὐτῶν, περσοζορῶν. Id est: Alei tradunt, captā Troiā, nonnullos profu-
 gos, quum naveis essent natti, ad Tyrheniam vi ventorum expulsos, circa Tiberim anco-
 ras jecisse. ubi, uxoribus eorum satisfacitibus, pelagique jactationem pertesit, unam, que
 & genere nobilior reliquis esse & praeclere mente videbatur, nomine Romam, ut classem
 incenderent, subgessisse. Id viros primūm agrē tulisse. deinde, quum necessariō sedeis circa
 Pallantium possissent; & brevi supra spem succederent omnia; quōd agri fertilitatem mi-
 ram sentirent; ipsosque adcola reciperent: cum alios habuisse honores Romae, tum eius, ut
 auctoris, urbi nomen indidisse. Solinus: Heraclidi placet, Troiā captā, quosdam ex Achi-
 vis in ea loca, ubi nunc Roma est, devenisse per Tiberim. deinde, suadente Rome, nobi-
 lissimā captivarum, que his comes erat, incensis navibus, possuisse sedeis; struxisse mœnia;
 & epidum ab eā Romē vocavisse. Festus: Lesbios qui adpellatur Heraclides, existimat,
 revertentibus ab Ilio Achivis, quosdam, tempestate dejectos in Italia regiones, sequentes 20
 Tiberis decursum, pervenisse, ubi nunc sit Roma. ibique propter tedium navigationis im-
 pulsas, captivas, auctoritate virginis cuiusdam tempestiva [lege, item captiva,] nomine
 Romes, incendisse classem. atque ab eā necessitate ibi manendi urbem conditam ab his; &
 potissimum eius nomine eam adpellatam, cuius consilio eas sedeis sibi firmassent. Dionysius:
 Ἀριστοπλῆς ἢ ὁ Φιλοσοφῶν Ἀχαιῶν πῶς ἰσπεῖ, τ̄ δὲ τ̄ Τροίας ἀναστρέψαντων, περὶ πλοῖα
 Μαλέων, ἐπὶ χερσὶν βιαίᾳ καὶ ἀληφθενῶς, πῶς μὲν ὑπὸ τ̄ πλομαίων Φερομένης, πῶς αὖ
 ἔπειτα πλοῖα πλανῶν. πλοῖα τῶν δεξιῶν εἰς τ̄ πῶν τῶν τ̄ ὀπῆς, δεξιῶν λαπίων. Ἰπ-
 τῶ Τυρρηνικῶν πλοῖα κείνη. ἀσμένως ἢ τ̄ γὰρ ἰδόντας, αἰετικῶν τ̄ τῶν αὐτῶν, ἐκ
 τῶν πλοῖα τῶν χειμερῶν ὄραν, ὁρμητικῶν ἀσμένως ἐπὶ δὲ χερσὶν πλοῖα. ἐμπροσθεν
 ὑπὸ νύκτῃ τ̄ νῆων, σὺν ἔχοντες ἑπὶ πῶν πῶν ἀπερσιν, ἀβελήτων ἀνάγκη ἑστὶν βίως ἐπὶ
 τῆ χερσὶν χερσὶν ἰδρῶσιν. συμβῆναι δὲ αὐτῶν τῆ δὲ γυναικῶν ἀιχμαλατίας, ἀς ἐπὶ
 χερσὶν ἐξ ἰλίου πῶν τῶν καὶ καὶ πλοῖα, φοβημένως τῶ οἴκαδε Ἀχαιῶν ἀπερσιν, ὡς εἰς
 δεξιῶν ἀφῆξοντες. Hoc est: Aristoteles philosophus tradit, Achaorum quosdam, à
 Troiano bello redeuntes, circum Maléam cursum flexisse; correptosque à ventis, tempesta-
 tis vi, ultro citroque diu per altum jactatos, tandem adpulisse ad eam Opica regionis oram,
 que, Tyrreno pelago perfusa, Latium vocatur. quumque, oprati litoris desiderio, naveis
 illò subduxissent; exegisse totam hiemem, ineunte vere abnavigare paratos. sed quum na-
 veis eis nocturno incendio conflagrassent; ademptā profectiois facultate, necessitatem in
 voluntatem vertisse: vitaeque sedeis in agris, ad quos adpulerunt, fixisse. Eum casum ob-
 venisse eis captivarum Iliensium operā: quōd, metuentes, ne se domum in servitutem ab-
 ducerent, ignem in naveis conjecissent. Solinus: Agathocles scribit, Romē non capti-
 vam fuisse; ut supra dictum est: sed, Ascanio natam, Aenea neptem, adpellationis istius
 causam fuisse. Dionysius: Καλλιῶς ἢ, ὁ τῶν Ἀγαθοκλεῶν περὶ τῶν ἀγαθοκλεῶν, Ῥώμην ὑπὸ
 Τρωάδα, τ̄ ἀφῆξοντων ἀμα τοῖς ἄλλοις Τρωσὶν εἰς ἰταλίαν, ἡμαρτῶν λαλίᾳ, τῶ βασιλῆ τ̄ Ἀ-
 βορμηίων, ἐπὶ τῶν δύο πῶν, Ῥώμην κ̄ Ῥωμύλον. οἰκιστῶν δὲ πλιν, δὲ τ̄ μητρός αὐτῆ
 ἦσαν τῶν ὀνομα. Hoc est: Callias, rerum ab Agathocle gestarum scriptor, Romē quamdam,
 ait, Troianam mulierem, cum cateris Troianis delatam in Italiam, nupsisse Latino, Abo-
 riginum regi; eique duos peperisse filios, Romum & Romulum: à quibus condita urbi no-
 men matris impositum. Festus: Callias, Agathoclis Siculi qui res gestas conscripsit, arbi-
 tratur, è manu Troianorum, è fugientium Ilio capto, cuidam fuisse nomen Latino; cum-
 que habuisse conjugem Romam: à quo, ut Italiā sit potius, urbemque condiderit, eam Ro-
 mam adpellavisse. Idem postea: Galitas scribit, quum, post obitum Aenea, imperium
 Italia pervenisset ad Latinum, Telemachi Circesque filium: isque ex Romā suscepisset filios
 Romum Romulumque: urbis condita in Palatio [fortè Palatino] causam fuisse adpellanda
 potissimum Romae. Servius ad Virgillii Aeneid. lib. 1: De origine & conditore Urbis di-
 versa à diversis traduntur. Clinias refert, Telemachi filiam, Romē nomine, Aenea ne-
 ptē fuisse; ex cuius vocabulo Romam adpellatam..... [interiit nomen auctoris] ...
 dicit.

dicit, Latinum, ex Phlyxe & Circe editum, de nomine sororis suae mortuae Romen civitatem adpellasse. Atteius adserit, Romam ante adventum Euandri diu Valentiam vocitatum: sed post Graco nomine Romam vocitatum. Alii a filia Euandri ita dictam, alii a fatidica, qua praedixisset Euandro, his cum locis oportere considerare. Eratosthenes Ascanii, Aeneae filii, [filium] Romulum parentem urbis refert. Navius & Ennius Aeneae ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt. Sibylla ita dicit: Ρωμαῖοι Ρώμης παῖδες. [Id est: Romani Romi progenies. Dionysius: Εἰσι δὲ ἄλλοι, οἳ τὸ Ρώμῳ ἐκλήθη λέγουσιν ἕκαστον Ρώμης, ἔτι Ἰταλῶν, μητρὸς δὲ Ἡλέκρας, τὴν Λαλὸν θυγατρὸς. Id est: Sunt, qui Romam conditam aiunt, ab Itali filio Romo, nato ex Electra, Latini filia. Plutarchus: Ἄλλοι δὲ Ρώμῳ, Ἰταλῶν θυγατρὸς

10 καὶ Λακωνίας, οἳ δὲ Τηλέφου, ἔτι Ἡρακλέους, Αἰνείας γαμηθείσων, οἳ δὲ Ἀσκάνιος, ἔτι Αἰνείας, λέγουσι τὸννομα ἦσαν τῆ πόλι· οἳ δὲ Ρώμῳ, Ὀδυσσεύς παῖδα Ἐκκύρης, οἰκίστην τὴν πόλιν· οἳ δὲ, Ρώμῳ, ἔτι Τροίας ἑκαστὸν Διομήδους διασευλίτου, τὴν Ἡμαθίων· οἳ δὲ Ρώμῳ, Λαλίων ἄρχοντος, ἐκβαλόντος Τυρρῶνός. Hoc est: Alii tradunt, Romem Itali & Leucaria filiam, alii Telephi, Herculis filii, filiam, Aeneae nuptam, alii Ascanii, Aeneae filii, filiam, uomen urbi dedisse. alii aiunt, Ulyssis atque Circes filium Romum urbem condidisse. alii rursus ferunt, Romum, Emathionis filium ab Diomede e Troia missum: alii Romum, Latinorum tyrannum; quum ejecisset Tyrrenos. Dionysius: Ξενογόρου δὲ ὁ συλητοφῶς, Ἰσραῖ, Ὀδυσσεύς καὶ Κίρκης ἕως ἤμερῶν γένεσ, Ρώμῳ, Ἀντίαν, Ἀρδέαν· οἰκίστην δὲ τῆς πόλις, ἀφ' ἑαυτῶν ἦσαν τοῖς κτισμασι πῶς ὀνομασται. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀποφαίνει τὴν πόλιν Ρώμῳ· τῶν δὲ λέγει, καὶ μὲν Ἰταλίας, Ἀσκάνιος, καὶ δὲ Ἰνους, Ἡμαθίων παῖδα εἶναι. Id est: Xenagoras historicus tradit. Ulyssis ac Circeis treis fuisse filios, Romum, Antiam, & Ardeam. eosque conditis tribus opidis, nomina eis a se imposuisse. Dionysius verò Chalcidensis consentit quidem de auctore urbis Romo: at filium eum fuisse tradit, quorumdam opinione, Ascanii; aliorum autem sententia, Emathionis. Feitus: Apollodorus in Exenide ait, Aeneae & Laviniā natos, Mayllem, Mulem, Romumque. atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimtus ait, ex Tyrreniā Aeneae natum filium Romulum fuisse; atque eo ortam Albam, Aeneae neptem: cuius filius, nomine Romus, condiderit urbem Romam. Antigonus, Italica historia scriptor, ait, Romum quemdam nomine, Iove conceptum, urbem condidisse in Palatio, eique Roma dedisse nomen. Agathocles, Cyzicenarum rerum conscriptor,

30 ait, vaticinio Heleni impulsus Aeneam Italiam petivisse, portantem suam secum nepotem, Ascanii filiam, nomine Romam: eamque, ut, Italia sint Phryges potiti, & iis regionibus maximè, qua nunc sunt vicina urbi, primam omnium consecrasse in Palatio Fidei templum. in quo monte postea quum conderetur urbs, visam esse justam vocabuli urbis Romae causam a nomine eius, qua prior eum locum dedicavisset Fidei. Ait idem Agathocles, complures esse auctores, qui dicant, Aeneam sepultum in urbe Berecynthiā, proximè flumen Nolon. atque ex eius progenie quemdam nomine Romum venisse in Italiam: & urbem Romam nominatam, condidisse. Plutarchus: οὐ μὲν ἔτι οἳ Ρωμύλον τῶν δι- κημοπέτων τῶν λόγων ἀποφαίνοντες ἐπ' αὐτῶν τῆς πόλεως, ὁμολογοῦσι πᾶσι τὸ ὄνομα αὐτῶν. οἳ μὲν γὰρ Αἰνείας καὶ Δεξιθέας, τῆς Φοῖβαντος, ἕκαστον ὄντα ἡπίον, εἰς Ἰταλίαν κρημνίσαν, καὶ τὸν ἀδελ- φὸν αὐτῶν Ρώμῳ· ἔτι δὲ τὸ ὄνομα πημιμύρασι τῶν ἄλλων σκαφῶν ἀσφραγίσαντων, ἐν ᾧ δὲ ἦσαν οἳ παῖδες, εἰς μαλακῶν ἀποκλινηθέντων ὄχθῳ ἀτρέμα, σάθεντας ἀπεροδοκῆτας, ὀνομα- σθῆσαν Ρώμῳ· οἳ δὲ Ρώμῳ, θυγατρὸς τῆς Τρωάδος ἐκείνης, Λατίαν, τῶν Τελεμάχου γα- μηθείσαν, πικρὴν τὴν Ρωμύλον· οἳ δὲ Αἰμιλίαν, πῶν Αἰνείας καὶ Λαβίνιας, ἀφ' ἧς συνημοδύλου.

Hoc est: Quin nec inter eos, qui probatissima adserunt, qui Romulum contendunt urbi nomen posuisse, de origine eius convenit. alii quidpe eum Aeneae atque Dexitheae, Phor- bantis filiae, filium, admodum infantem cum fratre Romo in Italiam fuisse deportatum ad- firmant. quum autem reliqua navigia amne effuso perissent; illud verò, in quo pueri erant, ad ripam mollem placide delatum esset; praeter spem salvos evasisse. atque ita eum locum adpellatum fuisse Romanum. Alii Romem, mulieris filium Troiane filiam, qua Lati- no, Telemachi filio, fuit nupta. Romuli fuisse matrem adseverant. Alii rursus Aemili- am, Aeneae & Lavinia filiam, ex Marte concepisse aiunt. Dionysius: Ἐχόν δὲ πῶν ἄλλων καὶ ἄλλων τῶν Ἑλλήνων πῶν ἐξ ἑσθῆς συγγραφέων, οἳ ἀσφραγίσαντες ἀποκλινηθέντων ὄχθῳ ἀτρέμας τῆς πόλεως, ἵνα μὴ ἀφίσταται μακροτέρω. Ἰπὶ δὲ τῶν Ρωμαίων ἐλθόντων συγγραφέων. Παλαιὸς μὲν οὖν ἔπε συγγραφέων ἐπὶ λογογράφῳ ἐπὶ Ρωμαίων ἐδὲ εἰς. ἐν παλαιῶν μὲν τοῖς λόγοις, ἐν ἡμετέροις δὲ ἐστὶν ὁμοίωσιν. ἵνα μὴ ἀφίσταται μακροτέρω. Τῶν δὲ ἄλλων μὲν Αἰνείας ἤσαν ἕως λέγουσι Ρωμύλον καὶ Ρώμῳ, δὲ οἰκίστην τῆς Ρώμης. ἔπειτα δὲ θυγατρὸς Αἰνείας παῖ- δας· ὅτι δὲ πατρὸς, πικρὴν διορίζοντες. Ἰσοδωρὸν δὲ αὐτῶν ἕκαστον Αἰνείας Λαλίαν, τῶν βασιλέων

40 τῶν δὲ ἄλλων καὶ ἄλλων τῶν Ἑλλήνων πῶν ἐξ ἑσθῆς συγγραφέων, οἳ ἀσφραγίσαντες ἀποκλινηθέντων ὄχθῳ ἀτρέμας τῆς πόλεως, ἵνα μὴ ἀφίσταται μακροτέρω. Ἰπὶ δὲ τῶν Ρωμαίων ἐλθόντων συγγραφέων. Παλαιὸς μὲν οὖν ἔπε συγγραφέων ἐπὶ λογογράφῳ ἐπὶ Ρωμαίων ἐδὲ εἰς. ἐν παλαιῶν μὲν τοῖς λόγοις, ἐν ἡμετέροις δὲ ἐστὶν ὁμοίωσιν. ἵνα μὴ ἀφίσταται μακροτέρω. Τῶν δὲ ἄλλων μὲν Αἰνείας ἤσαν ἕως λέγουσι Ρωμύλον καὶ Ρώμῳ, δὲ οἰκίστην τῆς Ρώμης. ἔπειτα δὲ θυγατρὸς Αἰνείας παῖ- δας· ὅτι δὲ πατρὸς, πικρὴν διορίζοντες. Ἰσοδωρὸν δὲ αὐτῶν ἕκαστον Αἰνείας Λαλίαν, τῶν βασιλέων

50 Tom. 2. D τῶν

ἐξήμερον οὐδ' εἰς σκάφην πᾶν βρέφη, κατίβη ἰδὼν τὸν πῶμον, ὡς ῥίψεν· ἰδὼν δὲ καλὸν τὰ
 πολλὰ ῥόματα, καὶ τραχυόδημον, εἰσεῖτε προσελθὼν. ἐγγὺς δὲ τὸ ὄχθης κακῶδες, ἀπηλάσσει·
 ἔθ' δὲ πλοῦτος κατὰ κλύζον, ἢ πλῆμνίον τὸ σκάφην ἑσπλάζεσθαι καὶ μετασχεῖσθαι πρῶτος,
 κατίνευσεν εἰς χωρὸν Ἰπτικῶς μαλθακὸν, ὃ τῷ Κερμανὸν καλεῖσθαι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς εἰ-
 κεν, ὅτι καὶ ἀδελφὸς γερμανὸς ὀνομαζέσθην· ἡ δὲ πλησίον ἐγγυὸς, ὃν Γερμανάλιος ἐκάλεον, ἢ
 Δία τὸν Ρωμύλον, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν· ἢ Δία τὸ πᾶν μηρυκώδημα τῶν θρεμμάτων ἐκείνῃ τῷ
 σκάφην ἐφοιάζειν, ἢ μάλιστα Δία τὸ βρέφον ἠλασμένον, ὅτι τῷ πᾶσι ἠλλὰ ῥάμας ἀνομαζόν οἱ πα-
 λαοὶ, καὶ θεὸν ἵνα τὸ ἐκτροφῆς τὸ ἠπτόν Ἰπτικεῖον δοκῶσαν, ὀνομαζέσθαι Ρωμυλίαν, καὶ θύειν
 αὐτῇ ἠφάλια, καὶ γὰρ αἰς ἱεροῖς Ἰπτικεῖνδοσι. ἐν αὐτῇ δὲ τῷ βρέφει κειμένους, τῷ πᾶσι λυκαγῶν
 10 ἱερῶν ἠηλοζομένῳ, ἔδρυκαλάπην ἵνα παρῶναι στυμνέειν φέροιται καὶ φυλάτῃον τὰ νομίζουσι δὲ ἄ-
 ρεος ἱερὰ τὰ ῥάμα. τὸ δὲ δρυκαλάπην ἔδει φερόντως Λατίνοι σέβοντες καὶ ἡμῶν, ὅθεν ἐκ ἡμεῶν πῆ-
 ῖον ἢ τῶν σκάφην βρέφει, πικρὸν ἔστι ἄρεος φάσμασι. καίτοι τὰ πᾶσι αὐτῷ ἐξαπατηθείσας λέ-
 γουσιν, ἵνα δὲ ἀμυλίαν Δία παρῶν ἐθέσασιν, ἐν ὅπλοις Ἰπτικεῖνδοσι αὐτῇ, καὶ στυμνέειν φέροι-
 σι δὲ τὸνομα τὸ τροφῆς δὲ ἀμφιβολίαν ἵπτι τὸ μυθῶδες ἐκτροφῆς τῇ φήμῃ ὡς ῥάμα· ἡ δὲ
 γὰρ ἐκάλεον οἱ Λατίνοι τὸ πᾶν ἠηλοζομένῳ, καὶ τὸ γυναικῶν τῶν ἐπιτροφῶν. εἶναι δὲ πρῶτον
 φασί τὸ γυναικῶν, ἢ τὰ βρέφη θρεψάσθαι, ἢ ἡλικίαν ἠρεντίας ὄνομα. ταύτη δὲ καὶ τῶν Ρωμαίων,
 καὶ καὶ Ἰπτικεῖνδοσι τὸ περιλάμβανεν αὐτῇ ὅτι ἄρεος ἱερῶν, ἔδει ἠρεντίας καλεῖσθαι τὸ ἱερῶν. τὰ δὲ
 βρέφη φασί τὸ, ἢ μάλιστα σφραγίδες, αἰεταὶ λαθὼν ἀπῆλθον· ὡς δὲ ἐνίοι φασί, τὸ ἐκτροφῆς ἐχο-
 ῦντο μάλιστ', εἰδὼν δὲ Νομῆτον, καὶ συγχρηθῆναι τρεφῆς κρύφα πῆς τρεφῆς. καὶ γεμέ-
 20 ματα λέγονται καὶ τὰ ῥάμα μωθῶν οἱ πᾶσι εἰς Γαβίης κομιθέντες, ὅσα καὶ τῶν ἐν ἠηλοζομένῳ. κλη-
 θῆναι δὲ τὰ τρεφῆς τὸ πᾶν ἠηλοζομένῳ Ρωμύλον καὶ Ράμα, ὅτι ἠηλοζομένῳ ὀφθῆναι τὸ ἠηλοζομένῳ. Hoc
 est: Alii planè fabulosa de ortu Romuli referunt. spectrum scilicet Tarchetio, Albanorum
 regi cetero ac severissimo, divinum domi oblatum tale: Genitale ex foco eius masculini
 sexus exstitisse; per multasque dies comparuisse: atque oraculo, quod in Etruria Thetidis
 erat, responsum esse, uti virgo cum spectro coiret: ex qua filium virtute clarissimum fortunâ-
 que robore oriturum insignem. Hoc responsum Tarchetius quum uni ex filialibus expo-
 sisset; iussissetque, ut cum genitili isto sese conjungeret; eam, quod aspernabatur, submisisset
 ancillam. Tarchetium, ut reseruit, graviter offensum, ambas in vincula coniecisse; morte
 vindicaturum. sed quum Vestæ ei in somnio oblata, deterrisset eum à cæde; telam in vinculis
 30 texere puellas iussisset: eâ lege, ut eâ detextâ elocarentur. atque illas texuisse interdum: nocte,
 iussu Tarchetii, alias retexere telam solitas. Quum autem ancilla ex genitili illo geminos
 esset enixa; Teratio cuidam Tarchetium necandos tradidisse. illum ad fluminis ripam eos ex-
 posuisse. lupam inde adcurrentem lactasse, varisque generis volucris alimenta minuta ori
 indidisse. bubulum tandem, re cum admiratione conspectâ, accedere ausum, infanteis sustu-
 lisse. Ad hunc modum servatos educatosque evasisse Tarchetium, eumque superasse. Hec e-
 quidem Promathion quidam, qui historiam de rebus Italicis conscripsit, ita retulit. caterum
 receptissime historie, & à pluribus adprobata, Diocles Peparethius præcipua primus apud
 Græcos edidit. que ut plurimum Fabius Pictor sequitur. & quamquam in hac quoque va-
 rient; tamen ut brevibus absolvam, ea huiusmodi est. Ex Aenea posteris, qui Albæ regna-
 40 runt, ad duos fratres regnum devenit, Numitorem & Amulium. Univerſo patrimonio ab
 Amulio in sorteis diviso duas, regnoque cum pecuniâ & advecto Troiâ thesauro comparato,
 regnum sumpsit Numitor. Amulius quum essent ex argento, quam Numitoris, ampliores opes;
 facile eum regno exsult. eiusque filiam, quæ perpetuo cælibatu & virginitate liber ab huius
 partu foret, Vestæ sacerdotem legat: quam Iliam alii vocant; alii Rheam; nonnulli Silviam.
 Haud multo post deprehenditur, contra virginum Vestalium legem, prægnans esse. Ne postre-
 mo supplicio adficeretur; regis filia precibus à patre obtinuit Antho. in custodiam tamen, ne
 inscio pareret Amulio, data est, & remota ab hominum consortio. Illa gemellos edidit; mirâ
 corporis procceritate ac specie. Qua re magis commotus Amulius, imperat ministro, uti eos ex-
 ponat. nomen huic erat Faustulo. alii tamen non huic, verum ei, qui postea sustulit, id nomi-
 50 nis fuisse tradunt. Minister infanteis imposuit alveo: atque, expositurus eos, descendit ad flu-
 men. quod inflatum quum cerneret atque rapidum; non ausus accedere, ad proxima ripe ex-
 positus; recessit. Flumine evagato, suscipiens alveum alluvies, & leniter subvehens, in loco
 destituit satis molli. Germanum vocant nunc locum. olim verò Germanum adpellabant. sci-
 licet, quia fratres vocant germanos. Erat juxta ficus, quam Ruminalem dicebant, ut mul-
 torum fert opinio, à Romulo: vel, quod maxime probatur, propter puerorum lactationem.
 mammam quidæm vocabant rumam præsci: & decam, infantium educationis præsidem, Rumi-
 liam dicunt: eique sacrificium faciunt absque vino, in quo lac libant. Ad pueros ibi jacenteis

lupam, tradunt, lactantem cursum flexisse; & picum Martium nutriendis ac servandis præstid
 fuisse. Marti utrumque animal sacrum habetur. picum verò Martium præcipuo honore ve-
 nerantur Latini. Vnde puerpera maior fides, ex Marte se peperisse adseveranti, quamvis ab
 Amulio deceptam, qui armatus eam suppraverat, in eam venisse opinionem, credita est. Sunt,
 qui ferant, nutricis nomen ex vocis ambiguitate fabula locum dedisse. quidpe lupus Lati-
 ni, præter vulgarem notamque significationem, etiam eas vocabant, que corpus vulgabant:
 cuiusmodi Faustuli, puerorum nutritii, uxorem fuisse, Accam Larentiam nomine. Huic
 quoque sacra Romani faciunt: & mense Aprili flamen Martialis ei libat. Festum Larentiar
 [forte Larentalia] vocant. Caterò Faustulus, regias subulens, infanteis clam omnibus su-
 stulit. Alii veritati magis consona referunt. conscio nimirum Numitore, & alimenta
 suppeditante secretò nutriciis, pueros literis omnique liberali disciplinâ Gabis institutos.
 quia autem sugentes visi essent lupam, à papillâ Romulum & Romum vocatos. Eandem
 historiam ex eodem auctore concilius sic refert Pompeius Festus: Diocles Peparethius
 ait, Iliam, Numitoris, Albani regis filiam, gemellos edidisse: quos in imâ Tiberis ripâ à Fau-
 stulo, regio ministro, expositos iuxta ficum, adpellatam postea à Romulo Ruminalem. sic ja-
 centeis lupam lactasse: & picum Martium nutritivisse. post repertos Accam Larentiam, Fau-
 stuli uxorem, educasse. Plerique tamen, conscio & alimenta præbente Numitore, nutritos
 aiunt: quòd Iliæ ex Marte se peperisse eos adseverabat: ac secretò literis omnique liberali di-
 sciplinâ Gabis institutos atque excultos fuisse: atque ita in musicis primam pueritiam tra-
 duxisse. Quum inter aqualeis omneis præstarent corporis proceritate & formâ; nominatos,
 alterum Romulum, Remum alterum. vel, quòd expositos in ripâ Tiberis lupa lactaverit,
 præbens rumam, monte vicino descendens; & quòd reperti à Faustulo sunt educati; Romulus
 & Remus à rumâ nominati potissimum. Eos, ubi, ex compressu Iliæ natos se, cognoverint;
 præterea, quo patre essent procreati, intellexerint; Numitori a vo primum restituisse regnum.
 deinde de urbe condendâ per auguria decrevisse, uter eam conderet nominaretque. ac deo-
 rum manifestâ adprobatione Romulum urbem condidisse: eamque nominasse Romam potius,
 quam Romulam, de suo nomine, ut ampliore vocabuli significatione prosperiora patria sua
 ominaretur. Eandem fermè historiam de Amulio atque Numitore, deque huius fi-
 liâ & nepotibus Romulo ac Romo pluribus verbis refert Dionysius quoque Halicar-
 nassensis dicto lib. 1: & item Livius lib. 1: Ifaciusque Tzerza in commentariis ad
 Lycophronem; Sex. Aurelius Victor in libro de Origine gentis Romanæ; & alii.
 quæ mahercules historia nihilo certior est primis illis compluribus variisque Græ-
 corum fabulis, auditu absurdissimis ac maximè ridiculis putidisque. etenim, licet
 ex antiquis tabulis, in templis suspensis, eam præcos Romanos collegisse adfirmet
 Dionysius: ut apud quos nulla alia fuerint literarum monumenta, antequàm ea à
 Græcis mutuati sint: tamen Plutarchus disertissimis testatur verbis, primum eam
 apud Græcos prodidisse Dioclem Peparethium: eundemque postmodum ex eius
 libris desumpsisse primum Romanorum scriptorum Fabium Pictorem. quod & ipse
 fatis postea, ubi eandem refert historiam, agnoscit Dionysius, his verbis: περὶ τῶν
 ἐκ τῆς Ἰλίας ἡρωμένων κείνων ἡρώων φάσι, ὁ Πύργος λεγόμενος, ὁ Ἀδίκιος πικύκιος ἢ κατὰ τὴν
 πόρην ἢ Πείσων καλπεριος, καὶ τῶν ἄλλων συγγραφῶν οἱ πολλοὶς ἠκολούθησαν, τῆδε γραφῆς.
 Id est: De natis ex Iliâ pueris Q. Fabius Pictor, quem postea sequenti L. Cincius, Porcius
 Cato, Calpurnius Piso, & plerique alii scriptores, sic tradit. Fuisse Romanorum scripto-
 rum antiquissimum Q. Fabium Pictorem, Livius quoque testatur lib. 1. Vulgò autem
 receptam fuisse apud Romanos isthanc de Romulo Remoque, urbis Romanæ con-
 ditoribus opinionem, non tantum ex hætenus citatis, & quos alios complureis
 allegat Aurelius Victor in dicto libro de Origine gentis Romanæ auctoribus, sed
 etiam ex publicis actis & sacris patet, Herodianus lib. 1, de Matre deum loquens,
 quæ & Mater Idaa, & Dea Pessinuntia, à locis adpellabatur: Ἐν δὲ τῷ περὶ τῆς ἡμετέρας
 Πεισινυντιᾶς πάλαι μὲν Φρύγας ὠργίαζον ἦν τῷ πάλαι Γάλλῳ ὠργαρίοντι. ἔπειτα δὲ Ῥωμαίων ἡ-
 ζῆτε πὲρ πραγμάτων, φασὶν αὐτοὺς χρῆσθαι, μένειν π τὴν ἀρχὴν ἔς ἐς μέγα περὶ χερσίν, εἰ τὴν
 Πεισινυντιαν ἦεν μεταρραζοῦν ὡς αὐτὸς. πρὶν αὐτοὺς δὲ πρὸς θεοὺς εἰς Φρύγας, τὸ ἀρχαῖον ἦπυ.
 ἔτυχεν δὲ Ῥαδίας, συγγράμματα περὶ βασιλείων, καὶ τὴν ἀπὸ λίνης τῆς Φρυγίας εἰς αὐτὸς ἀγαθοχλοῦ κα-
 τὰ λένωντι. Hoc est: In prædicto Pessinunte Phryges olim orgia colebant, apud præstuen-
 tem amnem Gallum. sed ubi res Romana crevit; responso accepto, mansurum imperium,
 & ad summum auctum iri, si Pessinuntiam deam ad se transferrent: missi in Phrygiam le-
 gati sunt, petiturum deæ simulacrum. quod quidem facile illis concessum est, consanguineos
 sese

sefe dictitantibus, atque oriundos ab Aeneâ Phryge. Tacitus Annal. lib. IIII: Ne
 Iliensibus quidem, quum parentem urbis Roma Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriam
 pollebant. Et eodem libro antea, de funere Drusi, Funus imaginum pompâ maximè
 inlustre fuit: quum origo Iulia gentis Aeneas; omnesque Albanorum reges, & con-
 ditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Ap. Clausus, ceteraque Claudiorum effigies,
 longo ordine spectarentur. Solinus cap. 11: Et adfirmat Varro, auctor diligentissimus,
 Romam condidit Romulus, Marte genitus & Rheâ Silvâ; vel, ut nonnulli, Marte &
 Iliâ. dictaque est primùm Roma quadrata; quòd ad equilibrium foret posita. ea incipit à
 silvâ, qua est in areâ Apollinis, & ad supercilium scalarum Caci. habet terminum, ubi tu-
 10 guriam fuit Faustuli. ibi Romulus mansitavit: qui auspiciò fundamenta murorum jecit,
 duodeviginti natus annos, XI Kalendas Maias, hora post secundam ante tertiam; sicut L.
 Taruntius prodidit, mathematicorum nobilissimus: Iove in Piscibus; Saturno, Venere,
 Marte, Mercurio, in Scorpione; Sole in Tauro, in Lunâ, in Librà, constitutis. Et obser-
 vatum deinceps, ne qua hostia Parilibus caderetur: ut dies iste à sanguine purus esset. cuius
 significationem de partu Iliæ tractam volunt. Cicero de Divinatione lib. 11: L. quidem
 Taruntius Firmianus, familiaris noster, in primis Chaldaicis rationibus eruditus, urbis et-
 iam nostra natalem diem repetebat ab iis Parilibus, quibus eam à Romulo conditam acce-
 20 pimus: Romanque, quum esset in jugo Luna, natam esset dicebat. nec eius fata canere du-
 bitabat. Ovidius Μετμορφώσεων lib. XIII:

Proximus Ausonias injusti miles Amuli
 Rexit opes: Numitorque senex amissa, nepotum
 Munere, regna capit. festisque Parilibus urbis
 Mœnia conduntur.

Varro Rer. Rusticar. lib. II cap. 1: Romanum populum à pastoribus esse ortum, quis non
 dicit? quis Faustulum nescit pastorem fuisse nutricium, qui Romulum & Remum educavit?
 non ipsos quoque fuisse pastores obtinebit, quòd Parilibus potissimum condidit urbem?
 Nempe quia Parilia eadem dicebantur & Palilia: hæc autem à Pale, pastorum deâ,
 adpellata putabantur. Svetonius in Caligulâ, cap. XVI: Decretum autem, ut dies,
 quo cepisset imperium, Palilia vocaretur. Varro de Lingvâ Latinâ lib. V: Palilia dicta à
 30 Pale: quòd feria ei dea sunt; ut Cerealia à Cerere. Virgilius Γεωργικῶν lib. III:

Te quoque magna Pales, & te memoranda canemus
 Pastor ab Amphrysò.

Ad qua: ita Servius: Pales, ut diximus, dea est pabuli; quam alii Vestam, alii Matrem
 deum vocant. Huic sacra solvuntur XI Kalendas Maius, die, qua Palilia vocantur. Ergo
 Magna Pales dicitur poëta, quia Mater etiam deum vocabatur, & Magna mater, &
 Magna dea; ut Germaniæ lib. I cap. XXVII docui. Ovidius Fastor. lib. IIII; de eo-
 dem die XI Kalendas Maias:

Nox abiit; oritur auro: Palilia poscor.
 Non poscor frustra, si favet alma Pales.
 Alma Pales faveas pastoria sacra canenti;
 40 Prosequor officio si tua facta meo.

Et deinde:

Quæ precor eveniant; & nos faciamus ad annum
 Pastorum domina grandia liba Pali.

Paullo post:

Pars quoque cum saxis pastores saxa feribant:

Scintillam subito profuuisse ferunt.

Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.

Hoc argumentum flamma Palilis habet.

50 An magis hunc morem pietas Aeneia fecit:

Innocuum victo cui dedit ignis iter?

Hoc tamen est vero propius: quum condita Roma est;

Transferrî jussos in nova tecta laevis;

Mutantisque domum rectis agrestibus ignem

Et cessatura supposuisse case.

Per flammâs saluisse pecus, saluisse colonos.

Quod sit natali nunc quoque, Roma, tuo.

Propertius lib. IIII eleg. IIII:

*Urbis festus erat. dixere Palilia patres.
Hic primus cepit manibus esse dies.
Annua pastorum convivium, lusus in urbe,
Quum pagana madent fercula divitiis,
Quumque super raros fœni flammantis acervos
Trajicit immundos ebria turba dapes.
Romulus excubias decrevit in ocia solvi,
Atque intermissâ castra silere tubâ.*

Ergo à Romulo primùm Palilia sive Parilia instituta? Id equidem ita illi etiam cen-
suerunt, qui, teste suprâ scripto Solino, ab *Ilia*, Romuli matris, partu Parilia dicta
tradiderunt. At negarunt hoc alii. unde Festus Pompeius: *Pales dicebatur dea pas-
torum; cuius festa Palilia dicebantur. vel; ut alii volunt, dicta Parilia, quoniam pro partu
pecoris eidem sacra fiebant.* Et jam ante conditam Romam sacra hæc celebrata fuisse,
testis est locupletissimus Plutarchus in dictâ Romuli vitâ. ὅτι μὲν οὐδὲ ἡ κλισίη ἡμέρα
ἤρως τῆ ἀπὸ ἑνδεκά κalendarῶν Μαίων, ὁμολογεῖται: καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι,
φρέθλιον τὸ πατρῷον ὀνομαζόντες. εἰ μὲν ἄλλα καὶ ἀπὸ τῆ κλισίης βουλευμένης ἐν αὐτοῖς ἑορτῇ καὶ
ταύτῃ τῆ ἡμέραν, καὶ Παλῆλια ἀπὸ τῆ ἑορτῆς αὐτῆν. Id est: *Convenit inter omnes, condi-
tam esse urbem XI Calendas Maias. quem diem Romani patrie natalem adpellant; ha-
bentque festum. Quamquam etiam, ante conditam urbem dies hic festo pastorali sacrum*
habebant; vocabantque Palilia. Verùm enimverò, non omneis huic de Romulo nar-
rationi fidem habuisse, disertè testatur idem Plutarchus continuò post enarratam
eam historiam, his verbis: Ἄν τὰ πλεῖστα καὶ Φαβίος λέγοντι καὶ Πεπαρηθῆς Διοκλῆς, ὅς
δοκεῖ πρῶτον ἐκδοῦναι Ῥώμης κτιστὴν, ὑποπῆον μὲν εἶναι ἐπὶ τὸ θεματικὸν καὶ πλασματικὸν. Οὐ
δὲ ἂν ἀπὸ τῆς τῆν τυχλῶν ὀρίωντες: εἰς τὸν ποιημάτων δημοικροῦς ἐστὶ, καὶ τὴν Ῥωμαίων περὶ γυμνασίου λογι-
ζομένης, ὡς εἶπε ἂν ἐν ταύτῃ πρῶτη διωάμεως, μὴ δὲ αὐτῶν ἑνὸς ἀρχῆν λαβόντων καὶ μηδὲν μῆρα μὴ δὲ
ἀρῶδοξον ἔχοντων. Hoc est: *Horum pleraque quum Fabius referat & Peperethius Dio-
cles; qui primus putatur de conditione urbis Roma aliquid prodidisse; quidem suspectam
habent eam narrationem, ut fabulosam atque commentitiam. Verùm haud fas est fidem ei
derogare, quum cernamus, quanta vis sit fortunæ: utique si consideremus, rem Romanam*
sine divino aliquo auspicio & magno miraculo non fuisse eò potentia progressuram. Hoc
sanè satis frigidum ac frivolum satisque futile argumentum. Melius itaque ac pru-
dentiùs Livius in præfatione operis: *Quæ ante conditam condendamve urbem poetis
magis decora fabulis, quàm incorruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea nec ad-
firmare nec refellere in animo est.* En, ut apertè fatetur, fabulosa sibi videri, quæ de
origine conditoribusque urbis Romæ scripturus est. Pergit ita: *Datur hæc venia
antiquitati, ut miscendo humana divinis, primordia urbium angustiora faciat. & si cui
populo licere oportet consecrare origines suas, & ad deos referre auctores; ea belli gloria est
populo Romano, ut suum conditorisque sui patrem Martem potissimum ferat. tam & hoc gen-
tes humane patiantur æquo animo, quàm imperium patiantur.* Et lib. v: *In rebus tam an-
tiquis, si, quæ similia veri sint, pro veris accipiantur, satis habeam. hæc ad ostentationem
scenæ, gaudentis miraculis, aptiora, quàm ad fidem, neque adfirmare neque refellere opera
pretium est.* Sanè in tantum gravissimus rerum Romanarum scriptor Sallustius ab
hac de Romulo fabulâ abhorruit, uti, nulla prorsus eius factâ mentione, primor-
dia urbis Aenææ cæterisque Troianis hisque junctis Aboriginibus tribuerit. Ver-
ba eius initio historiæ de bello Catilinario hæc sunt: *Urbem Romam, sicuti ego accepi,
condidère atque habuère initio Troiani, qui, Aenæâ duce, profugi, sedibus incertis va-
gabantur: cumque his Aborigines, genus hominum agrestis, sine legibus, sine imperio, li-
berum atque solutum. Hi postquàm in una mænia convenère, dispari genere, dispari ling-
uâ, alius alio more viventes, incredibile memoratu est, quàm facile coaluerint.* Diocles
igitur iste Peperethius, homo Græcus, haud dubiè ex omnibus illis suprâ recita-
tis Græcotum variis diversisque fabulis, simulque ex quibusdam Romanorum sa-
cris, paullo, quantum in tantâ auctorum discrepantiâ fieri potuit, probabiliorem
historiam cōstruxit: quam postea ipsi Romanorum vetustissimi optimique scri-
ptores, ob id ipsum, quia cæteris probabilior videbatur, sequuti sunt. neque enim
veri & simile, Dioclem solum, præ omnibus aliis Græcis, certiora quædam verio-
raque somniasse; quum apud Romanos ipsos nihil monumenti eâ de re extiterit,
præter

præter dictas tabulas, in deorum templis suspensas, quas ipsas haud perinde probavit Fabius Pictor, quin potiorẽ duxerit Græci hominis fidem. nec immerito quidem: quando ex iisdem tabulis varias opiniones trahi posse videbat, alii quidpe, teste supra citato Dionysio, Romulum & Romum Aenea filios, alii ex filia nepotes, & nescio quas non præterea nugas tradiderunt. Livii verba initio statim libri vi sunt ista: *Quæ ab condita urbe Româ ad captam eandem urbem Romani sub regibus primùm, consulibus deinde ac dictatoribus decemvirisque ac tribunis consularibus gesserunt foris bella, domi seditiones, quinque libris exposui: res, cum vetustate nimia obscuras, velut quæ magno ex intervallo loci vix cernuntur; tum, quod perrara per eadem*
 10 *tempora litera fuere: una custodia fidelis memoria rerum gestarum: & quod etiam, si quæ in commentariis pontificum aliisque publicis privatisque erant monumentis, incensâ urbe pleraque interiit.* Clariora deinceps certioraque ab secundâ origine, velut ab stirpibus latius feraciusque renata urbis, gesta domi militiaque exponentur. Parum igitur vel nihil certi de iis, quæ ante captam incensamque urbem gesta fuerunt, scribere potuerunt Romani auctores. Ipsos Græcos nulla apud se eâ de re habuisse documenta, luculentum testis est Plinius, Romanus homo, lib. iii cap. v, his verbis: *Theophrastus primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit. nam Theopompus, quem nemo mentionem habuit, urbem dumtaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus, ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum missam. Et prædictus Dionysius, in præ-*
 20 *fatione operis: Ουδεμία ἀκριβὴς ἐξηγήθη περὶ τῶν Ῥωμαίων Ἑλλήσις ἱστορία μέχρι τῆς κατ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις ἱστορίαι, πᾶν βραχέαι. πρῶτον μὲν, ὅσα καίμιν εἰδέναι, τῶν Ῥωμαίων δεχαιολογίαν ἱστοροῦσι. Γερωνόμος δὲ Καρδινὰ συζητάει, ἐν τῇ περὶ τῆς Ἱπυγίωνων παραμασίαι· ἐπιπέτα Τιμοκῆς δὲ Σικελιώτης, τὰ μὲν δεχαιοτῶν ἱστορίων ἐν τῇ κωνοῦσι ἱστορίας ἀφ' ἡμετέρας, ὅσων ἡ ἀπὸ Πύρρονος τῆς Ἡπείρου πολέμου εἰς Ἰδίου κατὰ ἡμετέρας παραμασίαι· ἀμα ἡ τῶν Αἰγυπτίων πρὸς Πολυβίου καὶ Σιλίου, Ἐμπερίων ἀλλων, πῶς αὐτοῖς παράματι ἐχέοιαι ἱστορίας ἱστοροῦσι. ὡν εἰς τὴν ὀλίγα, ἔστι δὲ αὐτὰ διεσπασμένως ἐδὲ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστοροῦσι ἀνεσμάτων συνθεῖς, ἀνεσμάτων. ἐμπίστοι ἡ τῶν Αἰγυπτίων, ἐδὲ ἀκριβῶς ἱστορίας καὶ Ῥωμαίων ὅσα τὰ παλαιὰ ἔργα τῶν πολλῶν Ἑλλήνων διαλέξασθαι σωθήσονται· ἂν εἰσι πρὸς βύβλους, κοῖναι δὲ φαβίου, Ἀδίου, Κίρκου, ἀμφοτέρων δὲ τῶν Φωνικῶν ἀκριβοῦσι πολέμου. τῶν δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐπιπέτα, οἷς αὐτῶν ἔργων περιεχέτο, ἀλλὰ τῶν ἐπιπέτων ἀκριβῶς ἀνεσμάτων· τὰ δὲ δεχαιοτῶν τὰ μὲν τῶν ἑλλήνων τῶν πολλῶν ἱστορίας κεφαλαιώδεις ἐπιπέτα.* Hoc est: *Nullum habentis de rebus Romanis adcuratum scriptum apud Græcos existat: exceptis summariis quibusdam compendiis, admodum brevibus. Et primus, quod ego quidem sciam, scriptorum Hieronymus Cardianus antiquitates Romanas cursim attigit in opere de Epigonorum rebus gestis. deinde Timæus Siculis, res prisca complexus universali historiâ; Pyrrhi Epirensis bellis privatim dicato volumine. tum Antigonus, Polybius, Silenus, & innumeri alii, res easdem haud eodem modo adpressi. quorum unusquisque parum aliquid, ac ne id quidem debita curâ & diligentia, sed ut ex fortuitis rumoribus collegerat, scripto prodidit. Nec ab-*
 30 *simileis historiis eâsiderunt, quotquot Romani homines urbis sua res antiquas Græco sermone conscripserunt. quorum vetustissimi Q. Fabius & L. Cincius, ambo aequales bellis Punicis. Horum uterque ea, quibus ipse interfuit, ut probe sibi cognita, diligenter mandavit literis. quæ verò olim post urbem conditam deinceps consequuta sunt, contenti fuere summam percurrere. Quidquid igitur de Romulo ac Remo, quem Græci, primi huius vocabuli fictores, omnes pariter adpellant Romum, sive Romani seu Græci prodiderunt, mera est fabula, per se satis absurda & inepta: in qua neque de patre puerorum, neque de matris nomine, neque de expositore, nec de sublatore, nec de nutrice, quidquam certi constat. Ecce verò credibile fiat, maluisse in longius disito Tiberi amne perire pueros Amulium, Albanorum regem, quam in proximo conliguoque immensa profunditatis lacu Albano? Quis credat, ministrum regium,*
 40 *qui in tam gravi negotio haud dubiè jurejurando ab Amulio adactus fuisset, tam temerè in ripâ amnis vivos pueros reliquisse? Sed, uti innumera alia leviora mittamus, quis credat, Romulum, ut ampliore, quod ait Festus, vocabuli significatione prosperiora patriæ suæ ornaretur, Romam maluisse nominare urbem à se conditam, quam de suo nomine Romulam: quum satis intelligere potuisset, posteris visum iri id vocabulum urbi impositum de fratris Romi nomine. quem adeò gloria adificatæ novæ urbis participem noluisse tradunt isti scriptores, uti etiam ad prima mox eius fundamenta eum interfecerit. Verùm absurdum hoc quum ipsi jam inde antiquissimi Romano-*
 50

rum scriptores animadverterent, fratris Romuli nomen, quod omnes, ut dixi, Græci referunt Ῥώμιον, Romum; illi mutarunt in Remum: uti eâ demum ratione urbis adpellatio propius ad Romuli, quam Remi, nomen accedere videretur. Eam tamen rationem Varroni postea non placuisse, ex prædicto Festo patet. cuius verba supra scriptis subiunguntur ista: Romam antea Romulam adpellatam, Terentius quidem Varro ait, fuisse ab Romulo. deinde detortam vocem detritasque literas fuisse, credibile. At hoc ille nemini pervaserit, nisi, cui jam antè pervasum fuerit, nullum Romulo fuisse fratrem Romum. Verùm aliter alij tradiderunt auctores; ex quibus hoc habuit Servius ad Virgiliti Aeneid. lib. 1: Remus prior vi vultures vidit; Romus postea
 XII. quæres bellum creavit; in quo extinctus est Remus. & à Romi nomine Romani adpellati. Ut autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti gratiâ factum est. Sed & illi fati ridiculos sese prodiderunt homines, qui, geminam urbis ædificationem, ut refert Dionysius, colligentes, primam Ascanii, Aeneæ filii, fratribus Romulo ac Romo, alteram itidem Romulo & Romo, Iliæ filii, Numitoris nepotibus, attribuerunt. Scilicet, in fati fuisse videtur, uti nulli alij homines Romam, vetustate ac nescio qua calamitate desolatam, instaurarent, quàm qui eadem cum primis conditoribus ferrent nomina.

Verùm longiùs hunc Romulum ab urbis Romæ ædificatione removere conabimur. Mater eius, ut supra intellectum, habebatur Numitoris, Albanorum regis, filia nomine Iliæ; sive, ut alij tradiderunt, Rhea Silvia. At deam fuisse Rheam, Saturni, ut quidam voluerunt, uxorem. Latinis Opem dictam, vulgò notum est. de hac ita Strabo lib. x: Καὶ οἱ Φρύγες, καὶ τῶν Τρώων οἱ περὶ τὴν Ἰδλίαν κατοικῆντες, Ῥέαν μὲν καὶ αὐτῶν ἡμῶσι, Ἐὐρησίαν τῶν τε, μητέρα καλῶντες ἦσαν, Ἐ. Ἀγρόειον, καὶ Φουρσίαν, καὶ Θεὸν μεταλλῶν. Ὡς δὲ ἡ πύλον, Ἰδαίαν, καὶ Δινδυμῆνιν, καὶ Πυλλῆνιν, καὶ Πεσσινυντίδα, καὶ Κυβέλλην. Id est: Phryges etiam, & ex Troibus qui Idam adcolunt, Rheam venerantur; eique orgia peragunt Matrem adpellantes deorum & Adgestin & Phrygiam & Magnam deam; à locis verò Ideam, Dindymenen, Pylenen, Pessinuntiam, & Cybelen. Eamdem & Palen, & cognomine Magnam Palen Latinis fuisse adpellatam, supra ex Virgilio atque Servio intelleximus: ubi Servius, Pales, inquit, quam alij Vestam, alij Matrem deum vocant. Eamdem Terram matrem fuisse dictam, supra memoratæ Germaniæ lib. 1 cap. xxvii docui. unde Ovidius Fastor. lib. vi:

Vesta eadem est & terra. subest vigil ignis utrique:
 Significant sedem aëra focusque suam.

Hinc igitur antiquissimus ille Latinis mos ignis accendendi in festo Palistorum; ut supra ex Propertii lib. iiii eleg. iiii & Ovidii Fastor. lib. didicimus. Atque ne dubites Ovidium hoc loco intellexisse Vestam; en, apertè eam nominat eodem loco postea, sic de Romulo canens:

Vox fuit hæc regis: Condenti, Iupiter, urbem,
 Et genitor Mavors Vestaque mater ades.

Rhea igitur isthæc Silvia nulla fuit homo, Numitoris aliusve mortalis filia; sed dea, toti terrarum Orbi, ut dicto Germaniæ lib. 1 cap. xxvii docui, sub pluribus nominibus culta. quæ & ipsa, ut cæteris illis à locis tractis adpellationibus, ab Ilio etiam dicta est Iliæ; & Latinis pastoribus, quibus pecorum pabulorumque, ut supra didicimus, dea habebatur, à silvis Silvia.

Videamus nunc ergo de Romulo etiam. Hunc, in deum numerum relatum, alio nomine Quirinum dictum fuisse, legimus. Ovidius Transformationum lib. xiiii:

Innixusque haste pressos temone cruento
 Impavidus conscendit equos Gradivus: & ictu
 Verberis increpuit: pronumque per aëra lapsus,
 Constitit in summo nemorosi colle Palati:
 Reddentemque suo non regia jura Quirini
 Abstulit Iliaden. corpus mortale per auras
 Dilapsam tenuerit: ut lata plumbea fundâ
 Missa solet medio glans intabescere cælo.
 Pulcra subit facies: & pulvinaribus altis
 Dignior est, quàm sit trabeati forma Quirini.

Et Fastor. lib. ii:

Proxi-

*Proxima lux vacua est. at tertia dicta Quirini.
 Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
 Sive, quod hasta quiris priscis est dicta Sabinis,
 Bellicus à telo venit in astra deus:
 Sive suo regi nomen posuere Quirites:
 Seu, quia Romanis junxerat ille Cureis.*

Apud Virgilium Aeneid. lib. 1 Iupiter Vencri ita prædicat de futuro Romanorum imperio:

*Romulus excipiet gentem, & Marvortia condet
 Mænia; Romanosque suo de nomine dicet.*

10

*Cana Fides & Vestra, Remo cum fratre Quirinus
 Iura dabunt.*

Ad hæc Servius: Romulus idè Quirinus dictus est, quod hasta utebatur; quæ Sabinorum lingua curis dicitur. unde & securis, quasi semicuris. vel à *κείραν*, qui Græcè rex dicitur. vel propter generis nobilitatem. Mars enim quum servit, Gradivus dicitur; quum tranquillus est, Quirinus. Festus: Matræ Junonis Curitis in tutelâ sunt: quæ ita adpellabatur à ferendâ hastâ; quæ lingua Sabinorum curis dicitur. Plutarchus in Romulo:

τὸ δὲ ἡρωικὸν ἐπισημαίνει τῶν Ῥωμαίων τὸν Κουρίνον, οἱ δὲ Ἐνυάλιον ἀποκαλοῦσθαι, οἱ δὲ ὅτι κὲν ἔστω πλείους Κουρίτας ὀνομάζον· οἱ δὲ, τὴν αἰχμὴν ἢ τὸ δόρυ ἔστω παλαιῶς Κουρίνον ὀνομάζον· καὶ Κουρίπιδος ἩἸεως ἀγαλμα καλεῖν ἐπὶ αἰχμῆς ἰδρυμένον. ἐν ἡ τῆς Ῥηγίας δόρυ καὶ ἰδρυμένον, Ἄρεα

20 *ἀποκαλοῦσθαι· καὶ δὲ ἄρα ἔστω ἐν πλείοσι θεῖς δυνάτας ἡγεσίην. οἷς οὖν Ἄρηϊον ἵνα Ῥωμύλον, ἢ αἰχμητὴν θεῶν, ὀνομασθῆναι Κουρίνον. Hoc est: At Quirinum dictum Romulum volunt*

aliquasi Martem; alii, quod civēs Romani etiam Quirites dicerentur: alii à quiri; quod hastam priscis significabat. & Quiritidis Junonis adpellari simulacrum, quod hasta impositum. in regiam item collocatam hastam, Martem significare. tum eos, qui bello strenuè fecissent, hastâ solitos donari. Ergo, quasi Martialem Romulum; aut hastatum deum, nomen invenisse Quirini. De origine Sabinorum urbis Curium ita tradit Dionysius

Halicarnassensis lib. 11: Περὶ δὲ τῶν Κουρίτων πόλεως ποῦνται παραδόξα. Ἐν τῇ Ῥεαλίῳ χωρίῳ, καὶ ὃν ἔχοντες Ἀβοργίνες αὐτῶν καλεῖσθαι, παρὲν ἵς Ἰπικωρία ἔ πρώτος ἦν εἰς ἱερὸν ἤλθεν Ἐνυάλιος χοροῦσθαι τὸν δὲ Ἐνυάλιον οἱ Σαβίνοι, καὶ παρ' ἐκείνων οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες,

30 *Κουρίνον ὀνομάζουσιν. ἐν ἡ δὲ ἦν τῶν πικρῶν χοροῦσθαι ἡ πόλις, ἐπὶ δὲ ἄφωα γίνετο· καὶ κατελιπέσθαι τὸ χορὸν, εἰς τὸν σηπὸν εἰσετέλει ἔθετο. ἐπέτω ἐγκύμων ἐκ δὲ δαίμων, οἷς ἀπαρτίζετο, ἡρωικῆ, ἡκτὴ πῶδα, Μέδιον ὄνομα, Φίδιον Ἰπικλησιν. ὅς αἰδρωθεῖς, μορφῶ π' ἔκατ' αἰθρωτων, ἀλλὰ δαίμονιοι ἰσθί, καὶ τὴν πόλιμα πάντων γίνετο λαμπεροῦσθαι. καὶ αὐτὸν εἰσερχετο π' οἰκίσην π' ἄλιν ἀφ' ἑαυτοῦ. σωμαγωγῶν δὲ χεῖρα πολλῶν τ' ὀπι ἐκείνα τὸ χωρία οἰκουμένων, ἐν ὀλίγῳ πᾶνυ χροίω κληθὲς καλεῖσθαι Κύρις, οἷς ἰδὲ ἵνες ἰσορῶσιν, Ἰπικ δὲ δαίμων, ἐξ δὲ ἡρωικῆ αὐτὸν λόγ' εἶχε, τᾶνομα τῆ π' ἡρωικῆ. οἷς δὲ ἔπροι ἡρώσθαι, Ἰπικ δὲ αἰχμῆς· κύρις γὰρ οἱ Σαβίνοι τὰς αἰχμᾶς καλεῖσθαι. Τῶντο ἰδὲ οὖν Τερέντιον οὐάβρων ἡρώφ. Hoc est: De Curium urbe sic accepimus. In Reatino agro, quo tempore Aborigines eum tenebant, virgo quadam indigena, principali genere nata, Martis templum ad choros celebrandos intraverat.*

40 *hunc Sabini, hosque sequuti Romani, Quirinum indigetant. In huius igitur dei fano saltans puella, repente divino furore correpta, chorum deseruit; & in sacrarium dei curriculo sese proripuit. dein à loci genio compressa, ut vulgò creditum est, puerum edidit, nomine Medium, cognomine Fidium. is virilem atatem ingressus, & formâ supra hominem fuit, & in re militari longè clarissimus evasit. quumque captus esset condendæ urbis cupidine; magnâ ex finitimis agris multitudine collectâ, intra perbreve tempus Cureis condidit; quas sic, ut quidam opinantur, à genio, cuius dicebatur filius, nominavit; vel; ut alii volunt, ab hastâ. quidpe hastas Sabini vocant cureis. Atque hæc equidem Terentius Varro tradit. En tibi nativa & germana cunabula, ex quibus prodiit Romuli simul & urbis Romæ origo. Nempe, quum antiquissimi mortales hoc prodidissent de Curium primordio; ex qua urbe, ut superiori capite dictum, Aborigines simul cum Pelasgicis, quum jam uno nomine vocarentur Latini, profecti, Romam urbem occuparunt: Romanorum postea scriptores suæ id tribuerunt urbis origini; Quirinum, id est, Martem, qui à Curibus sic videbatur adpellatus, à suâ etiam Româ adpellantes Ῥωμύλοσ, Romulum. Et conveniebat hoc cognomen cum maximè Marti; quando ipsa Roma, ut môx infra ostendetur, à robore ac viribus hoc nominis habuit. unde Festus: Romulum quidam à ficu ruminati, alii, quod lupa rumâ nutritus est, adpellatum esse, ineptissimè dixerunt. quem credibile est, à virium magnitudine, item fratrem eius, adpella-*

adpellatos. Et ex Festo brevior eius Paul. Diaconus: *Romulus & Remus à virtute, hoc est, à robore adpellati sunt.* *Εὐάλιον* autem *Martis* esse cognomentum, præter alios auctores, disertis verbis testatur Macrobius Saturnalior. lib. I cap. XVIII. *Quæ de Libero patre, inquit, dicta sunt, hæc Martem eundem ac Solem esse demonstrant. siquidem plerique Liberum cum Marte conjungunt; unum deum esse monstrantes. Unde Bacchus Εὐάλιον cognominatur; quod est inter propria Martis nomina.* Festus: *Ordo sacerdotum æstimatur deorum maiestate; ut maximus quisque.* Maximus videtur Rex: dein *Dialis*: post hunc *Martialis*: quarto loco *Quirinalis*. Mox: *Martialis*; quod Mars conditoris Urbis parens: *Quirinalis*, socio imperii Romani Curibus adscito *Quirino*. At idem *Quirinus* etiam erat *Ianus*. Macrobius Saturnalior. lib. I cap. VIII: *In sacris* 10 *invocamus Ianum Quirinum, quasi bellorum potentem; ab hastâ; quam Sabini curim vocant.* Suetonius in Augusto, cap. XXII: *Ianum Quirinum, terrâ marique pace partem, ser clusit.* Scilicet, omnium gentilium deorum numina ac nomina ad unum solum numen spectabant: cui ab variis effectibus varias imposuere adpellationes; ut Germaniæ lib. I innumeris documentis à nobis ostensum. Hactenus igitur falsus urbis Romanæ conditor *Romulus*, satis remotus est. quo prostrato, nihil est, quod aliquis mihi heic amplius proavos eius, certâ serie ab *Aeneâ* stirpem ducentes, obtendat; *Ascanium, Silvium, Aeneam Silvium, Latinum Silvium, & cæteros* hinc omneis eodem *Silvii* cognomine, *Albam, Atyn, Capyn, Capetum, Tiberinum, Agrippam, Romulum Silvium, Aventinum, Procam, Numitorem.* de quibus quid certi vel 20 Græci vel Romani scriptores ex tam incertis, ut supra demonstratum, tamque fabulosis commentitiisque tradere potuerint, monumentis cuius collectu facillimum est. unde factum, uti heic etiam mirum in modum variant posteriores auctores, nam ab Livii ordine, quem modò perscripsi, ita post *Albam* variat Dionysius: *Capetus, Capys, Calpetus, Tiberinus, Agrippa, Alladius, Aventinus, Proca, Numitor.* rursus sic Ovidius Factor. lib. III: *Aeneas, Iulus, Silvius, Latinus, Alba, Epitus, Capys, Calpetus, Tiberinus, Agrippa, Remulus, Aventinus, Proca, Numitor.* at Μεταμορφώσεων lib. XIII ita: *Ascanius, Silvius, Latinus, Alba, Epitus, Capys, Capetus, Tiberinus, Acrota, Remulus, Aventinus, Palatinus.* Isacius Tzetza in Scholiis ad Lycophronem sic: *Ascanius, Silvius, Aeneas, Latinus, Capes, Tiberinus, Amulius, Aventinus, Numi-* 30 *tor.* At omnium paucissimos refert Sex. Aurel. Victor, in libro de Origine gentis Romanæ. *Ascanium Silvium, Latinum, Tiberium, Aremulum, Aventinum, Procam, Numitorem.*

Omnia igitur hæc ex tam variâ narratione quum falsa & conficta esse deprehendantur, ipsum nunc *Aeneam* quoque paullo diligentiori manu exeutiamus. Primum omnium Dio Chrysofostomus toto libro, quem privatim eâ de re composuit, negat Troiam umquam fuisse captam: totamque hanc fabulam poetice vult esse confictam. Strabo verò lib. XIII, in descriptione Troadis, ex ipso ostendit Homero, *Aeneam* mansisse in Troiâ, inque regnum successisse post Priamum regem. Verba eius hæc sunt: *Εἴ τι δὲ ἢ ἄλλῃ πύλαι Σκῆψις ἐπέτω Κέβριλον κατὰ τὸ μέγιστον τῆ Ἰδης ὕπερον ἢ κατώτερω σάδοις ἐξήκοντα εἰς τὴν νύκτα Σκῆψιν μετῴκησάντων ὑπὸ Σκαμαδρία πῦρ ἔκπυρ* 40 *καὶ Ἀσκανίης ἔλινε πύδος. καὶ δύο ἦσαν ταῦτα βασιλεύσαντι πολλὸν χρόνον ἐν τῇ Σκῆψι λέγονται. ταῦτα δὲ εἰς ὀλίγα χρόνια μετέστησαν. εἶτα Μιλήσιοι στυγερὰ πύδα αὐτοῖς, καὶ δημοκρατικῶς ἔργον. οἱ δὲ πύδας ἔδεν ἤσαν ἐκαλῆν βασιλείς, ἔχοντες ἵνας ἡμέρας. οὐταὶ δὲ Δημήτριος ὁ Σκῆψι, καὶ βασιλεῖς ἔλινε γρονένας τὴν Σκῆψιν, μέσσω ἔσαν τῆ ὑπὸ τῷ Αἰνείῳ καὶ Λυρνεσσῶ. εἰς τὴν Φυγαίαν εἶρη) διακρίθη ὑπὸ τῷ Ἀχιλλεύῳ. Φησὶ γοῦν ὁ Ἀχιλλεύς.*

Ἡ δὲ μέμνη, ὅτι πύρα σε βοῶν ἀπὸ μένον ἰόντα

Σεῦα κατ' Ἰδαίων ὄρεων ταχέως πόδεσσιν.

Κῆψιν δὲ εἰς Λιρνησὸν ἐπέφυγες. αὐτὰρ ἐγὼ τὴν

Πύρα μεθ' ὀρηκτοῖς.

Ὅσα ὁμολογεῖ δὲ τῷ πύρ τῷ δὲ Σκῆψις λόγῳ τῷ λεχθέντι νύκτα πύρα ἔλινε θεῶν λεβητα. πύρα γὰρ δὲ τὴν Πύρα ἐκ τῆς πύρας ἀπὸ τῆς Πύρας δυσεβρίας.

Ἀὐτὰρ Πύρα ἐπέμνη δὲ,

οὐνεκ' αὐτὸ ἰδὸν ἰόντα μετ' ἀσπράζην ἐπὶ ἕσπε

Τὴν πύρα ἔχοντες ἄντιπροβόας καὶ αὐτὸν τῆς ἄντιπροβόας ἀπὸ τῆς Πύρας παρ' αὐτῆς ἔξεναν. τὸν ἄλλῃ οὐκ ἄντιπροβόας καὶ οὐκ ἄντιπροβόας μετ' ἄσπράζην ἐπὶ τῆς Πύρας ἐνετὼν εἰς τὴν Πύρα πύρα πύρα. καὶ κῆψιν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν λεγόμενῃ καὶ τὴν Ἀδρία ἐπέμνη. τὴν δὲ Αἰνείαν μετ' Ἀχιλλεύῳ ἔπυρ καὶ

καὶ ἔπειθ' Ἀσκάνιος λαὸν ἀφροίσωτο· πλεῖστοι. Ἐοὶ μὲν οἰκίστηι παρὶ τὴν Μακεδονίαν Ὀλυμπίου
 Φακίον· οἱ δ' παρὶ Μαιλίναν τὴν Ἀρκαδίαν, κλισίαι Καπίας, ὁπὸ Καπίου· Ἰεῦδροι τένονται τῷ πλίσ-
 ματι· οἱ δ' εἰς Λιγύσσεια κατὰ τὴν Σικελίαν σὺν Ἐλύμῳ Τρωῖ, καὶ Ἐρυκα καὶ Λιλυβαίων κατὰ
 ὄρειν, καὶ πάλαι παρὶ Λιγύσσεια πρὸς ἀγορεύσει Σκαμάνδρον καὶ Σιμόεντα· ἔνθεν δ' εἰς τὴν Λαλίνην
 ἐλθόντα μῆναι καὶ ἡ λόριον, τὴν κελευὸν μένειν ὅπως αὐτῶν τρεπίσαι κατὰ Φάροι· συμβεβύτας δ' ἐν τῇ
 Λαπίῃ παρὶ τὸ Λακίον τῆτο, ἀρτίαι μεγάλα τήντ'· αὐτὴν τρεπίσαι καὶ ἀπέλαια, καὶ ἅμα ἀναλα-
 θέντ'· πῶς ἐπ' αὐτὰ κρέασι· Ὁμηρὸς μὲν τοὺς σιωπηροὺς ἔδειπνοις εἰσικεν, ἔδειπ' οἱ παρὶ τὸν δόρυ-
 γατῶν τὴν Σκηψίαν λεχθεῖσιν· ἐμφανίει γὰρ μετὰ τὴν Λιναίαν ἐν τῇ Τροίᾳ, καὶ Διδορυμέ-
 νον τὴν δόρυ, καὶ ὡς ἀδεδωκέναι περὶ παιδῶν τὴν Διδορυλὴν αὐτῆς, ἢ Φανισιδρόν τὸν τῶν

10 Πελαμιδῶν υἱούς·

Ἡ δὲ γὰρ Πελάμης υἱὸν ἤχθηρε Κρονίαν.

Νῦν δ' εἰς Λιναίαν βίη Τρωέσσιν αἰάξει,

Καὶ παῖδες παιδῶν τοῖκεν μετὰ ποδὲς υἱῶνται.

Οὕτω δ' εἰδὴ ἢ Σκαμάνδρι Διδορυλὴν αὐτῆς ἀν· πλὴν ἢ μᾶλλον πῶς ἐπίροις Διδωρῶν πῶς μέγισ-
 τὴ ἰταλίας αὐτῆς τὴν πάλαιον λέγεται, καὶ αὐτῆς πῶς τὴν κατὰ τὸν Φῶν τὴν βίη. Id est: Anti-
 qua Scepsis supra Cebrenem fuit sita, juxta celsissimam Ida partem. postea vero urbs XL
 stadia deorsum translata est in eam; quae nunc est Scepsis, à Scamandrio Hectoris & Ascanio
 Aeneae filio. quae duae familiae diu Scepsi regnasse dicuntur; donec urbs in paucorum pervene-
 rit administrationem. deinde Milestis sese in civitatem eorum adjunxere: redditaque est
 20 reipublica administratio popularis. nihilo minus tamen, qui ex istis erant familiis, reges sunt
 adpellati; ac suos peculiares habuere honores. Demetrius autem Scepsius patriam suam arbi-
 tratur Aeneae fuisse regiam; medio sitam loco inter Aeneae ditionem & Lyrnessum. in quam
 dicatur fugisse, Achille persequente. sic quidam ait Achilles. [Iliados lib. xx:]

An non meministi, quando te a bobus solum existentem

Repuhi ab Idaeis montibus velocibus pedibus.

Indeque in Lyrnessum evasisti. sed ego hanc

Everti adgressus.

Verum huic de Scepsis conditoribus principibusque narrationi non consonant ea, quae de
 Aeneae vulgo memorantur. nempe bello eum superstitem fuisse, ob inimicitiam, qua ei cum
 30 Priamo erat: [Iliad. lib. XIII:]

— Semper enim Priamo iratus erat divino;

Quod strenuum inter viros alios nihil honorabat.

Tum etiam socios eius Antenoridas, & ipsum Antenorem; propterea, quod Menelaum is
 hospitio excepisset. Proinde Antenorem cum filiis & Henetis sibi adjunctis in Thraciam
 evasisse; atque inde in Venetiam, quae ad sinum Hadriaticum sita, pervenisse. Aeneam
 item cum Anchisâ patre & Ascanio filio, collectâ hominum multitudine, abnavigasse. at
 alii eum sedes possidisse aiunt in Macedonia apud Olympum; alii tradunt, in Arcadia apud
 Mantineam condidisse opidum; Capuas à Capy dictum. alii dicunt, in Siciliam ad Aegestam
 cum Elymo Troë trajecisse; & occupasse Erycem ac Lilybaeam, stuviosque apud Aegestam
 40 adpellasse Scamandrium & Simoëntem. venisse inde in Latium: monituque oraculo ibi
 consedisse. quod manere ibi jusserat, ubi mensam comedisset. idque ei in Latio apud La-
 vinium usuvenisse: quum ob inopiam magnus panis loco mensa positus, unâ cum injectis ei
 carnibus esset absumptus. Verum Homerus neque his adstipulari videtur, neque is, quae de
 Scepsis conditoribus dicta sunt. innuit namque, Aeneam mansisse in Troia; inque regnum
 successisse; & id per successionem ad filiorum filios propagasse: quum stirps Priami esset ex-
 stincta. [Dicto Iliad. lib. xx:]

Iam enim Priami stirpem odit Iupiter.

Nunc vero Aeneae virtus Troibus imperabit,

Et filii filiorum, qui ex eo nascentur.

50 Hoc sanè pacto nec Scamandrio quidem successio sua servabitur: multoque magis hac dis-
 sentiant ab is, qui in Italiam usque Aeneam vagatum dicunt; ibique vitam cum morte
 commutasse. Sanè nemini maior hac in re debebat esse auctoritas fidesque, quam
 ipsi Homero: ut qui vetustissimus post Syagrum; quem primum id fecisse tradit Ae-
 lianus Variar. histor. lib. XIII cap. XXI, sive post Corinnum Troianum, ut vult Svi-
 das, belli Troiani historiam prodidit; ducentis circiter ac xxx annis eo bello ipse
 posterior. Et ineptum maximèque irritum dignum fuisset, ea praedixisse eum in poë-
 mate, quæ ipsa aetas eius falsa esse comprobaret. Merum igitur figmentum est,
 quod

quod post Homerum sive poetæ sive λογογράφοι ac μυθολόγοι de Aeneæ in Italiam adventu regnoque inibi constituto tradiderunt. Ac sanè totam eam fabulam ad imitationem Homericæ Vlyssis compositam esse, satis ex eo perspicitur, quòd ad nulla deduxerit loca Homerus Vlysem, quin ad eadem postea paribus casibus, paribusque penè rerum eventibus, adpulsus narretur Aeneas: nisi, quòd hic paullo alio itineris ordine. scilicet, quia non reducendus erat in Asiam ad Ilium: quemadmodum post longos errores ille in Ithacam suam. Hancque itinerum gestorumque similitudinem, seu potiùs imitationem, observavit pridem Macrobius, Saturnal. lib. v cap. 11; ut Siciliæ lib. 11 cap. xvii adnotavimus. Atque hinc factum, uti nonnulli ex antiquis illis scriptoribus Aeneam unà cum Vlysse in Italiam venisse tradiderint: alii verò, hunc postea ad illum pervenisse. Dionysius lib. 1: οὐ πᾶσι ἱερείαις πᾶσι ἐν Ἀργεὶ καὶ τῆ κατ' ἰκασίῳ παραχρῆντα σωμαζαγῶν, λινεῖαν Φηοῖν, ἐν Μολοσσῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεύς, οἰκιστὴν ἤρξατο τῆς Ἰωμῆς. Id est: Is, qui mulieres recenset sacerdotio apud Argos functas, & quidquid gestum sit cuiusque tempestate, Aeneam ait, è Μολοσσίς in Italiam cum Vlysse delatum, Romam condidisse. Lycophron in Alexandrà, postquam de Aeneâ dixit:

Σὺ δὲ σφί μετ' Φίλιον, ἐχθρὸς ὦν, σπατὸν,
 Ὀρκίαις κραπιχαῖς καὶ λιπαῖς γουασματων,
 Νῆϊθ', ἀνάλασι πάντ' ἐρευνητῆς μυχῶν
 Ἀλῶς τε καὶ γῆς. Id est:

Cum illo deinde junget amicum inimicus exercitum,
 Juramentis adigens & precibus geniculatis,
 Nanus, omneis perscrutans angulos
 Maris terraque.

Sex. Aurel. Victor. in libro de Origine gentis Romanæ: Quum inserim immolatâ sue in litore sacrificium perageret Aeneas; traditur, fortè advertisse Argivam classem, in qua Vlysses erat. quumque videretur, ne ab hoste cognitus periculum subiret; itemque, rem divinam interrumpere, summum nefas duceret: caput velamento obduxisse, atque ita pleno ritu sacra perfecisse. inde posterus traditum morem ita sacrificandi; ut scribit M. Oribasius lib. 1. Idem & Festus tradit, in voce Saturnalia. Sed ex hæcenus allatis satis manifestò jam patet, Aeneam quoque, ut qui in Italiam numquam venerint, nihil ad constructionem urbis Romæ, quod Sallustius aliique tradiderunt nonnulli auctores contulisse. & Latinum regem, cuius hospitio ille exceptus, cuiusque filiam in matrimonium accepisse dicitur, nullum umquam fuisse, satis superque supra demonstratum est. De classis igitur Troianæ exustione nihil attinet pluribus hæc disputare. quam & ipsam Dionysius lib. 1 & Virgilius lib. v & x in Siciliâ apud Aegestam urbem factam referunt; Aristotelis in Mirandis, Lycophron in Alexandrà, & Strabo lib. vi, in Italiâ apud Sirin, Lucaniæ opidum: alii, teste Tzetza in Lycophronem, apud Neæthum, Crotoniensis agri amnem: atque inde flumini nomen esse. alii, testibus Cæsare ac Sempronio apud Sex. Aurel. Victorem in libro de Origine gentis Romanæ, & item Servio in Virgilio Aeneid. lib. vii & x, in Casertæ portu: cui inde nomen δαπὸν ἔκαστην manserit. quidam etiam apud Pisas in Arni ostio, teste eodem Servio dicto lib. x. sed plerique in Latio apud Tiberinam ostiam; testibus apud Dionysium dicto lib. 1 Aristotele & auctore Argæorum, item Damaste, & nonnullis aliis: testibus item Plutarcho in Romulo atque in libro de Mulierum virtutibus, Solino cap. 1. Vnde Strabo, homo minimè supersticiosus, nec temerè aut vanè fatuèque credulus, haud immeritò hæc atque talia ridet dicto lib. vi, his verbis de Siri urbe loquens: τῆς ἢ τῶν Τρωῶν κατρίκιαις πενήμενον ποιῆσται τὸ δ' Ἀθ' ἰωῶν τῆ Ἰλιάδ' ἔξοανον, ἰδρυμῶν ἀντίθι, ὅπερ κατὰ μύθου μιν δόξασιν δασσατωιδῶν τῶν ἱκετῶν ἕσσον Ἰώνων τῶν ἐλοντῶν τῶν πλιν. δεικνύσθ' ὅτι ἔνυ κατὰ μύθον τὸ ἔξοανον. Ἰταμὸν μὲν οὐ καὶ τὸ ἔξοανον μιν δόξασιν ἄνε μὴ μόνον κατὰ μύθου Φαινόμενον, καθάπερ καὶ τὸ ἐν Ἰλίῳ δασσατωιδῶν κατὰ τὸν Κασάνδρου βιασμὸν, ἀλλὰ καὶ κατὰ μύθον δεικνύσθαι. πλὴν δὲ ἰταμῶν τῶν ποταμῶν ποιῆσται Ἰλίου περὶ μισιδρῆς ἔξοανον, ὅσα φασὶν οἱ συγγραφεῖς. καὶ γὰρ ἐν Ἰωμῆ, καὶ ἐν Λακωνίῳ, καὶ ἐν Λυκαονίῳ, καὶ ἐν Σικελίῳ, Ἰλίου Ἀθ' ἰωῶν καλεῖται, ὡς ἐκείθεν κρημνίσθαι: καὶ τὸ τῶν Τρωῶν δὲ τὸ πλῆμα περὶ φερεται πλὴν, καὶ ἀπὸ τῶν Φαινόμεν, καὶ περὶ διωατῶν ὄν. Id est: Troianorum esse coloniam, documentum proferunt Minervæ Iliacæ simulacrum, ibidem dedicatum. quod oculos, palpebris clausis, solo defixisse fabulantur, quum Iones, urbe captâ, supplices ab eo simulacra auelle-

avellerent. & hodiè que monstrari dicunt simulacrum id connivens. Sedenim protervum est, fingere, simulacrum aliquod non modo visum esse connivere; sicut imaginem Minerva Ilii, ferunt, oculos avertisse, quum violaretur Cassandra: sed fabula etiam adjicere, simulacrum etiam nunc connivens conspici. at multo etiam protervius, ea omnia ab Ilio allata fabulari, qua scriptores tradunt. siquidem & Romæ, simulque Lavinii, & Lucerie, & Sivi, Minerva habetur Iliaca; quasi ab Ilio allata: & sacinus Troianarum mulierum compluribus adscribitur locis. qua re fides ei derogatur: quum fieri tamen potuerit. Sed poetæ Latini, Virgilius Aeneid. lib. VIII, & Ovidius Metamorphosion lib. XI, à Turno classem Troianam concrematam tradunt. Adeo sane nihil proflus est in totâ hoc de Aeneâ ad Italiam adpulsu, deque posteris eius urbem Romanæ conditoribus historiâ, in quo inter se concinnant auctores.

Quapropter quum planè fabulosa, audituque perquam absona esse deprehendantur omnia ea, quæ ex vulgari opinione tradiderunt Græci pariter ac Latini scriptores; alia urbis toto Orbe celeberrimæ investiganda est origo. Dionysii Halicarnassensis verba lib. I, postquam binas supra dictas Romæ ædificationes memoravit, sequuntur ista: *Εἰ δὲ τις ἀποδὲν βαλήσεται τὴν περὶ αὐτῆρα, καὶ πρὶν ἢ δεχαιοπύρα τῶν ὀρθήσασθαι Γῶμην, ἤσοιδὲν πρὶν ἀνείων καὶ Τρώας εἰλθεῖν ἐς Ἰταλίαν. τὴν περὶ δὲ τῶν ὀρθήσασθαι ἢ εἰς δὲ νέων συγγραφῶς ἰσόρηκεν, ἀλλ' Ἀλίουχθὸς οὐ συγκαθίσκει. φησὶ δὲ Μόρρη ἐν Ἰταλίᾳ βασιλεύσει, (ὡς δὲ πρὶ Ἰταλία, ἢ ἀπὸ Τάρανθ. ἀρχὴ Ποσειδωνίας ἀρχαίως) εἰλθεῖν πρὸς αὐτὴν αἰθρα Φυράδα ἐκ Γῶμης. λέγει δὲ ἄλλοι. Ἐπὶ δὲ Ἰταλὸς κληθήσεται, Μόρρης ἰβασιλεύσει. Ἰπὶ τῶν δὲ αἰθρῶν ἀφικνεῖται ἐκ Γῶμης Φυράς, Σικελὸς ὄνομα αὐτῶν. Κατὰ μὲν δὲ τὴν συγκαθίσκειν συγγραφῆα, παλαιὰ ἢ δεχαιοπύρα τῶν Τρωϊκῶν χρόνων ἢ Γῶμην. πρὶν δὲ περὶ αὐτῶν αὐτὸς ἢ πύρα, ἐν οἷς ἢ τὴν οἰκιστὴν πόλιν εἶναι, ἢ χωρεῖον ἔπρον ἔτος ἐπιγχαῖον ὄνομαζόμενον, ἀσπίς ἐκείνη καλεῖται, εἰς ἣν δὲ δεικνύμεθα βαλάν. Hoc est: Quod si quis rem alius velit repetere; tertiam etiam Romam, his antiquorem, inveniet: ut quæ ante Aeneæ Troianorumque in Italiam adventum existerit. Hoc autem nec vulgaris aliquis nec recens scriptor prodidit; sed Antiochus Syracusanus. Is ait, Morgete in Italiâ regnante, (Italia autem tum erat ea ora, quæ à Tarento ad Posidoniam usque protenditur) venisse ad eum quemdam à Româ exsulem. Verba eius hæc sunt: Postquam Italus consenuit, Morges pro eo regnavit. Huius tempore venit vir quidam Româ profugus, nomine Siculus. Teste itaque Syracusano hoc scriptore antiqua quadam invenitur Roma, Troianis temporibus prior. Verum enim verò ea eodem loco sita fuerit, ubi nunc urbs incolitur; an alius quis locus idem nomen habuerit; siquidem ille incertum reliquit, neque ego conicere valeo. Satis bene habet quod Antiocho, per vetusto scriptori, ut quem ducentis propè annis Aristotele superiorem fuisse, id est, circa ducentissimum conditæ, secundum vulgarem receptamque opinionem, urbis Romæ, quadringentis annis post Homerum, supra lib. I cap. I dixi, fidem de tertiâ istâ eâque antiquissimâ Româ non derogaverit. hanc igitur non ab Romulo aliquo vel Romo, Aeneæ Troiani postero, adpellatam concedit.*

Hinc etiam Philargyrus in Scholiis ad Virgilio Eclogam I: Roma & ante Romulum fuit; & ab eâ sibi Romulum nomen adquisivisse, Marianus, Lupercaliorum poeta, ostendit. Cur verò Dionysius dubitaret, an eadem hæc fuerit urbs, quam postea ipse sub Augusto imperatore per XXI annos incoluit, nullam aliam habuisse videtur rationem, nisi quod Q. Fabio Pictori crediderit, tertiam illam, duabus prioribus destructis, à Romulo, Numitoris nepote, ccccxxxii annis post bellum Troianum fuisse exstructam. Hæc traditio quum falsâ esse deprehensa sit, illi adhæreamus, æquum est. Dionysius eodem lib. I ita scribit: *Ὅλιγα δὲ ἔστρον χρόνα τὴν δεχαιοπύραν ἀπαλάσσαντες ὄνομασίαι, ἀμα τοῖς ἀβερμαῖσι ἀπὸ τῆ βασιλείας τῆς χωρῆς Λατῖνοι ἀνομάσθησαν. καὶ μεταναστεύσαντες ἐκ τῆς Λακωνίας, κτηνὴν μὲν τῶν Ἰπχωρίων μείζονα περιβάλλοντες πόλιν, ὡς ἂν Ἰταλὸν ἐκαλεῖσθαι. ἐξ ἧς ὀρθήσασθαι πολλὰς ἰδίαι καὶ ἄλλας πόλεις ἐκλήσαν, τῶν κληθέντων Πελοποννησίων Λατῖνων. ἐξ ὧν αἱ παλαιοὶ ἐπὶ καὶ εἰς ἐμὴν ἡσσαν οἰκουμένην. Ἰσηεὶς δὲ ἔστρον ἐκκεῖθεν μετὰ Ἰλίου ἀλάσσαν, ἐκπιπύσαντες Δοιοικίαν εἰς τὴν Παλαίαν τε καὶ τὴν Σαπυρίαν. (ἐστὶν Πελοποννησοὶ τε καὶ Ἀργεῖδες τῶν περὶ τὴν οἰκιστὴν ἐπιπέσαντο, καὶ ὡς ἐπὶ αὐτῶν ζῶντων ἀπὸ περιλαίπυρα τὴν παλαιὰν χῆρον) οἱ κίχισι αὐτῶν τὸ πρὶν περιβάλλοντες τειχεῖσι τὴν Παλαίαν, ὡς ἐστὶ λαβεῖν ὄχημα πόλεως τότε περὶ τὴν. ἔθενται δὲ τὸ κλισματὶ Γῶμην ὄνομα ἀπὸ τῆς ἐκκεῖθεν τῶν Δοιοικίαν Γῶμης, ὅς ἢ ἔβδου καὶ δεκάτ' ἀπὸ Αἰνείας χρόνος. Id est: Hanc multo post, vetere adpellatione mutatâ, unâ cum Aboriginibus à regionis rege nuncupati sunt*

Latini. & relicto Lavinio, unâ cum indigenis maiorem urbem muniverunt, quam Albam nominarunt. unde alia quoque multa opida deduxerunt, quae Priscorum Latinorum vocantur; & pleraque nostrâ etiam aetate incoluntur. deinde, sextâ decimâ post captum Ilium aetate, miserunt coloniam in Palantium & Saturniam; ubi Peloponnesii & Arcades primas sedes fixerant; quaque etiam tum scintillas quasdam prisca generis retinebant: ac Palantium anuris cinxerunt; ut urbis formam tum primùm acceperit. condita urbi nomen Romae imposuerunt; quod Romuli ductu missa esset colonia: qui septimus decimus ab Aeneâ descenderat. De opidis Priscorum Latinorum ita etiam narrat Livius lib. 1: Silvius deinde Alba regnat, Aescanii filius is Aeneam Silvium creat. is deinde Latinum Silvium. ab eo colonia aliquot deducta; Prisci Latini adpellati. Hinc etiam illud Tarquini Superbi in concilio omnium Latinorum dictum; Quod omnes Latini ab Albâ oriundi sint; ut idem refert eodem libro postea Livius. Tringinta fuisse eas colonias, licet satis arcti fuerint Prisci Latii fines: ut quorum summa longitudo à Tibure ad mare xxxv millia passuum, maxima latitudo ab ipsâ urbe Româ in Albanum montem xx colligebat; ut superiore capite dictum; haud semel testatur Dionysius; ut superiori capite relatum. Ergo nulla Siculorum, qui primi hanc regionem incoluerunt, vel Aboriginum urbes, nulla opida in Latio fuere ante Aeneam in Italiam adventum. At quis hoc credat? utique, quum Aborigines jam antea celeberrimis adfuerint urbibus in eâ regione, ex qua postea pulsi fuere ab Sabinis; ut supra in horum expositione lib. II cap. VIII & VIII ostensum: quumque omnes circum populi jam multis ante bellum Troianum saeculis munitissimas urbes tenuerint; ut partim supra demonstratum est, partim infra patebit. Vnde etiam poeta Aeneid. lib. VII:

— Rex arva Latinus & urbeis

Iam senior longâ placidas in pace regebat.

Quin ipsius Dionysii hæc sunt verba, eodem lib. I, de Aboriginibus, qui Siculos recens sedibus suis ejecerant: καὶ πόλεις ἐκίσσω ἀλλὰς τῆς Ἰταλίας καὶ τὰς μέχρι τῆς οὐκιδρίας, Ἀντινάτας τε καὶ Τελλένας καὶ Φικυλέας καὶ Τιβουρίδας, παρ' οἷς ἐστὶ καὶ ἐς τὸδε χρόνον μέρος τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελίων. Hoc est: Et, præter alias urbes, condiderunt etiam eas, quæ in hoc usque tempore incoluntur; Antennas, Tellenas, Ficulneam, & Tibur; ubi hodieque pars opidi dicitur Sicilio. Et postea: Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλων ἐκράτησιν χωρίων οἱ Πελασγοί, τίς τε Ἀβοργίται πρὸς τὸν Σικελῆος πόλεμον ἐπὶ σιωπεῖσιν πολλῇ προθυμίᾳ σιωπῆσθερον, ὡς ἐξήλασαν αὐτὸς ἐκ τῆς σφετέρης, καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς ἡρ' οὐκιδρίας καὶ πρὸς τὸν Σικελίων, τὰς δὲ ἀπὸ τῆς οὐκιδρίας, ἤκουσεν οἱ Πελασγοί καὶ τῶν Ἀβοργίτων ὧν ἡ τε Καίρητιανὸν πόλις, ἡ γὰρ δὲ πτε καλαμένη, καὶ Πίσυα καὶ Σατορνιανὴ καὶ Ἄλκιον, καὶ ἄλλαι λίγες, αἱ αὐτὰς χρόνον πρὸς Τυρρηνῶν ἀφῆρησαν. φάλαγγον δὲ καὶ φασκίνοιον ἐπὶ καὶ ἐς ἐμὴν ἡμεῶν οὐκιδρίας πρὸς τὸν χρόνον, μικρὰ ἀπὸ τῆς οὐκιδρίας ἡμεῶν πρὸς τὸν Πελασγοῦ χρόνον, Σικελίων πρὸς τὸν χρόνον πρὸς τὸν χρόνον. Hoc est: Alia quoque loca multa Pelasgi in potestatem suam redegerunt: Aboriginibusque contra Siculos promptam præstiterunt operam; donec eos sedibus suis ejecerunt. In his multa opida, partim antea ab Sicutis habitata, partim ab se condita, tenuerunt indivisa sociâ gentes Pelasgi atque Aborigines. ex quibus sunt, Cere, dictum tunc Agylla; Pisa, Saturnia, Alsum; & quedam alia, quæ postea ab Etruscis occupata sunt. Falerium verò & Fuscennium, etiam meo tempore à Romanis habitata, parvas quasdam servant scintillas Pelasgici generis; quum olim Siculorum fuerint. Quod si igitur trans Tiberim in Etruriâ Siculi, Aborigines verò, illis expulsi, in Latio circa Anienem, jam tum ante Troianum bellum incoluerunt opida; quis credat, omnia opida, quæ postea Priscorum Latinorum cognominata sunt, à Latino tandem Silvio isto fuisse condita; ut volunt Livius atque Dionysius? Nihil igitur certius, quàm quod Antiochus Syracusanus tradidit; quamquam & ipse erroribus haud modicis obnoxius. non enim unus quidam homo exful ad Morgerem, Italarum tunc apud fretum Siculum regem, venit Româ nomine Siculus: sed omnis Sicularum gens (cui fortassis tum demùm fuit rex Italus) ab Aboriginibus simul & Pelasgis, ut superiori capite demonstratum, sedibus suis inter Anienem & mare inferum pulsa, in eam, quæ antea Ausonia & Oenotria, postremum verò Bruttius ager appellata est, terram sese contulerunt: unde aetate tertiâ, id est anno LXXX ante bellum Troianum, testibus apud Dionysium eodem lib. I Hellanico Lesbio & Philisto Syracusano, in proximam insulam Sicaniam trajecerunt: cui inde Sicilie factum no-

vura

- vum nomen. Hinc igitur rectè Dionysius, initio statim dicti libri primi: τὴν ἡγεμόνα
 γῆς καὶ θαλάσσης ἀπάσης πόλιν, ἢ τὴν κατὰ τοὺς Ἰωνεῖς, πελαγοῦσιν ἑμνημοδοῦσιν λέγουσι
 κατὰ τὸν Βάρβαρον Σικελὸν, ἔθνος ἀντιγῆς. χρόνῳ ἤ ὑστερον Ἀβοργῖνες αὐτὴν ὠνόμασαν, ὡς
 πλεῖστοι μακρῶν χρόνων ἀφελούσιν. Hoc est: Urbem terræ marisque totius principem,
 quam nunc Romani habitant, primi in omni memoriâ tenuisse dicuntur barbari Siculi, gens
 indigena. postmodum, pulsus longo bello præcis dominis, Aborigines eam occuparunt. Idem
 repetit initio libri II: Οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἰωνεῶν πόλιν πρώτην τῶν μνημοδοῦσιν
 Βάρβαροι ἦσαν ἀντιγῆς, Σικελοὶ λεγούσιν. τῆς ἐπιβαλόντες Ἀβοργῖνες αὐτὴν κατέ-
 10 ἔχον τὴν πόλιν. Id est: Urbem Romanorum primi post hominum memoriâ tenuisse bar-
 bari quidam indigene, Siculi dicti. his pulsus Aborigines eam occuparunt. Aliud ei ab
 ipsis conditoribus impositum fuisse nomen, ex Plinii, Solini, Macrobbii, Festi, &
 Servi, patet monumentis. Plinius lib. III cap. V: Superque Roma ipsa. cuius nomen
 alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur. optimâque & salutari fide abolitum,
 enunciatit Valerius Soranus: luitque mox pœnas. Non alienum videtur, inserere hoc
 loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè silentium instituta. namque diva An-
 gerona, cui sacrificatur ad diem XII Calend. Ianuarii: ore obligato ob signatoque simula-
 crum habet. Solinus cap. I: Traditur etiam proprium Romæ nomen: verum tamen ve-
 titum publicari. quandoquidem, quò minus enunciaretur, ceremoniarum arcana sanxe-
 runt: ut hoc pacto notitiam eius aboleret fides placita taciturnitatis. Valerium denique
 20 Soranum, quod contra edictum eloqui id ausus foret, ob meritum profana vocis neci datum.
 Inter antiquissimas sanè religiones sacellum colitur Angerona: cui sacrificatur ante diem
 XII Kalendarum Ianuariarum. que diva præsul silentii istius, prænexo ob signatoque ore
 simulacrum habet. Servius ad Virgilio Aeneid. lib. I: Peritè. non ait Romam: sed
 Romanos. urbis enim illius verum nomen nemo vel in sacris enunciat. denique tribunus
 plebis quidam, ut ait Varro, hoc nomen ausus enunciat, in crucem sublatus est. quod
 nec Higynus quidem, quum de situ Urbis loqueretur, expressit. Macrobbius Saturnal.
 lib. III cap. VIII: Constat, omneis urbis in alicuius dei esse tutelâ: moremque Roma-
 num arcanum & multis ignotum fuisse, ut, quum obsiderent urbem hostium, eamque jam
 30 capi posse confiderent: certo carmine evocarent tutelareis deos. quod aut aliter urbem capi
 posse non crederent: aut, si posset, nefas estimarunt deos habere captivos. nam propterea
 ipsi Romani & deum, in cuius tutelâ urbs Roma est, ut ipsius urbis Latinum nomen, igno-
 ritum esse voluerunt. Sed dei nomen nonnullis antiquorum, licet inter se dissidentium,
 libris insitum: & idè vetusta persequentibus, quidquid de hoc putatur, innotuit. alii
 enim Iovem crediderunt; alii Lunam. sunt, qui Angeronam, que digito ad os admoto si-
 lentium denunciat. alii autem, quorum fides mihi videtur firmior, Opem Consviam esse,
 dixerunt. Ipsum verò urbis nomen etiam doctissimis ignotum est; caventibus Romanis,
 ne, quod sæpe adversus urbis hostium fecisse se noverant, idem ipsi quoque hostili evoca-
 40 tione paterentur, si tutela sua nomen divulgaretur. Festus: Romam antea Romulam ad-
 pellationem Terentius quidem Varro fuisse ait ab Romulo. deinde detortum vocabulum de-
 tritasque literas fuisse, credibilis. Caterum causam eius adpellationis, invenisse se ait
 Verrius, vetitam esse publicari. En, Verrius dixit, prohibitum fuisse publicare cau-
 sam, cur urbs adpellaretur Roma. Plinius ait, alterum eius nomen. Solinus verò &
 Servius, verum nomen enunciare, nefas fuisse. id nomen Latinum fuisse, tradit
 Macrobbius. Ergo vocabulum Roma non fuit Latinum. Servius dicto loco paullo
 antea: Atteius adserit, Romam ante adventum Euandri diu Valentiam vocitatum: sed
 post Græco nomine Ρώμῳ vocitatum. Solinus, initio mox capituli primi, Sunt, in-
 quit, qui videri velint, Romæ vocabulum ab Euandro primum datum, quum opidum ibi
 offendisset, quod exstructum antea Valentiam dixerat juvenis Latina: servataque signi-
 50 ficatione impositi prius nominis, Ρώμῳ Græcè Valentiam nominatam. Festus: Historiæ
 Cumanæ compositor ait, Athenis quosdam profectos Sicyonem Thespiasque. ex quibus porro
 civitatibus, ob inopiam domiciliorum, complures, profectos in exteras regiones, delatos in
 Italiam: eosque à multo errore nominatos Aborigines. quorum subjecti qui fuerint Caxim-
 parum [corruptum haud dubiè est vocabulum: quo quid faciam, planè non repe-
 rior.] viri unicarum virtum imperio, montem Palatinum, in quo frequentissimi consede-
 rint, adpellavisse à viribus regentis Valentiam: quod nomen adventu Euandri Aenea-
 que in Italiam cum magnâ Græcè loquentium copiâ, interpretatum, dici captum Ρώμῳ.
 Videtur hoc voluisse Cumanæ historiæ scriptorem, seu eos auctores, à quibus

Ille id habuerit; nempe, ducem novæ colonix, cui à roboris viriumque magnarum præstantiâ nomen erat *Valens*, urbem condidisse, cui de suo nomine imposuerit vocabulum *VALENTIA*. id postea Græcos advenas, in suam linguam conversum, dixisse *Ῥώμῳ*, *ROMAM*. Ducis igitur etiâ nomen *Ῥώμον* alii vertere, alii *Ῥώμῳ* quod aliâs in communi Græcorum linguâ dicitur *Ῥωμαίῳ*, id est, *fortis*, *robustus*, *validus*, sive *valens*. Hinc posterioribus Græcis varias fingendi fabulas nata occasio; uti urbis conditoribus *Romo* & *Romulo* alii alios, ut supra perspectum, adfinxerint parentis. Aquod Cedrenum mira ac varia legitur ex variis auctoribus collecta de Aeneâ eiusque posteris & urbibus in Latio ab his constructis historia. ibi inter alia hæc etiâ sunt: *Εὐάνδρῳ ἢ Ἐπάλας, οἱ Ἐλινεὶ υἱοὶ, καὶ καλεῖσθαι βαλεντία* 10 *ἐπαρχίας ἰθυῖνες, οἶκον οἰκοδομήσει πένυ μίγαν Ἐρωμασόν, καὶ τιετον, ὡς ἐξ ἑκείνου πέντα βασιλῆον οἶκον Παλάπον ἰνομάσει.* Id est: *Euander & Pallas, Aeneâ filii, quum provinciam Valentem regerent, domum adificarunt mole & structurâ admirandam. unde postea obtinuit, uti omnes regia adpellarentur Palatia.* Nescio sanè, utrum ex aliquo scriptorum habuerit Cedrenus ipsius ducis nomen *βαλες*, *βαλεῖ*, an verò urbis modò vocabulum *βαλεντία*, *Valentia*: quod postea vel ipse vel exscriptores eius corruperint in ducis nomen *βάλω*. quamquàm ipsius Cedreni haud dubiè est error, quòd *ἐπαρχίας*, id est, *provinciam*, non verò *πόλι*, *urbem*, vel *χωρίον*, *locum*, adpellaverit. Verùm utut hæc multiplicibus erroribus involuta; illud tamen benè habet, quòd & *Valentia* & *Euandri* & *Palatii* fiat mentio. nam *Latinorum* linguam atque gentem 20 Græci fuisse generis, ex duabus Græcis nationibus, *Oenotris* sive *Aboriginibus* & *Pelasgicis* compositam; Pelasgorum autem, quum se primùm in Italiâ cum Aboriginibus conjungerent, ducem fuisse *Euandrum*; superiori capite satis superque demonstratum est. Quum igitur primi isti *Latini* urbis *Valentia* nomen mutaverint suâ linguâ in *Ῥώμῳ*, *Romam*; illud à primis incolis conditoribusque *Siculis* ei inditum fuisse, satis jam certum est. Nec refert, quòd vox ea sit merè Latina; quando innumera etiâ alia vocabula, ut superiori capite dictum, ad eoque omnia, quæ ad Græcam radicem redigi nequeunt, ex circumjectarum gentium, maximè verò Siculorum, Opicorum, sive Sabinorum, atque Etruscorum lingvis in suum sermonem transtulisse Latinos constat. cuius rei complura exempla supra lib. 1 cap. vi ex auctoribus 30 à nobis citata sunt. A Siculis igitur accepere verbum *valere*; & item urbis, unde eos expulerant, nomen *Valentiam*; quod suâ linguâ mutarunt in *Romam*. Error postea evaluit apud rerum scriptores, *Latinam* ab initio incoluisse urbem *juventutem*; *Latinoque nomine* eam adpellasse *Valentiam*: quod tandem immutaverit advena Græcus *Euander*, *Pelasgorum*, qui Aboriginibus sese conjunxerunt, dux atque princeps, unde illud Plutarchi in *Romulo*: *οἱ μὲν Πελασγῶν Φαλιν Ἰπὶ τῷ οἰκηθῆναι πηλαγηθέντες, ἀνδρῶπων τῷ πλείων κρηθῆσαντες, αὐτόθι κατακίηθη, ἢ ἄλλῃ τῷ ἐν πῆσι ὅπλοισι Ῥώμῳ, ἕτως ἰνομάσαι τὴν πόλιν.* Id est: *Quidam Pelasgos aiunt, quum maiorem partem percursassent Orbis, plurimasque devicissent genteâ, hanc tenuisse oram; atque ex suo in armis robore* [hoc *Ῥώμη* est Græcis] *urbem adpellasse.* Huc jam adde proximè perscripta Solini 40 verba de *Euandro*. Idem Plutarchus ibidem postea: *οἱ δὲ Ῥώμον, Λατίνων πύρανον, λέγουσι τῆνομα θείου τῆ πόλι, ἐκβαλόντα τυρρήνους, οὗν εἰς Λυδίαν μὲν ἐκ Θεσσαλίας, ἐκ δὲ Λυδίας εἰς Ἰταλίαν ὄρμησαντες.* Hoc est: *Alii aiunt Romum, Latinorum regem, nomen urbi imposuisse, quum eiecisset Tyrrenos; qui in Lydiâ è Thessaliâ, è Lydiâ commigraverant in Italiâ.* Hos Tyrrenos, qui è Thessaliâ in Lydiâ, è Lydiâ in Italiâ commigrarunt, eosdem esse *Pelasgos*, qui, *Euandro* duce in Italiâ ad Aborigines, confangvineos suos, postquam pervenêre, in unum cum his corpus nomenque *Latinorum* coiverunt, jam dudum à nobis superiori capite, maximè verò lib. 11 cap. 1, demonstratum est. *Euandrum* mox omnium Latinorum factum regem, quum Aboriginum rex, à quo ille receptus erat, mortuus esset, infra intelligemus. 50 Hunc igitur *Euandrum* postea dictum fuisse *Ῥώμον*, *Romum*, ut antè dixi; & ab eo *Valentiam* urbem *Ῥώμῳ*, *Romam*, ex proximè citatis Plutarchi patet verbis. in quibus tamen falsum, quòd is cum Latinis suis Tyrrenos Româ eiecisse dicitur: quum ipsi Tyrreni, id est *Pelasgi*, altera pars Latinorum fuerint, qui duce *Euandro* Siculos Româ eiecissent. Sic scilicet in omnibus ferè remotioribus antiquitatibus falsa veris admista sunt. Idem Plutarchus ibidem hæc quoque tradit: *οὐ μὲν ἔδῃ οἱ Ῥώμῳ τῷ διηγοῦντο τῷ λόγων ἀποφαινοῦντες ἐπώνυμον τῷ πόλεως, ὁμολογῶσι περὶ τῷ Ἰνῆος αἰτέ.*

οἱ μὲν

αι ἰδρὸν γὰρ λιναίης καὶ Διξίθειας, τὸ Φόρβαλλος, ἕδον, ὄντα νήπιον, εἰς Ἴταλίαν κομισθεὶς ἴωα, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ρῶμον. ἐν δὲ τῷ πόλεμῳ ἀλημυράντων ἄλλων σαφῶν Διαφθαρέτων, ἐν ᾧ ἦ ἴσταν οἱ παῖδες, εἰς μαλακίῳ δουλιχθέντες ὀχθρῶ ἀπέριμα, σωθέντες ἀποροδοκίτας, ὀνομασθεὶς Ρῶμον. Hoc est: Quin nec inter eos, qui probatissima adferunt, qui urbi Romulum contendunt nomen posuisse, de origine eius convenit. quidam enim eum Aeneae atque Dexitheae, Phorbantis filiae, filium, admodum infantem, cum fratre Romo in Italiam fuisse deportatum adfirmant. quum autem reliqua navigia amae effuso periissent; illud, in quo erant pueri, ad ripam mollem placide delatum fuisse; praterque spem salvos evasisse pueros. unde is locus Roma adpellatus fuerit. Filius huius Phorbantis, Argivorum regis,

10 fuit Triopas: in cuius imperio, circa annum ab Orbe condito CIO CIO CCCCXXXVII, ante natum Iesum CIO CIO CIO, Pelasgi in Italiam adpulerunt; ut superiori capite ostensum. Ergo etiam CCCCXXX amplius annis ante Troiae excidium Aeneas iste fuisse fingebatur, à cuius posteris Romana urbs originem nomenque acceperit.

Certè, si historiam de Aeneae in Italiam adventu penitus introspicias; penè iisdem verbis compositam eam esse deprehendes, quibus Pelasgorum ad Italiam adpulsus scriptoribus narratur. Livium de Aeneae audiamus. is initio libri primi, iam primum omnium, inquit, satis constat, Troiâ captâ in ceteros sevitum esse Troianos: duobus Aeneae Antenorēque, & vetusti iure hospitii & quia pacis reddendaeque Helena semper auctores fuerant, omne jus belli Achivos abstinuisse. Mox: Aeneam ab simili clade domo profugum, primo in Macedoniam venisse: inde in Siciliam quaerentem sedem delatum: ab Sicilia classe Laurentem agrum tenuisse. Ibi egressi Troiani, ut quibus ab immerso propè errore nihil prater arma & naveis superessent, quum pradam ex agris agerent: Latinus rex Aboriginesque, qui tum ea tenebant loca, ad arcendam vim advenarum armati ex urbe atque agris concurrunt. Duplex exinde fama est. alii praelio videlicet Latinum pacem cum Aeneae, deinde adfinitatem junxisse tradunt. alii, quum instructa acies constitissent; prius, quam signa canerent, processisse Latinum inter primores, ducentem advenarum evocasse ad colloquium. percunctatum deinde, qui mortales essent: ande aut quo casu profecti domo, quidve quaerentes, in agrum Latinum exissent. postquam audierit, multitudinem Troianos esse: ducentem Aeneam, filium Anchisae & Veneris:

20 crematâ patriâ & domo profugos sedem condendaeque urbi locum quaerere: & nobilitatem admiratum gentis virique & animum vel bello vel paci paratum; dextrâ datâ fidem futurae amicitiae sanxisse. inde foedus ictum inter duces; inter exercitus salutationem factam. Aeneam apud Latinum fuisse in hospitio. ibi Latinum apud penateis deos domesticum publico adjunxisse foedus, filiâ Aeneae in matrimonium data. ea res utique Troianis spem adfirmat tandem stabili sede finiendi erroris. opidum condunt. Aeneas ab nomine uxoris Lavinium adpellat. brevi stirps quoque virilis ex novo matrimonio fuit, cui Ascanium parentes dixere nomen. Bello deinde Aborigines Troianique simul petiti. Turnus, rex Rutulorum, cui pacta Lavinia ante adventum Aeneae fuerat, praelatum sibi advenam agrè patiens, simul Aeneae Latinoque bellum intulerat. Neutra acies lata ex eo

40 certamine abiit. victi Rutuli. victores Aborigines Troianique ducentem Latinum amisere. Inde Turnus Rutulique diffisi rebus, ad florentis Etruscorum opes Mezentiumque eorum regem confugiunt. Aeneas adversus tanti belli terrorem ut animos Aboriginum sibi conciliaret; ne sub eodem jure solum, sed etiam nomine omnes essent, Latinos utramque gentem adpellavit. Nec deinde Aborigines Troianis studio ac fide erga regem Aeneam cessere. Eamdem historiam, prater alios, refert Dionysius quoque Halicarnassensis lib. 1. Ἐπει, inquit, ὄμα χρησάμενοι τῷ Λωρένῳ, σκηνὰς ἐπέστησαν παρὲν τὴν αἰγυλιὸν, ἀρῶν ἐν ἀρσενίοις αὐτοῖς ἵππῃ δὲ δαπέδῳ, σελίνα δὲ πολλοῖς ὑπέστρωσαν· καὶ ἐν ταύτῃ ὡς περὶ τετραπέζῃ τῶν ἰδεσμάτων· ὡς δὲ φασὶ πινεῖ, ἰτέια καρπῶν πιπονηθῆα πνεύμα, καθαρὸν τῆς τετραπέζης ἐνεκα. ἐπὶ δὲ αἱ τετραπέδες αὐτοῦ κατὰ νάλωρον, καὶ τῶν ὑπέστρωσμένων αὐτοῖς σελίνων εἰς πῆραν ἐφάγετο, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ, τῶν πυγχαλῶν ὡς εἰπὼν εἶπε τὸν λιναίης πύδων, ὡς λόγῳ ἔχει, εἴτε τῶν ἰμοσκλήων, ἂν ἢ ἡμῖν γε ἤδη καὶ ἡ τετραπέζῃ καλεσθῆσθαι. ὡς δὲ τῶν ἡκουσάν, ἀπειντες ἀνέστησαν, ὡς τὰ τὸν μαλίσματα ἢ ἢ σφίσι πλῆθος ἔχοι. ἐν γὰρ ἡ ἴσφατον αὐτοῖς, ὡς ἐν ἡμῖν λέγουσιν, ἐν Δωδωνῇ ἴσφατον, ὡς δὲ ἐπερὶ γράφειν, ἐν Ερυθραῖς, ἀρῶν τῆς Ἰδης, ἔστι ἡμεῖς Σίβυλλα, Ἰππικῶρα νύμφη, χρησάμενον ἢ αὐτοῖς ἐφρασε πλεονεῖν ἵππῃ δυσμῶν Ἡλίας, ἕως ἀν ἡμῖν τὸν χωρὸν ἐλθῶν, ἐν ᾧ καλεσθῆναι τὰς τετραπέδας. * — * καλεσθῆναι ὡς ἐν τῷ βασιλεὺς, πολέμοισι πρὸς ἔθνος ἄμεροι, τὰς καλεσθῆναι ῥόδοις, ἐν δυσημερῶν ἢ τὰς μάχαις, ἀγροῖν) τὰ γινόμενα ἵππῃ τὸ φεβρωῶσιν, ὡς ἀνάστα αὐτὸ γινεῖ) πᾶσαι ἡ τετραπέζῃ

λιῶν ὑπεροχῶν φρασίᾳ· ἢ εἰ μὴ σὺ Τρῶν κωλύσῃ τὰ δρώμενα, ἰσχυρὸς αὐτῶν Φαίησι) ὁ πρὸς ὅσων
 ἀστυγείων ἀγών. Α καὶ αὐτὴ ἢ τῶν αἰθρῶν δεῖ (εἰς ἔρχε)· ἢ αὐτὴν ἔτι παρὸν τὸν πόλεμον μετρίως ἔχει
 ὅτι ὅσων Τρῶας ἐλαττωθῆναι πλὴν φρασίᾳ. ὅρων δὲ αὐτὸς ὡς παλιστῶμας τι ὡς Ἐλλήνας, καὶ ἐν τῷ
 ἀποσπασμῷ ἀναστῆσαι τὸ δεινὸν ὑποδύοντες, τῆς αὐτῆς αὐτὴν ἀποδύσεως, ὡς ὅσα αὐτῶν
 ἰσοδύναμοι ἐπὶ χερσὶν αὐτῶν, καὶ ἢ ἔχουσαν οὐκ ἔστιν ὁρμῶν αὐτῶν, ὅσοι τρέπῃ). * Αἰνεία
 δὲ οἱ πατρῷοι θεοὶ τῶν αὐτῆς νικητῶν Φαίητες ὡς ἀκελῶν) πειθῶν Λατῖνοι ἐκὼν τῶν ἀστυγῶν σφοῖς
 τῶν οὐκ ἔστιν ἐν ὧν βέλων) χωρῆς, καὶ χερσὶν αὐτῶν Ἐλλήνων συμμάχων μάλλον, ἢ Διὸς ἰσοδύναμοι.
 ἀμφοτέρω δὲ τὸ οἶον ἐκώλυε ἀρχὴν μάχης. Ὡς ἢ ἡμέρα τι ἐγγύς, καὶ διεκομῆθησαν εἰς μάχην
 αὐτῶν αὐτῶν, κήρυκες ἦσαν αὐτῶν ἡγεμόνας ἐκατέρωθεν, τὸ αὐτὸ ἀξιοῦντες, στωεῖν αὐτῶν εἰς
 λόγους· καὶ ἐγγύς τῶν. Πρῶτ' αὐτῶν δὲ ὁ Λατῖν' ἐγκλημα πειθῶν τῶν ὀφειδῶν τι καὶ ἀναστῆσαι.
 λον πόλεμον, ἢ εἰς τὸ Διαιεῖν λέγειν, ὅσων ὡν ἐν βέλων) ἀρχὴν φέρει τὰ χωρῆς, πεπρωτῶς καὶ
 ἄδεν ὄφρ' ὡς πρὸν. * Τοιαύτῃ ἢ αὐτῶν Διὰ λειχθῆναι, ἀπεκρίνατο Αἰνείας· Ἡμεῖς γὰρ
 μὴ Τρῶας ἰσοδύναμοι, πόλεως δὲ εἴ τι ἀφενεστέρας ἐν Ἐλλήνων ἐγγυμῶν, ἢ ἀφαιρέθητι ὑπὸ Ἀ-
 χαιῶν δεκάσει πλέμω χερσὶν αὐτῶν, ἀλλ' ἂν περὶ ἀποδύσεως, πόλεως τε ὡς χερσὶν ἐν ἢ τὸ λοιπὸν οὐκ ἔ-
 στω ἀποδύσεως, θεοὶ δὲ καλῶν ἐπὶ χερσὶν αὐτῶν, δεῦρο ἀφίγμεθα· ἢ ἡμῖν, ὡς τὸ θεοφάτω λέγει, λιμὴν
 τῶν πλοῦτος ἢ εἰς ἢ μὴ λείπει)· περὶ ὅσων ἢ ἐκ τῶν χερσὶν ὡν ἡμῖν δεῖ, δυστυχέστερον μάλλον ἢ δι-
 ατεπέστερον. ἀμφοτέρω δὲ αὐτῶν πλοῦτος ἢ ἀρχαῖς ἔργων ἀμφοτέρω. παρέχοντες ὑμῖν καὶ σωματῶν
 καὶ ψυχῶν ἐν πρὸς τὰ δεινὰ πεπρωτῶν αὐτῶν, χερσὶν ὡς βέλων, τῶν ὑμετέρων γὰρ Φυλακίῶν
 ἀδύνατον, τῶν ἢ τῶν πολεμίων ἀποδύσεως συγκατακλιῶνται. * * * Ὡς ἢ τῶν ὁ Λατῖν' ἤκουσεν,
 ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτῶν. Ἀλλ' ἔγωγε δύνωμαι τε πρὸς ἅπαν τὰ Ἐλλήνων γὰρ ἔχω, καὶ συμφο-
 ραῖς ἀνθρώπων ἀναγκάσις πᾶν ἄχρημα. * * * Εἰ δὲ ἐπιληθῆναι ἡμῖν ὅτι ὁ λόγος, πῆρ' ἢ τῶν
 τῶν ἀξία δοῦναι καὶ λαβεῖν, αὐτῶν φιλῶν ἀδύνατον πᾶν ὁμολοῖας. Αἰνείας δὲ ἐπαύσατο τὴν λε-
 γόμενα, γίνου) σιωπῆσαι πῆρ' ἢ εἰς ἢ ὅσων ὑπὸ ὁρκίων παιδῶν. Ἀποδύσεως μὴ Τρῶας δοῦναι χερσὶν
 ὅσων ἢ εἰς ἢ Τρῶας δὲ Ἀποδύσεως τῶν ἐν χερσὶν πόλεμον συλλαβῶν, ὅσων ἢ ἀλλ' ὡς ἀκαλῶν),
 συσπασθῆναι· καὶ ἢ ἀμφοτέρω τὰ κρατῶν ὑπὸ ἀλλήλων πρᾶπεν καὶ χερσὶν ἢ γῶν. Σωτῆ-
 ροι δὲ τῶν καὶ ἢ φρασίᾳ ὅτι τῶν πᾶν τῶν ῥαπῶν. δι' ὀλίγους δὲ τὰ καὶ πᾶν ἐχάρωσαν.
 Hoc est: Postquam, Laurento adpulsi tentoria fixerunt per litora, prandium eis humi su-
 mentibus multi, mensa vice, cibis substraverunt apium; vel, sicut alii dicunt, crusta triticea;
 quò vescerentur mundius. Absumptis autem cibis adpositis, quum unus atque mox
 alter non temperarent ab apium sive crustulis suppositis, quidam ex Aeneae filiis, ut fertur;
 (sive is fuit alius quispiam è contubernaliū numero) exclamat; At nos jam & mensam
 comedimus. Quo audito, omnes tumultuati sunt: ut qui jam oraculi eventum cernerent.
 acceperant enim quoddam responsum apud Dodonam, ut nonnulli tradunt, ut verò alii scri-
 bunt, in Erythris, Idae viculo; ubi habitabat Sibylla, eius loci nymphea fatidica. hac jus-
 serat eos navigare in occidentem versus; donec eò locorum pervenirent, ubi mensas comede-
 rent. Haud multo post: Interea Latinus, penes quem tunc erat regnum, adversus Rutu-
 los finitimos bellum gerens, aliquoties parum feliciter pugnaverat. ei mox terribilis nun-
 cius adfertur, vastari totam oram maritimam ab extero exercitu. cui nisi occurratur cele-
 riter, fore bellum cum vicinis difficius. His auditis, metus virum subit. confestimque,
 intermisso presenti bello, in Troianos magnum educit exercitum. At quum videret eos
 Graco more armatos; & servatis ordinibus imparvide insantem Martis aleam expectan-
 teis; mittit dimicationem subitam. Mox: Aeneae dii penates eadem nocte per visionem
 oblatis, hortantur, persuadeat Latino, ut sponte sedes concedat, ubi voluerint: malit-
 que Gracis sociis uti, quam hostibus. Ambos utique somnium vetabat praelium incipere.
 Ut verò exortà luce in provinciu stabant acies: utrimque ad duces missi caduceatores postu-
 lant colloquium: id quod impetratum est. Ac prior Latinus questus, repentino se nec de-
 nunciato bello peti rogabat Aeneam, quisnam esset, quamve ob causam ageret ferret-
 que res suas, nullà unquam lacesitus injurià. Mox: Ad haec Aeneas respondit: Nos
 Troians sumus genere; profecti ab urbe apud Gracos non incelebri. qua post decennale
 bellum ab Achivis captà & nobis ademptà, errabundi urbem aliam & agrum, ubi habi-
 temus in posterum, querimus. hucque pervenimus diis ita juventibus. quorum oracula
 pollicentur, hanc solam terram nostris erroribus portum fore. Ex agris autem res usi-
 bus nostris necessarias quarimus; miseria magis nostrae, quam honesti, memores. Sed in-
 juriam hanc pensabimus multis beneficiis officiisque; offerentes vobis & corpora & ani-
 mos duris jam rebus probe exercitos. quibus si uti libet, a vestris agris injuriam omnem
 prohibebimus; hostileis verò unà vobiscum impigrè occupabimus. Exiguo post: Ad
 haec Latinus; Equidem & Gracorum, inquit, omnes genus diligo, & fatalibus homi-
 num

Aboriginum urbem, prope sacrum lacum, stativa habebant; postquam contemplati sunt fluctantem in coisulam; & ex captivis, quos in agris interceperant, audiverunt appellationem eius regionis hominum: crediderunt, finem jam habere suum oraculum, namque apud Dodonam redditum eis responsum sic habebat:

*Pergite quarentes Siculum Saturnia vira
Atque Aboriginidem Corylem; ubi se insula vectat.
Quis misti, decimas Clavio transmittite Phæbo,
Et Diti capita; & transmittite lumina patri.*

Adventantibus igitur magno cum exercitu Aboriginibus occurrunt Pelasgi cum olea ramis inermes ac supplices. expositisque suis casibus, orant, ut sese recipiant in amicitiam & partem sedium; nequaquam graves futuros. & exponentes oraculum, aiunt, sese ad ea loca sola deum monitu delatos. His auditis adsenserunt Aborigines: quod fessis bello Siculo placeret Græca societas contra insensos sibi barbaros. itaque cum Pelasgis fœdus ferunt; partemque agrorum illis adsignant circa sacrum lacum: quorum pleraque erant palustria; dicta nunc prisco lingua more Velia. Postea verò bona eorum pars, quum agri omnibus non sufficerent, Aboriginibus in expeditionem adscitis, bello Umbros adgreduuntur: urbemque eorum florentem ac magnam Crotonem repentino incurso capiunt: qua mox pro arce belli contra Umbros usi sunt. posthinc alia quoque loca multa in potestatem suam redegerunt: & Aboriginibus adversum Siculos promptam præstiterunt operam; donec eos eiecerunt sedibus suis. En, Pelasgos ait ad Padi ostia adpulsos urbem illic condidisse. idem Aeneam ad Tiberis ostia fecisse, alii tradunt auctores, quos infra producam, in descriptione huius litoris. Pelasgos, ait Dionysius, infesto agmine Aboriginum petiisse regionem; ibique captivos in agris interceptisse. idem fecisse Aeneam in Laurenti agro apud oram maritimam, cum ipse tum alii tradunt scriptores. Cutiliam nobilissimam fuisse Aboriginum urbem, testatur Dionysius lib. 11. in præscriptis autem verbis Pelasgos ait circa hanc confedisse. Aeneam circa Laurentum opidum, Aboriginum regum sedem regiam confedisse, omnes testantur cum ipso alii auctores. Apud Dodonam responsum redditum esse Pelasgis, tradit Dionysius, de insula fluctuante in Cutiliensi lacu. Aeneæ prædixisse idem oraculum Dodonæum de mensarum consumptione, ipse juxta cum aliis refert. Sed & de lacu nonnihil quidam Aeneæ fabulæ adfinxerunt. Sex. Aurel. Victor, in libro de Origine gentis Romanæ: Domitius lib. 1 docet, fore Apollinis Delphici monitum Aeneam, ut Italiam peteret; [&] ubi duo maria invenisset, prandiumque cum mensis comesset, ibi urbem uti conderet. Itaque egressum in agrum Laurentem, quum paulum à litore processisset, pervenisse ad duo stagna aqua salse, vicina inter se: ibique quum se lavisset, ac refectum cibo, quum apium quoque, quod tunc vice mensa substratum fuerat, consumpsisset; existimantem, procul dubio illa esse duo maria; quod in illis stagnis aqua marina species esset; mensisque, qua erant ex stramine apii, comestas; urbem in eo loco condidisse; eamque, quod in stagno laverit, Lavinium cognominasse. Circa Cutiliensem lacum alios quoque esse lacus, maximum verò omnium Velinum, supra lib. 11 cap. viii in Sabinis intellectum. Porro hanc solam terram Pelasgis ostendisse Dodonæum oraculum, scribit Dionysius. Aeneæ idem, tradit, factum de Laurenti agro. Magnum exercitum, ait, Aborigines contra Pelasgos eduxisse. idem & ipse & Livius aliique auctores scribunt Aborigines fecisse adversum Troianos. Dionysius dicit, Pelasgos tunc Aboriginibus occurrisse inermes ac supplices cum olea ramis. de Aeneâ idem tradit Virgilius Aeneid. lib. vii, his versibus:

*Tum satus Anchisâ, delectas ordine ab omni,
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire jubet, ramis velatos Palladis omneis.*

Et in his princeps legationis Ilioneus ita adfatur Latinum regem.

*Diis sedem exiguam patriis litusque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque auramque patientem.
Non erimus regno indecores.
Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebit.
Multi nos populi, multa
Et perire sibi, & voluere adungere gentes.
Sed nos fata deum vestras exquirere terras
Imprimis egere suis.*

Partem tunc agrorum Troianis adsignasse Latinum, Aboriginum regem, quod Graeci adversus Rutulos placeret societas, tradit Dionysius. idem verò etiam de Pelasgis narrat, contra finitimos Siculos in societatem & partem sedium receptis. Et, *πινεμένως*, ait, τῷ πρὸς τὰς Σικελίας πόλεμον λαθεῖν Ἀχαιοὺς ἢ σύμμαχον. id est, *fessos bello Siculo adsumpsisse hanc societatem Aborigines*. de Latino autem rege in eandem sententiam tradit: nempe, *πλεμνέντα πρὸς ἔθνος ὁμορον τὰς Ῥοτόλους, ἔδυσμερῆντα ἔτ' τὰς μάχας*; id est, quod, bellum cum finitimâ gente Rutulorum gerens, insansis sæpè præliis congressus esset, Troianorum societatem adsciverit. Denique factum esse ait æquum fœdus inter Aborigines atque Pelasgos: horumque ope atque auxilio illos omnibus agris suis eiecisse Siculos, simulque tradit, inter Latinum atque Aeneam similibus conditionibus fœdus iactum, uti Rutulos sedibus suis pellerent. Quando igitur jam antè satis & abundè offensum, nullum umquàm in Italiam à Troiâ captâ venisse Aeneam, nullum item fuisse Romulum aut Romum seu Remum, Numitoris nepotes, nullam horum matrem Iliam seu Rheam Silviam; quis jam non credat, ex antiquissimis istis ac veris Pelasgorum Aboriginumque rebus gestis confictam esse, sive per errorem, seu per poëticum lusum, omnem hanc de Aeneâ fabulam? Sed, uti Colophonem huic dissertationi imponam: non tantùm agros Troianis in sedem dedisse Latinum regem, verùm etiam duci eorum Aeneæ filiam Laviniam in connubium, tradunt isti auctores. Hoc quoque ad Pelasgos spectare, faciliè evicerim.

20 quidpe Euandrum in Sabino agro, quem quondam incoluisse Aborigines, suprâ perspectum, accepisse nescio cuius filiam (fortè Aboriginum ducis) in uxorem, haud obscurè patet ex Virgilio Aeneid. lib. viii; ubi poëta introducit Euandrum ita Aeneam de filio suo Pallante adloquentem:

Gnatum exhortarer; ni, mixtus matre Sabellâ,
Hinc partem patriæ traheret.

Pro Euandro igitur fabulatores illi Aeneam, pro Pallante verò Ascanium sive Iulum supposuere. At alii non tantùm Pallantem Aeneæ secere filium, sed & ipsum Euandrum. unde illud Cedreni in Annalibus: *Εὐάνδρῳ ὁ δὲ ἔχ' Πάλας, οἱ δ' Αἰνεὶς υἱοί, κατὰ καλεῖσθαι Βάλετα ἱππεύσαντες ἰθὺς οἰκοδομοὶ πάντο μέραν ἔχοντες, καὶ ποιοῦντες, ὡς ἐξ ἑκάστου πάντα βασιλεῖς οἰκοῦν Παλάτιον ὀνομάζουσι*. Id est: *Euander & Palas, Aeneæ filii, quum provinciam Valentem regerent; domum adificarunt mole & structurâ admirandam. unde obtinuit, ut omnes regie palatia nominentur*. Porro Aeneas traditur, post acceptos à Latino agros in sedem, & filiam Laviniam in conjugem, opidum condidisse haud procul Laurento, cui nomen ab uxore imposuerit *Lavinium*. hoc etiam ex Euandri historiâ sumptum. quidpe Euander in acceptis ab Aboriginibus circa Cuilium & Reate agris, qui *ῥοτόλων*, ut inquit Dionysius, id est, à paludibus, dicebantur *Velia*, condidit opidum, cui, sive ab filio Pallante, sive à prisca avitæque in Peloponneso patriæ memoriâ, vocabulum indidit *Pallantium*; quod alii *Pallantiæum*, alii item *Palantiæum* & *Palantium*, & *Palatium* dixere: ut superiori capite, & item lib. ii cap. viii in Sabinis ostensum. Servius ad Aeneid. lib. viii: *Hic mons Palatinus secundum Virgilium à Pallante, avo Euandri, est dictus: secundum Varronem & alios, à filia Euandri Pallantiâ, ab Hercule vitiatâ; & postea illic sepultâ. alii à Pallante, qui de filia Euandri natus, & ibi sepultus est immatura ætatis. alii à filio Euandri: qui post mortem patris seditione occisus est. alii à balatu Balantiæum volunt dictum; & exinde per antistichon Palantiæum. Solinus cap. ii: Sunt, qui velint, à balatibus ovium, mutatâ literâ, vel à Pale, pastorali deâ, aut, ut Silenus probat, à Palanthò, Hyperboreæ filia; quàm Hercules ibi compressisse visus est, nomen monti adoptatum. Festus: Palatium mons Roma adpellatus est, quod ibi pascens pecus balare consueverit; vel palare, id est errare, ibi pecudes solerent. alii, quod ibi Hyperboreæ filia Palanto habitaverit; quæ ex Hercule*

50 Latinum peperit. Alii eundem, quod Pallas ibi sepultus sit, existimant, adpellari. Dionysius lib. i: *Ὀνομα δὲ τῷ πλείστοις τῶν Ἰταλῶν Παλάτιον, ὡς ἕως ἰστέον, ὡν ἔστι καὶ Πολύβιον ὁ Μεγαπολίτης, ὁ δὲ ἕως ἰστέον, ὡν ἔστι καὶ Πολύβιον ὁ Μεγαπολίτης, ὁ δὲ ἕως ἰστέον, ὡν ἔστι καὶ Πολύβιον ὁ Μεγαπολίτης, ὁ δὲ ἕως ἰστέον, ὡν ἔστι καὶ Πολύβιον ὁ Μεγαπολίτης*. Id est: *Huic opidulo nomen imponunt Palantium, ut quidam tradunt, in quibus etiam est Polybius Megapolitanus, ab adolescentulo quodam Palante, ibi defuncto, quem Hercules & Lavina, Euandri filia, fuisse filium ferunt. Sed de Sabini agri Palantio ita tradit idem Dionysius eodem lib. i; ubi opida ex M. Terentii Varronis Antiquitatibus recenset, quæ Aborigines habuerint in Reatino*

agro:

agro: Παλάτιον ἔστι πρὸς τῆς ἑσπέρης τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰούλιου Κεσάρους Πάτρως. Palatium, xxv stadia distans ab Reate. Phlegon Trallianus in libro de Admirandis & Longævis: φαῖς ἔστι, καί τινος δὲ ἀλλοῦ, ἐν Σαβίνῳ, ἀπὸ Πεγαίων Παλατιῶν. Id est: Faustus, Cæsaris servus è Sabinis, à Prætorio Pallantiano. Varro de Lingvâ Latinâ lib. 111; de Romanæ urbis Palatio loquens: Palatium [dictum,] quòd palantes cum Euandro venerunt. aut, quòd Palatini, qui & Aborigines, ex agro Reatino, qui adpellatus Palatium, ibi consederunt. Hanc historiam quum Solinus quoque alicubi legisset; per summum postea errorem mirificè invertit. Cap. 11 de eodem Romanæ urbis Palatio loquens; Palatium, inquit, nemo dubitaverit, quin Arcades habeat auctores. à quibus primùm Palanteum opidum conditum. quòd aliquando Aborigines habitarunt. sed propter incommodum vicina paludis, quam præterfluens Tiberis fecerat, profecti Reate, postmodum reliquerunt. Imò heic in Reatino agro primùm habitarunt, apud paludes, quas Velini lacus fluviique stagnantes aquæ efficiebant. unde locus ipse Velia, & hinc lacus amnisque Velinus nomen accepit. Et quomodo palus, quam præterfluens Tiberis fecerat, pellere eos potuit, si Palantium hoc opidum in edito colle fuit situm, qui postea dictus est. mons Palatinus? Varro loco præscripto paullo post: Huic [Palatio] Germalum & Velias conjunxerunt. Mox: Velia unde essent, plureis accepi causas. in quæis, quòd ibi pastores Palatini ex ovibus, ante tonsuram inventam, vellere lanam sint soliti. Ad eò scilicet omnes urbis suæ antiquitates temporum longinquitate obscuratæ fuere Romanis. Livius supra dicto lib. 1 ita scribit de Aboriginibus atque Trojanis, deque eorum ducibus live regibus Latino & Aeneâ: Inde fœdus ictum inter duces; inter exercitus salutationem factam. Aeneam apud Latinum fuisse in hospitio. Ibi Latinum apud penateis deos domesticum publico adjunxisse fœdus; filiâ Aeneâ in matrimonium datâ. ea res utique Trojanis spem adfirmat. tandem stabili certaque sede finiendi erroris. opidum condunt. Aeneas ab nomine uxoris Lavinium adpellat. Bello deinde Aborigines Trojanique simul petiti. Neutra acies lata ex eo certamine abiit. victi Rutuli: victores Aborigines Trojanique ducem Latinum amisere. Inde Turnus Rutulique, diffusi rebus, ad florentes Etruscorum opus confugiunt. Aeneas adversus tanti belli terrorem ut animos Aboriginum sibi conciliaret; ne sub eodem jure solùm, sed etiam nomine omnes essent; Latinos utramque gentem adpellavit. Nec deinde Aborigines Trojanis studio an fide erga regem Aeneam cessere. Dionysius lib. 1: Ἀπίσηται αὐτῆς δὲ τὸ ἔλαττον ἔπλοιο, λαβόντες ἡγεμόνα Τύρον. πλεμὸς δὲ Σουρῆς καὶ μάχης ἰσχυραῖς, Λατῖν ἄλλ' ἀπὸ Τροίας καὶ Τύρον, καὶ τ' ἀλλῶν συχνοί, κερῆσαι δὲ ὅμως οἱ σὺν Λινῖα. ἐν δὲ τούτῳ τὴν ἐπὶ τῷ κηδιστῆ ἤρωμεύλω δὲχθῆναι Λινῖας ἐξελαμβάνει. Id est: Rutuli denuo ab Latino defecerunt, duce sibi constituto Turno. Bello itaque redintegrato, & prælio acris commissò, Latinus atque Turnus cecidere, aliique complures. Aeneas tamen & victoriam consequutus est, & regnum sociis. Commune Latinorum nomen adsumpsisse Aborigines simul atque Troianos statim post fœdus initum matrimoniumque inter Aeneam Laviniamque contractum, auctor est idem Dionysius paullo antè. hoc igitur etiam in historiam Euandri Pelasgorumque quadrat. quos simul ac in partem agrorum circa Cutiliam & Reate ab Aboriginibus recepti fuere, in commune cum ipsis Latinorum nomen corpusque transisse, superiori capite ostendi. Quis tunc & quo nomine dux Aboriginum fuerit, incertum est; quando à regionis nomine Latio Latinos dictos veri simile est. Cecidisse eum ducem in aliquo contra Siculos prælio, Euandrumque, ei in imperio successisse, ex Aeneâ historiam, quam omnibus planè partibus ac numeris cum rebus Pelasgorum convenire supra intellectum, haud vano jam documento colligere datur. Apud Macrobius Saturnalior. lib. 1 cap. VII ita scriptum est: Regionem istam, que nunc vocatur Italia, regno Ianus obtinuit. hic quum Saturnum, classe pervectum, excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitæ victum in melius rede-gisset: regni eum societate muneravit. quum primus quoque ara signaret; servavit & in hoc Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex unâ quidem parte sui capitis effigies, ex alterâ verò navis exprimeretur: quo Saturni memoriam in posteros propagaret. Hos unâ concordèis que regnasse, vicinaque opida communi operâ condidisse, præter Maronem, qui refert,

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen;
etiam illud in promptu est, quòd posteri quoque duos eis continuos mensis dicarunt: ut December sacrum Saturni, Ianuarius alterius vocabulum possideret. Quum inter hæc subitò
Saturnus

Saturnus non comparuisset; excogitavit Ianus honorum eius augmenta. ac primum terram omnem ditioni sua parentem Saturniam nominavit. aram deinde cum sacris tamquam deo condidit, quae Saturnalia nominavit. tot saeculis Saturnalia precedunt Romanae urbis aetatem. Eandem rem tradit & Sex. Aurelius Victor, in libro de Origine gentis Romanae, his verbis: *Primus in Italiam creditur venisse Saturnus: ut etiam Maronis Musa testatur illis versibus:*

Primus ab aethero venit Saturnus Olympo;

Arma Iovis fugiens, & regnis exsul adeptis.

Tanta autem usque id tempus antiquorum hominum traditur fuisse simplicitas, ut venientibus ad se advenas, qui modo, consilio ac sapientia pradi, ad instruendam vitam formandosque mores aliquid conferrent; quod eorum parentis atque originem ignorabant; caelo & terrae deditos, non solum ipsi crederent, verum etiam posteris adfirmarent: veluti hunc ipsum Saturnum; quem Caeli & Terrae filium esse dixerunt. Quod quum ita existimetur; certum tamen est, priorem Ianum in Italiam devenisse; ab eoque postea venientem exceptum esse Saturnum. Aliquanto post: Igitur Iano regnante apud indigenas rudeis incultosque, Saturnus, regno profugus, quum in Italiam venisset, benignè exceptus hospitio est: ibique haud procul à Ianiculo arcem suo nomine Saturniam constituit. isque primus agriculturam edocuit; ferosque homines & rapto vivere advetos ad compositam vitam eduxit. Virgilius Aeneid. lib. viii Euandrum introducit ita Aeneae narrantem:

30 *Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphaque tenebant,*
Gensque virum truncis & duro robore nata:
Quæ neque mos neque cultus erat: nec jungere tauros
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.

Primus ab aethero venit Saturnus Olympo;

Arma Iovis fugiens, & regnis exsul adeptis.

Is genus indocile, ac dispersum montibus altis,

Composuit; legesque dedit: Latiumque vocari

Maluit; his quoniam latuisset tutus in oris.

Paullo post:

30 *Hæc duo præterea disjectis opida muris,*
Reliquias veterumque vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnius condidit arcem.
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Justinus lib. xliiii: Italia cultores primi Aborigines fuere. quorum rex Saturnus tanta iustitia fuisse traditur, ut neque servierit sub illo quisquam, neque quidquam privata rei haberet; sed omnia communia & indivisa omnibus fuerint; veluti unum cunctis patrimonium esset. ob cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus, exaequato omnium jure, passim in conviviiis servi cum dominis recumbant. itaque Italia regis nomine Saturnia adpellata est; & mons, in quo habitabat, Saturnius. Hæc sanè poeticis magis, ut ait lib. i Livius, decora fabulis, quam incorruptis rerum gestarum monumentis, traduntur: At alii ista non Saturno deo, sed Euandro Arcadi tribuerunt. Idem ille Sex. Aurel. Victor paullo post: Primus itaque omnium Euander Italicos homines legere & scribere edocuit, literis partim, quos ipse antea didicerat. idemque fruges, in Græciâ primum inventas, ostendit; serendique usum edocuit: terræque excolenda gratiâ primus boves in Italiâ junxit. Dionysius lib. i, postquam ostendit, quæ templa Euander cum Arcadibus in Palatino monte extruxerit, quæque sacra inibi instituerit: *Λεγόντων δὲ καὶ γεγραμμάτων Ἑλλήνων χερσὶν εἰς Ἰταλίαν πρῶτον Διοκρίτην νεώτῃ Φανέστων Ἀρκάσι· νόμος πρῶτος, καὶ τὸ διατείνεσθαι τὴν γῆν εἰς ἡμερότητα μέγαρον γαῖν· πῆχυς π καὶ σπιτηδός· μάλα ἔαλλα ἵνα πλάσῃ Φελημάτα εἰς τὸ κοινὸν καλὰ δάνα· καὶ Διοκρίτην πολλῆς Πριμελείας τυγχάνειν πατρὸς τῶν ποσειδάμων. Τὸ δὲ πρὸν ἔστι Ἑλλήνων, καὶ Πελασγῶν, ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν κοινῶν ἔργε καὶ τῶν Ἀβοργίνων οἰκήσων, ἐν τῷ κρημνῷ τῆς Ῥώμης ἰδρυσάμενον χωρίον.* Hoc est: Dicuntur etiam Græcorum literarum usum, recens Arcadico genti ostensum, primi in Italiam transvexisse. leges item dedisse: & vitam, antea ferinam, maiori ex parte mitem ac mansuetam reddidisse. sed & artes ac studia multaque alia utilia contulisse: atque his eorum, à quibus recepti fuerunt, benevolentiam ac propensitatem sibi conciliaisse. Hæc igitur secunda, post Pelasgos, est gens Græca, quæ, in Italiam delata, communis cum Abori-

Aboriginibus sedes habuit; easque in præcipuo Romanae urbis loco constitutas. Sanè notum post Pelasgos, sed post Oenotros sive Aborigines secundi Græcorum Italiam intraverant Arcades, ipsi Pelasgi, ut superiori capite demonstratum. Hinc Tacitus Annal. lib. XI: *In Italiâ literas Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt.* Plinius verò lib. VII cap. LVI: *In Latium literas attulerunt Pelasgi.* Et Ovidius Fastor. lib. II, de Panis numine ac sacris loquens:

Transtulit Euander silvestria numina secum.

Heic, ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat.

In de deum colimus dejectaque sacra Pelasgis.

Flamen ad hæc prisco more dialis erat.

Et apud Macrobium præscripto loco Varro & Accius poëta disertè testantur, Saturnaliorum festum & ante conditam Romam in Græciâ fuisse, & inde in Italiam invexisse eosdem illos Pelasgos, quos ex Thesaliâ Dionysius tradit ad Padi ostia, atque inde in Reatinum agrum ad Aborigines urbemque eorum *Cutiliam* pervenisse. Verba Macrobii hæc sunt: *Nec illam causam, que Saturnalibus assignatur ignoro: Quod Pelasgi, sicut Varro memorat, quum sedibus suis pulsî, diversas terras petissent, confluerunt plerique Dodonam; & incerti quibus haberent locis, eiusmodi accepere responsum:*

Σείχῃσι μερόιδροι Σικελῶν Σατυρῖαο εἰλα

Ἡ δ' Ἀβοργίνων Κοτύλη, ἢ νᾶσθ' ἔχῃται·

Οἷς ἀναμυχθῆτες, δευάτιυ ἐκπέμψασε φοίβῃ,

καὶ κεφαλαὶ Ἀΐθῃ, ἢ τῶ πατρὶ πέμπτε φῶτα·

[Hoc est:

Pergite quærentes Siculam Saturnia rura

Atque Aboriginidem Cotylem; ubi se insula veētat.

Quæis misti, decimas Clavio transmittite Phæbo,

Et Diti capita; & transmittite lumina patri.

Acceptaque sorte, quum Latium post errores plurimos adpulissent; in lacu Cutiliensi enatam insulam deprehenderunt. Mox: Hoc igitur miraculo deprehensio, has sibi sedes prædictas esse didicerunt. vastatisque Siciliensibus incolis, occupavere regionem; decimâ præda, secundum responsum, Apollini consecratâ; erectisque Diti sacello & Saturno ora: cuius festum Saturnalia nominarunt. Et aliquanto post: Sed ex his causis, que de origine huius festi relatæ sunt, adparet, Saturnalia vetustiora esse urbe Romanâ. adeo, ut ante Romam in Græciâ hoc solenne cæpisse L. Accius in Annalibus suis referat his versibus:

Maxima pars Gratum Saturno, & maxime Athenæ

Consciunt sacra, que Cronia esse iterantur ab illis.

Hancque diem celebrant per agros urbeisque ferè omneis.

Exercent epulis læti; famulosque procurant

Quisque suos, nostrique iidem. & mos traditus illinc

Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Certum igitur est, omnia ista primùm ex Arcadiâ deportata à Pelasgis fuisse in Thesaliam: inde per varios errores, duce Euandro, genere Argivo, in Italiam ad Aborigines: maximè verò literarum usum, recens inventarum. Excepti autem non solum Pelasgi fuere benignè ab Aboriginibus in partem agrorum, ut suprâ dictum, & commune *Latinorum* nomen; sed & dux eorum Euander in regni societatem ab rege Aboriginum; cui quod nomen fuerit, incertum est. posterorum alii *Faunum* tradidère. sed minùs rectè: quum *Fannus* ipse fuerit *Pan deus*; ut superiori capite ostensum: cuius venerationem & sacra primus in Italiam decessisse dicitur ipse Euander. alii igitur *Ianum* adpellarunt: quem pro antiquissimo deorum suorum à Romanis cultum fuisse, superiori capite ex Herodiano intelleximus. At quia primus hic advenarum in Italiam venisse dicitur *Ianus*; nomen id finxisse postea Latinos, credibile est, in Aboriginum rege, ad quem Euander pervenit, ab antiquissimo primoque gentis suæ conditore *Iavane*, Iapheti filio, Noaci nepote; à quo vetustissimum primumque post destructionem urbis *Babylonicæ* & gentium dispersionem nomen fuisse invenitur Græcorum genti *IONES*. Consimili modo eidem Pelasgorum Aboriginumque posterì *Latini* Euandro *Saturni* tribuerunt nomen: ab eoque primùm partem urbis Romanæ adpellarunt *Saturniam*, collemque, in quo ea sita, *Saturnium*; mox omnem etiam regionem, quam incolebant, id est, totum *Latium*, *Saturniam*:

- niam : qua antea à primis cultoribus Siculis dicebatur Sicilia ; & ab rege eorum Italo Italia ; ut superiori capite , & item lib. I cap. I demonstratum . Hinc postea alii dictarum rerum inventionem sive traditionem ipsi adscripserunt Italo . Aristoteles πολιτῶν lib . VII cap . X : τῆτον ἢ λέγουσι τὸν Ἰταλὸν νομάδας εἶναι οἰωτάτους οἷας ποιῆσαι γεωργίας . καὶ νόμους ἄλλους τὰ αὐτοῖς θεῶν , καὶ τὰ σοφίστια καὶ ἄλλων περὶ τῶν . διὸ καὶ νῦν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐκείναις ἕνεκεν τῶν νομίμων καὶ τῶν νόμων ἐκείνους . Hoc est : Hunc igitur Italum ferunt Oenotros , quum pastores essent , agricolas fecisse ; & primum cum alias eis leges scripsisset , tum sodalitia ac convictus publicos instituisse . quapropter etiam nunc nonnulli ex iis , qui ab illo oriundi sunt , sodalitiis utuntur , & nonnullis aliis legibus . Neque tamen arbitrator , tam Saturni nomen tribuere voluisse Euandro posteriores Latinos ; quam existimasse , ipsum Saturnum deum istarum rerum primum inventorem fuisse , mortalibusque tradidisse . Sed in hac etiam historiâ multa cum fabulâ de Aeneâ congruunt . quidpe , quod Saturnus , profugus , classeque advectus , benignè ab Iano , Aboriginum rege , hospitio exceptus inque societatem regni admissus dicitur : id fabulatores illi de Latino , Aboriginum rege , & Aeneâ tradiderunt . In eo differunt , quod hi Latinum ante Aeneam ex humanis rebus eduxerint ; illi Saturnum ante Ianum excessisse tradiderint . At in hoc rursus utrisque convenit , quod illi dicant Saturno , quum subito non comparuisset , divinos tributos fuisse honores : de Aeneâ autem sic tradit Dionysius dicto lib . I : μάχη δὲ Ἰφρουθῆος καὶ περὶ τῆς , καὶ πολλῶν ἐκατέρωθεν δαυλοιδῶν , τὰ ἰδίᾳ ἐργασίματα νυκτὸς ἐπιλάθης διελύθη , τὸ δὲ Λινεῖν σῶμα Φαιερόν ἐδάμη Ἰφρουθῶν , οἱ ἰδίᾳ εἰς θεῶς μεταναστεύουσαι εἰκαζόν , οἱ δὲ ἐν τῷ πᾶσι , παρ' ὃν ἡ μάχη ἐγένετο , ἀεφθάρηται . καὶ αὐτὰ κατὰ δαυλοῦσιν οἱ Λατίνοι ἠρώων Ἰπυργαφῆ τινὰδε κρομμῆδον . Πατὴρ δὲ θεοῦ χροῖνις , ὃς ποσειδῶν Νομικίᾳ πρῶμα δέπει . Hoc est : Quumque pugna exorta esset acris , multis utrimque desideratis , nox tandem praelium diremit . Corpus Aeneae quum nusquam compareret ; alii coniectabant , ad deos ipsum dicecessisse ; alii , necatum in flumine , apud quod pugnatum erat . Latini sacellum heroi dicaverunt , cum inscriptione huiusmodi . Patri deo Indigeti ; qui Numicii amnis undas temperat . Sex . Aurel . Victor , dicto libro de Origine gentis Romanae : Tunc Aeneam copias in aciem produxisse , circa Numici fluminis stagnum . ubi quum acerrimè pugnaretur , subitis turbinibus insuscato aere , repente caelo tantum imbrium effusum , tonitribus etiam consequentis flammarumque fulgoribus , ut omnium non oculi modo praestringerentur ; verum etiam mentes quoque confusa essent . quumque universos utriusque partis dirimendi praelia cupiditas incessisset , nihilo minus in illa tempestatis subita confusione interceptum Aeneam , nusquam deinde comparuisse . traditur autem , non proviso , quod propinquus flumini esset , ripâ depulsus , forte in fluvium decidisse ; atque ita praelium diremptum . dein , apertis fugatisque nubibus , quum serena facies effulisset ; creditum est , virum eum caelo absumptum . Itaque illi eo loco templum consecratum : adpellantique placuit Patrem Indigetem . Livius lib . I : Secundum inde praelium Latinis , Aeneae etiam ultimum operum mortalium fuit . Situs est , quemcumque eum dici fas est , super Numicum flumen . Iovem Indigetem adpellant . Verum tale quid si Euandro accidit ; in posteriori id tandem Latio , inter Aniem mareque inferum posito , factum est . Saturni tunc nomen numenque an ei Latini tribuerint , incertum habeo . Ceterum ex antiquo illo Latio inter Narem Anienemque amnes , id est , è Sabinò agro cum Latinis suis , sive ab Sabinis , ut superiori capite & item lib . II cap . VIII ex Dionysio relatum , seu sponte ex Reatino agro , qui Velia dicebatur , propter incommodum , ut vult Sabinus palustris habitationis excedens ; eiectionis porro è reliquo inter Aniem & mare agro Siculis , urbem eorum maximam nobilissimamque occupavit Valentiam : quam equidem universam eodem vocabulo , sed in Graecam linguam redactò , Romam dixit : partibus autem eius sive ipse , sive mox post excessum eius Latini novas indiderunt adpellationes , PALANTH , SATURNIAE , VELIAE , PALANTIVM , SATVRNIA , VELIA , IANICVLVM , partem urbis antiquissimam Roma .
- 30 IANICVLI , & alias . Solinus cap . II : De temporibus urbis condita ambiguitatum quaestiones excitavit , quòd quadam ibi multo ante Romulum condita sint . quidpe aram Hercules , quam voverat , si amissas boves reperisset , punito Caeco , patri inventori dicavit . Et mox : Suo quoque nomini idem Hercules instituit aram , qua maxima apud pontifices habetur , quum se ex Nicostratâ , Euandri matre , qua è vaticino Carmentis dicta est , immortalè comperisset fore . consecratam etiam : intra quod ritus sacrorum , factis bovicidiis , docuit Potitios . Hoc sacellum Hercules in foro boario est . in quo argumenta & convivii & laeta maiestatis ipsius remanent . nam divinitus illo neque canibus neque muscis ingressus est . etenim quum viscerationem

rationem sacrificulis daret, Myagrū deum dicitur imprecatus: clavam verò in aditu reli-
quisse, cuius ab factu refugerunt canes. id usque nunc durat. Aedem etiam, quæ Saturni e-
rarium fertur, comites eius condiderunt in honorem Saturni; quem cultorem regionis illius
cognoverant exstitisse. iidem & montem Capitolium Saturnium nominarunt. castelli quo-
que, quod exciterat, portam Saturniam adpellaverunt; quæ postea Pandana vocata est.
Pars autem infima Capitolini montis habitaculum Carmentis fuit, ubi Carmentis nunc fa-
num est: à quo Carmentali porta nomen datum. Palatium verò nemo dubitaverit, quin
Arcades habeat auctores. à quibus primū Palantium opidum conditum. Hæc quamvis
anilibus fabulis gentilibusque superstitionibus obvelata; tamen clarè ostendunt, jam
ante ea tempora, quibus Aeneæ in Italiam adventus adfingitur, habitam fuisse 10
Romam, in plureis parteis divisam. Varro de Lingvâ Latinâ lib. iiii, de eodem Ca-
pitolino monte loquens: *Hi mons antè Tarpeius mons dictus. Mox: Hunc antè mon-
tem Saturnium adpellatum prodiderunt; & ab eo latè Saturniam terram; ut etiam En-
nius adpellat. Antiquum opidum in hoc fuisse Saturniam, scribitur. eius vestigia etiam
nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus: quod Saturnia porta; quam Iunius
scribit: quam nunc vocant Pandanam. quod post eadem Saturni in adificiorum legibus pa-
rietes postici muri sunt scripti. Et postea: Argeorum sacraria in vii & xx parteis urbis
sunt disposita. Argeos dictos putant à principibus, qui cum Hercule Argivo venerunt Ro-
mam, & in Saturniâ subsederunt. Plinius lib. iiii cap. v; in recensione opidorum
Latii: Saturnia; ubi nunc Roma est. Apud Ovidium Fastor. lib. vi ita Iuno: 20*

A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est.

Dionysius lib. i: Γενεαίς δ' ὑστερον ἐκστρέφεται μὲν Ἰλίου ἄλωσιν ἐπιπέμψαντες οἱ Λατῖνοι ἐν τῇ Ἀλ-
βας διοικίαν εἰς τὸ Παλαιόν τε Ἐτ' Σατορνίαν, ἐνθα Πελοποννησίοι τε Ἐ Ἀρκαδες τ' πρώτῳ οἰκη-
σιν ἐποικήσαντο, καὶ ἰὼ ἐπ' αὐτῶν ζώοντα ἅπτα ἀειλιπόμορα ἔ παλαιῶ ἦντος, οἰκίζουσι δὲ τῶ
πυρῶ, ἀειβαλλοῖσιν τείχεσι τὸ Παλαιόν, ὥστε λαβεῖν χῆμα πόλιως τότε πρώτων. τῆσενται δὲ τῶ
κλισματὶ Ἐ ῥωμῶν ὄνομα δὲ τῶ Ἐείλωσι τ' διοικίαν Ἐ ῥωμῶν. Id est: *Sextâ decimâ post Ilium
captum atate miserunt Latini ex Albâ coloniam in Palantium atque Saturniam; ubi Pe-
loponnesii & Arcades primas sedes fixerant; quaque etiam tum scintillas quasdam prisca
generis servabant: ac Palantium muris cinxerunt: ut urbis formam tum primū acceper-
it, condita autem urbi nomen Roma imposuerunt, à ductore colonia Romulo. In eam- 30
dom ferè mentem Propertius lib. iiii eleg. 1:*

Hoc, quodcumque vides hospes, quâ maxima Roma est,

Ante Phrygem Aeneam collis & herba fuit.

Atque ubi navali stant sacra Palatia Phæbo,

Euandri profugi procubuere boves.

At quis vel huic poëtæ vel Dionysio temerè credat, per tot sæcula, ad Romulum
usque, Arcadam, quos Euander adduxerat, posteros Palantium Saturniamque heic
sine mœnibus vici in ritum inhabitasse? urique, quum; teste ipso Dionysio, cir-
cumjectæ gentes, Latini, Etrusci, Sabini, mutitissimas jam tum incoluerint ur-
beis. Atqui castellum Solinus, Varro autem opidum ait fuisse Saturniam, quibus 40
consentiens Festus, *Mons, inquit, qui nunc est Capitolinus, Saturnius adpellabatur,
quod in tutelâ Saturni esse existimatur. Saturnii quoque dicebantur, qui castrum in imo
clivo Capitolino incolebant: ubi ara dicata ei deo ante bellum Troianum. Verùm absurdo
huic occurrere voluisse videtur Virgilius Aeneid. lib. viii; ubi Euandrum intro-
ducit ita Aeneam adloquentem:*

Hæc duo præterea disiectis opida muris

Reliquias veterumque vides monumenta virorum.

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem.

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Sed hoc minimè concedit Dionysius: qui ait τότε πρώτων, tunc primū muris hæc 50
cincta fuisse quum Romulus ab Albâ coloniam eò deduxisset. De Palantio testatur
ipse poëta ibidem paullo antè:

Tum rex Euandrus Romane conditor arcis.

Et aliquanto antè ita Tiberinus deus Aeneam in somnis adfatur

Arcades his oris, genus à Pallante profectum,

Qui regem Euandrum comites, qui signa sequenti,

Dele-

Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallantium.

Et postea; ubi Aeneas à Tiberis ostiis ad Euandrum proficiscitur:

Sed medium caeli conscenderat igneus orbem
Quum muros arcemque procul & vara domorum
Tecta vident; qua nunc Romana potentia caelo
Aequavit. tum res inopes Euandrus habebat.

Et eodem libro infra:

Fama volat, parvam subito vulgata per urbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad litora regis.

10

Sic & Pausanias in Arcadicis: ἡ παρὰ τὴν ἡμᾶς τὴν μὲν τῶν λόγων τὸ πικρὸν Πάλλαντιον, εἰ δὲ
ἡ ἀνοσιεὶ ἐστὶν εἰς μνήμην, καὶ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν βασιλικὴν αἰτίαν Ἀργείων ὁ πόλις πικρὸν αἰτὶ
κωμῆς ἐποίησεν Πάλλαντιον, καὶ σφίον ἐλδοθηρίαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐδωκεν εἶναι Φύρων. φασὶ δὲ, καὶ
γὰρ μὲν ἡμεῶν ἐστὶν τὸ ἐπὶ τὸν πόλεμον ἀρξάντων τῶν Ἀρκάδων ὄνομα Εὐάνδρου· παρὰ δὲ αὐτῶν νυμφῆς
πικρὸν εἶναι, θυγατρὸς τοῦ Λάδωνος, καὶ Ἐρμού. σελίνου δὲ ἐστὶν ἀποικίαν, ἢ ἀγοντῶν Ἀρκάδων τῶν
ἐν Πάλλαντιον ἐστῆσαν, καὶ τὸ πικρὸν πόλις τῶν Θύμβροδι οἰκίσαν· καὶ Ρωμαίων μέρους τῆς
κατὰ ἡμᾶς πόλεως ὅπερ αἰετὸν ὑπὸ τοῦ Εὐάνδρου καὶ Ἀρκάδων τῶν σωακρολεησάντων, ὄνομα
ἐστὶ Πάλλαντιον καὶ μνήμην τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ. ἡμεῶν δὲ ὑστερον μετέπεσε τὸ ὄνομα ἐν αἰμαρῆσι
γεγραμμάτων τῶν πικρῶν καὶ Ἰ. τῶν ἡμεῶν τῶν λεγομένων ἐνεκα Πάλλαντιον ἐν βασιλικῶν ἐ-
σφόνου ἡμεῶν. Hoc est: Postulat locus heic, uti ad Pallantium transcam; quaeque me-

20

moratu illic digna, uti oratione persequar. nec omittam, quare imperator Antoninus maior
urbem ex vico fecerit: & incolis libertatem & à tributis immunitatem dederit. Euan-
drum ferunt, nymphā, Ladonis filiā, & Mercurio genitum, consilio & bellicā virtute
Arcadas ceteros antecelluisse. hunc in coloniam missum, deductā ē Pallantis Arcadum
manu, opidum apud Tiberim amnem condidisse, quod urbis Romanae pars postmodum fue-
rit: adpellatum verò ab Euandro & Arcadibus, qui eam in coloniam sequuti sunt, ab
Arcadici opidi nomine Pallantium. quod nomen postea temporis, duabus literis I & N ex-
tritis, immutatum est. Haec ipsa res Antoninum imperatorem adduxit, ut Pallantiensis
beneficiis adficeret. Hinc etiam Seneca in Consolatione ad Helviam: Quid inter-

30

est enumerare Antenorem Patavii conditorem, & Euandrum in ripa Tiberis regna Ar-
cadum collocantem. Ad hanc Euandrum advenam Herculem divertisse, plerique
tradunt auctores Romani. at Diodorus non ab nuperrimis advenis, sed ab indi-
genis opidum heic tunc habitatum testatur lib. IIII his verbis: ἡ ἑλληνικὴ δὲ δὲ με-
τὰ τὴν τῶν Λιγύων καὶ τῶν Τυρρηνῶν χώραν, κατὰ τὴν πόλιν τῶν Τίβερην πικρὸν, κατεστρα-
ποπόδωσαν ἢ νῦν ἢ Ρώμη ἐστὶν· ἀλλ' αὐτὴ μὲν πολλὰς ἡμεῶν ὑστερον ὑπὸ Ρωμαίων τοῦ Ἄρεος ἐκ-
κλήθη: τότε δὲ ἡμεῶν τῶν ἑλληνικῶν κατὰ τὴν ἐν τῶν νῦν καλεσθῆναι Πάλλαντιον, μικρὴν παντελῶς πό-
λιν οἰκίσαντες. Id est: Hercules, per Liguriam Tyrrheniamque profectus, quum ad Tiberim
amnem devenisset, castra posuit ubi nunc Roma est. sed hac multis aetatibus post à Romulo,

40

Martis filio, condita est. tunc verò indigenarum quidam exiguum admodum opidum in
eo loco, qui nunc Palatium vocatur, incolebant. Et in Saturnio sive Tarpeio monte, qui
postea Capitolinus dictus, praedictum opidum Saturniam quondam adpellatum fuisse
TARPEM, apud aliquem veterum auctorum legit Stephanus: cuius epitomator ita
habet: τὰ ἐπὶ τῆς πόλεως Ἰταλίας, ἢ τῶν Τυρρηνῶν ἐστὶν· καὶ ἰθὺς τῶν Τυρρηνῶν. Id est: Tarpe, opi-
dum Italiae; & item Tarpeus mons: & gentilium Tarpeus. Verum enimverò si etiam
tuum, quum Romulus coloniam huc ab Albā deduxisset fertur, ἡ πόλις αὐτῆς ἢ τῶν Πάλλαντιον
ἡμεῶν, id est, scinzilla quaedam prisca Peloponnesiorum, quos cum Hercule venisse vult
eodem lib. 1 Dionysius, Arcadumque, qui cum Euandro heic confederunt, generis
reliquis fuere: haud vasta tum, ut inquit Livius lib. 1, in iis locis solitudines erant, ubi
Romulus & Remus expositi: ubique in stabulis Faustuli, magistri pecoris regii, ab Laurentiā,

50

eius uxore, educati fuere: id est, in Palatino monte; quem primum Romulus, quia in eo ipse
erat educatus, munierit. Sed ipsius Livii ibidem ista leguntur verba: tam tum in Palati-
no monte Luperca hoc fuisse ludicrum ferunt, & à Palanteo, urbe Arcadicā, Palantium de-
inde Palatinum montem adpellatum. Ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadum multis ante
tempestatibus ea tenuerat loca, solenne, allatum ex Arcadiā, instituisse, ut nudi juvenes, Ly-
caum Pana venerantes, per luxum atque lasciviam currerent: quem Romani deinde voca-
runt Inuum. huic deditus ludicro, quum solenne vocatum esset, insidiatos ob iram praeda amissa,
latrones, quum Romulus vis defendisset, Remum cepisse. Quis credat, solenne ludicrum

Tom. 2.

F 2

in vallis

TARPE, qua
aliis Satur-
nia.

in vastis solitudinibus celebratam fuisse? quis ignorat, ubicumque sacra diis instituta fuerint, celeberrima fuisse loca; ac pleraque opida insignia? Hoc quum ne ipse quidem Valerius Maximus negare potuisset; Romulum auctorem fecit *Lupercium* lib. II cap. II, his verbis: *Equestris ordinis iuventus omnibus annis bis Urbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium & Equitum probatione. Lupercalium mos à Romulo & Remo inchoatus est, tunc, quum letitia exsultantes, quod his avus Numitor, rex Albanorum, eo loco, ubi educati erant, urbem condere promiserat sub monte Palatino hortatu Faustuli, educatoris sui, quem Euander Argivus consecraverat. At verò si montem Euander consecravit alicui deorum; solenne etiam huic sacrum instituit, id verò fuit istud Lupercal; teste Livio. cui consentiens Dionysius, dicto lib. I, multo etiam plura, quæ in rem nostram faciunt, narrat. De Palatino loquens monte, in quo Euandrum cum Arcadibus opidum Palantium condidisse tradit; οἱ δ' ἐν, inquit, Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ ποικιλιόεις, ἃ πᾶσι δεικνύμενον κλισματὸς, πῆς οὐκ ἔστιν ἡμίσεως χρωμάτων, καὶ ἕρα ἰδρύοντα πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πάνι, τῷ Θέμιδι δ' ἐξηγητῶν, (Ἀρκάδων γὰρ θεῶν δευτέρου τῆς καὶ ἡμιτέρας δὲ Πάν) χωρὶς ἐξ ἑρῶν ἑπιπέδων, ὁ καλεῖται Ῥωμαίων Δαυπεκαλίον, ἡμεῖς δ' αὐτοὶ ἐπιπέδον Λυκαίων. Νῦν μὲν ἔνδοξοι ἑπιπέδων τῶν περὶ τῶν χρωμάτων, δυσκίνας δ' ἔχοντες ἢ πάλαια ἢ πῆρα χύσις. Ἦν δὲ τὸ δευτέρου, ὡς λέγεται, σπηλαίου ὑπὸ τῷ μέγαλι, δρυμῶ λατῶν καταρῆτες, ἔκρυπτο δὲ πύργος ἐμβύθιοι, ἢ πῆρα χύσις τῶν κρημῶν νάπη, πύργοις ἔκρυπτο δὲ δένδρον ἑπιπέδων. ἐνθα βωμὸν ἰδρύσαντες τῷ θεῷ, τῷ πύργῳ ἵστασαν ἐπιπέδων, ὡς μέγαλι δ' ἐκαστὸς ἡμεῖς χύσις, Ῥωμαῖοι δὲ ἐν μέλι φεβρουαρίῳ, καὶ χύσις 20 ἕκαστος ἕρπας, ἔδεν τὸ πῆρα γυναικῶν μελακίνας. Ἐπὶ δὲ τῷ κρημῷ δ' ἑρῶν τὸ ἦ Νίους πύργῳ ἐξελόντες, ἵστασαν ἢ τῶν κατεστησάντων διεπίσης. ὡς καὶ ἐπ' ἐμῶ Ῥωμαῖοι ἔχον. πῆρα δ' Ἀρκάδες μυθολογῶσι Πάλαντι δ' εἶναι θυγατέρα, δ' Λυκαίων δ'. ἰδρύσαντες ἢ δὲ Δήμητρον ἱερὸν, καὶ πῆρα ἵστασαν αὐτῇ Δαυγαλαίων πῆρα νηφάδης ἔχοντες, ὡς ἔλθοι νόμοι, ὡν ἔδεν κατ' ἡμεῖς ἡλίας χύσις δ'. Ἀπὸ δὲ τῶν Πουδῶν πύργῳ ἰπῶν, ἔτ' ἐορτῶν ἰπποκρητῶν μὲν περὶ Ἀρκάδων, Κωνσταντία δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγομένη κατεστησάντων. ἐν ἢ τῶν Ῥωμαίων ἐξ ἑρῶν ἐλπίστον ἔργον ἰπποκρητῶν, καὶ ἐπὶ τῶν κατεστησάντων αἰσῶν. Πολλὰ δ' ἔκρυπτο πύργοις, καὶ βωμῶν θεῶν καταρῶν, ἀγριασμός πῆρα ἵστασαν κατεστησάντων πατέρων, αἱ μέγαλι τῶν κατ' ἐμῶ χύσις τῶν αὐτῶν ἔργων, ἔχοντες. Οὐ γυναικῶν δ' αὐτοῦ, εἰ καὶ παρῶν τῶν Νίους Δαυγαλαίων τῶν ἑπιπέδων μνήμη, κατὰ δ' ἐμῶ χύσις. ἀλλ' ἀποκρητῶν καὶ νῦν ἐπὶ γυναικῶν περὶ μέγαλι εἶναι τῶν Ἀρκάδων πῆρα νομίμων. 30*

Hoc est: *Arcades igitur, conjunctis sub colle sedibus, exadificatisque pro more patrio domiciliis; templa quoque construunt: primum Lyceo Pani; jubente Themide, (Arcadibus enim deorum antiquissimus honoratissimusque est Pan) idoneo ad id invento loco: quod Romani Lupercal nominant. nos Lyceum dixerimus. Et nunc equidem, adificis sanum undiqueque sepientibus, difficilis conjectura est, qualis olim loci natura fuerit. ceterum, ut fertur, erat eum spelunca sub tumulo magna, denso querceto contexta; & sub petris profundi fonticuli; solumque rupibus contiguum nemorosum, & frequentibus procerisque opacum arboribus. Ibi arà deo exstructà, more patrio sacra fecerunt; que nostrà quoque tempestate faciunt Romani mense Februario, post brumam; nihil mutantes ex ritu pristino. In vertice verò colli Victoria fano exstructo, rem divinam ei alternis annis fieri instituerunt. quod & nostrà 40 atate Romani faciunt. Hanc Arcades fabulantur filiam fuisse Palantis, Lycaonis filii. Ceteri quoque templum erexerunt: & per feminas sacerdotes sacra ei fecerunt abstemia. quorum nihil immutatum est nostro adtempore. Tum Neptuno etiam Hippio delubrum adsignarunt; festumque instituerunt, Hippocratia dictum Arcadibus; Romanis verò Consualia: per quod apud Romanos ex more immuneis ab opere equi & muli; coronanturque floribus. Alia quoque multa sana & aras & simulacra deorum dedicaverunt; expiationesque & sacrificia patria instituerunt, que ad meam usque atatem fiunt eodem modo. Sanè, si hæc cuncta ad Dionysii usque & imperatoris Augusti tempestatem perdurarunt; non potuere Romuli, ut vult Dionysius, ætate tenues tantum quedam scintille Arcadici generis superfuisset. Celebris fuit omni ævo Roma, postquam, pulsus inde Siculis eam cum 50 Aboriginibus atque Pelasgis, id est, cum Latinis occupavit Euander. nec huc alia Peloponnesiorum, sive Argivorum, seu Arcadum manus sub belli Troiani tempora invecata est: sed ipse hic Euander fuit Arcas atque Argivus: ut & utraque gens, Aborigines simul & Pelasgi: illi cum Oenotro duce è Peloponneso in Italiam profecti; hi à Pelasgo primum, (unde & nomen habuere; ut supra è Dionysio ostensum,) in Thesfaliam deducti; inde verò posteri eorum per varias Europæ Asiæque partis errantes, tandem ab Euandro in Italiam devecti. Livius, licet dicto lib. I historiam illam vulgarem*

garem de *Hercule & Caco*, deque *Potitiis* ac *Pinariis* sacerdotibus recitet; tamen & ipse lib. v postea, ubi de Gallorum transitu in Italiam agit: *Alpes inde*, inquit, *oppositae erant: quas inexcuperabilis visas, haud equidem miror: nullam dum viam, quod quidem continens memoria sit, (nisi de Hercule fabulis credere libet) superatas*. Nihil igitur est, quod supra citati scriptores narrant, comites *Herculis*, quos haec reliquerit, constituisse *Saturniam castellum in Saturnio monte*. Aliud opidum *Saturniam* condidisse, vel saltem, pullis inde *Siculis*, nominasse *Pelasgos* cum *Aboriginibus* è *Sabino agro* profectos, quod etiam nunc in *Etruria* nomen antiquum retinet, supra è *Dionysio* didicimus. Idem *Dionysius* eodem lib. i, ut supra citatum, ex veterum quorundam *Romanorum* monumentis tradit, *Romulum Aeneae filium, Ascanii ac Romi fratrem, condidisse*. *Αἰνεῖαν πόλιν, πατρὸς Ἐπιπέδου, ἢ ὕπερον κληθείσαν Ἰανικῶν* id est, opidum *Aeneam*, à patre denominatum; quod postea *Ianiculum* dictum. Vnde & illud *Plinii* lib. iii cap. v: *Saturnia: ubi nunc Roma est: Aeneipolis; quod nunc Ianiculum in parte Romae*. *Stephani* epigramator: *Αἰνεῖα, πόλις Τυρρηνίας, Aenea, opidum Etruria*. Hoc quoque de primo *Ianiculi* conditore, *Aeneae* filio, alii haud admiserunt auctores. in quibus *Virgilius* dicto *Aeneid.* lib. viii *Euandrum* introducit *Aeneae* ita narranti:

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem?

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.

Et *Ovidius* *Fastor.* lib. i ipsum *Ianum* deum ita fingit loquentem:

20 *Haec, ubi nunc Roma est, tunc ardua silva virebat:*

Tantaque res paucis pascua bobus erat.

Arx mea collis erat: quam vulgus nomine nostro

Nuncupat, haec atas Ianiculumque vocat.

Sed ex hoc argumento manifestè patet, jam inde antiquissimis temporibus, & multis ante bellum *Troianum* saeculis, *Romam*, sive *Valentiam*, ad utramque *Tiberis* ripam celeberrimam frequentatione inhabitatam fuisse. quidpe *Ianiculum* in *Etruscâ* amnis est ripa. Praecipuam quoque ac principem totius urbis partem fuisse eandem, quae postea fuit; id est, *Saturniam*, in monte *Saturnia*; qui *Tarpeius* etiam, ac tandem *Capitolinus* dictus; inde patet, quod hinc, veluti à capite, omne *Latium* nomen *Saturnia* accepisse, quidam tradiderunt. *Varro* supra dicto lib. iii de lingua *Latinâ*: *Hunc antea montem Saturnium adpellatum, prodiderunt; & ab eo latè Saturniam terram; ut etiam Ennius adpellat. Antiquum opidum in hoc fuisse Saturniam scribitur*. Doctissimus equidem *Iosephus Scaliger* ad haec ita commentatus est: *Adparet manifestè, esse vtriusculum Ennii,*

— *Saturnius illi*

Nomen erat; de quo latè Saturnia terra.

Verum ego potius crediderim, mendum esse apud *Varronem*: ipsumque scripsisse: *& ab eo Latium Saturniam terram*. nam innumera in *Varronis* exemplaribus esse menda, vulgò notum est. Caput igitur antiqui illius *Latii*, quod & *Saturnia* & anteà *Italia* ac prius *Sicilia* dicebatur, jam inde verustissimis ante bellum *Troianum* temporibus fuit urbs *VALENTIA*; postmodum *Aboriginibus* atque *Pelasgis*, utraque *Græcâ* gente, *Ῥώμη, ROMA* dicta. Hinc est, quod quidam auctores antiqui, qui urbem conditam voluerunt ab *Aeneâ*; toti eum *Italia* imperasse tradiderunt. unde illud *Dionis Chrysostomi* in libro de *Troia* numquam captâ: *Αἰνεῖας, ὑπὸ Ἑκτοῦ περιφθέρει καὶ σὺν τῷ δυνάμεισι πολλῆς, Ἰταλίαν κατέλαβεν*. Id est: *Aeneas, ab Hectore emissus cum classe ac numerosâ manu, Italiam occupavit*. Et clariùs paullo post: *Αἰνεῖας δὲ πῶτος Ἰταλίας ἐβασίλευσε, καὶ πόλιν ὠμίσει τὴν μεγίστην πῶτος*. Hoc est: *Aeneas autem toti Italiae regiâ potestate impetravit; urbemque condidit omnium maximam*. Nemini itaque jam fas sit mirari, rem *Romanam*, à *parvis*, ut inquit *Livius* 50 initio libri primi, *profectam initiis, eò crevisse*, ut tandem eius aëvo *magnitudine laboraverit sua*: quandoquidem origo huius ultra *1515* annos, antequam ista à *Livio* scripta sunt, extendi potest. tot quidpe circiter annis ante *Livii* historiam, antequam natum cæli terrarumque *Dominum*, *Siculi* *Latio* ab *Aboriginibus* atque *Pelasgis*, communi nomine *Latinis* dictis, expulsis fuere; ut supra demonstratum. Regiâ dignitate, quamvis potestate minus absolutâ, cum ipsi urbi tum universo *Latio* alios etiam post *Euandrum* præfuisse duces, haud dubitaverim: licet in certum sit, quam diu & quibus singuli nominibus fuerint reges. etenim quum *Romulum*,

lum, Aeneæ posterum, quem, ab Albâ profectum, urbem condidisse tradunt Dionysius lib. 1 ac Solinus cap. 11, alique item auctores, Olympiadis VII anno primo, id est, anno ccccxxxii post Troiam captam, nullum omnino fuisse, satis superque supra demonstratum sit; de huius rebus gestis, quas Dionysius, Livius, Plutarchus, & alii complures referunt auctores, item de successoribus eius, sex reliquis Romanorum regibus, quid credam? Primum bellum Romulo exortum esse cum Sabinorum gente, ob raptas in publico Romanorum spectaculo virgines Sabinas, prædicti tradunt scriptores. ex his Dionysius lib. 11 de fine eius belli ita scribit: καὶ γίνοντο τῶν ἐθνῶν ἐκεχρημαίωται πρῶτον, ἐπιτα σικελήτων τ βασιλέων, σωζήκει πρὸ Φιλίας. ἡ δὲ παρωμο-
λογηθέντα τῶν αἰδέων, πρὸ αὐτῶν ὄρεται ἐπισημαίνω, πρὸ αὐτῶν βασιλέων ἡ εἶναι Ῥωμαίων Ῥωμύ- 10
λον καὶ Τάτιον, ἱσχυροὺς ἀνδρας, καὶ ἡμῶν καρπυαῖες πρὸ ἴσως καλεῖσθαι τὸ Ῥωμύλον καὶ τὸν Τάτιον, ἡ δὲ ἀνωφελῆσαι ὄνομα, Ῥωμύλον. Ἐν αὐτῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίων, ὡς πρὸ πρῶτον τῶν ἡμῶν καὶ τῶν Τάτιον παρὰ τὴν ἐπὶ τὴν ἀπολαύσεσιν αὐτῶν, κερμαίος. πρὸ αὐτῶν τῶν βελ-
οῦτος Σαβίνων ἐν Ῥώμῃ, ἡ ἐν τῇ σικελήτων ἡμῶν, Ἐ ἐν Φυλαίᾳ Φεγάτος ἡμῶν. Id est: Interpositis primūm induciis, deinde congressis inter se regibus, fœdus iectum est, & iureju-
rando firmatum in has condiciones: Vt Roma pari potestate parique honore regnarent Romu-
lus & Tattius. ut urbs deductum à conditore servaret vocabulum. ut civēs singuli quidem, ut antè, adpellarentur Romani; universi autem à Tattii patriâ communi adpellationis com-
plexu nominarentur Quirites. ut Sabinis jus civitatis Romana daretur, quicumque id cupe-
rent: atque hi cum suis sacris reciperentur in tribus & curias. Livius lib. 1: Inde ad fœdus 20
faciendum duces prodeunt. nec pacem modò, sed civitatem unam ex duabus faciunt. regnum consociant. imperium omne conferunt Romam: ita geminatà urbe, ut Sabinis tamen aliquid daretur. Quirites à Curibus adpellati. Hunc Tattium Dionysius paullo antè Curium, Li-
vius verò Sabinorum regem fuisse tradit. Plutarchus in Romulo: καὶ αὐτοὺς οἰκῆν ἐν ἡ
τὸ Ῥωμύλον καὶ Τάτιον, ἡ καλεῖσθαι Ῥωμύλον καὶ Τάτιον, κερμαίος ἡ Ῥωμαίους
ἡ πάντας τῶν τῆ Τάτιον πατρῶν. Id est: Ita fœdus fit, ut communem habitarent Romani ac
Sabini urbem: Roma urbs à Romulo, Romani omnes Quirites à Tattii patriâ vocarentur.
Et in Numà: ἡ ἡ πόλις ἡμῶν ὁ Νεμεῖος ἡμῶν ἐν Σαβίνοις ἡ Κερμαίος, ἡ ἡ Κερμαίος Ῥω-
μαίος σφαζ αὐτῶν ἀμα τῶν ἀνακρηχθῆσι Σαβίνοις πρὸς ἡμῶν. Hoc est: Erat Numà ἐ
celebri Sabinorum urbe Curibus; à qua Quirites sese Romani unà cum receptis Sabinis no- 30
minavère. Festus: Quirina tribus à Curenribus Sabinis adpellationem videtur traxisse. Et
item: Nunc & Sabini & Romani populi singulare usurpatur nomen; ut indicio est præco; qui
in funeribus indictivis ita pronuntiare solet: Ollus Quiris lero datus. Quirites autem dicti
post fœdus à Romulo & Tattio percussum, communionem & societatem populi factam indi-
cant. Varro de Lingvâ Latinâ lib. 1111: Collis Quirinalis, ubi Quirini fanum: qui à
Curitibus, qui cum T. Tattio Curibus venerunt Romam; quòd ibi habuerunt castra. Ser-
vius ad Virgilio Aeneid. lib. VII: Prisci Quirites idè Sabini dicti, quia post fœdus Tattii
& Romuli placuit, ut quasi unus de duobus fieret populus. unde & Romani Quirites dicti
sunt; quòd nomen Sabinorum fuerat, à civitate Curibus: & Sabini à Romulo Romani dicti
sunt. Livius lib. 1: Romani Sabinique redintegrant prælium. sed res Romana erat superior. 40
Fit hinc pax atque fœdus. Sanè res magna est, nec facile aliàs credibilis: tantum
devictis Sabinis sive Quiritibus à victoribus Romanis delatum fuisse honorem, uti
rex illorum T. Tattius in regni æquam societatem receptus, ipsi verò Romani in
communem Quiritium adpellationem transgressi fuerint. qua certè re non tantum
aliquid, ut ait Livius, Sabinis datum; sed tanto plus illis concessum, quàm ipsi Ro-
mani retinuerint, quanto præstantiores erant incolæ ipsâ urbe. Livius exiguo pòst
ita scribit: Eodem tempore & centuria tres equitum conscriptæ sunt. Ramnenses à Romulo,
ab T. Tattio Tatienses adpellati. Lucerum nominis & originis causa incerta. Inde non modò
commune, sed concurs etiam regnum duobus regibus fuit. M. Varro dicto de Lingvâ
Latinâ lib. 1111: Ager Romanus primūm divisus in partes tres; à quo tribus adpellata; 50
Tatiensium, Ramnium, Lucerum. nominata, ut ait Ennius, Tatienses à Tattio, Ramnen-
ses à Romulo; Lucerus, ut ait Iunius, à Lucumone. Sed omnia hec vocabula Tusca; ut
Volumentius, qui tragœdias Tuscas scripsit, dicebat. Mirà certè analogiâ à Romulo Ram-
nenses seu Ramnes, à Lucumone Luceres dicti fuerint. Attamen ex his colligere datur,
magnam civium Romanorum partem constituisse ex Sabinis atque Tuscis. Dionysius
dicto lib. 11 antè de Romulo ac bello Sabino loquens: ἡ καὶ ἡ αὐτῶν τοῦ Ῥωμύλου ἡμῶν
ἡμῶν ἀγων ἐν Οὐτυλωνίᾳ πόλις ἀντὶ δεσπότης, ἡ τὸ πόλις ἡμῶν Διφραίας, Λοκίων ὄνο-
μα,

μα, φίλος δ' αὐτὸν πολεῖ γερωνός. Id est: *Auxilium validum adduxit ei à Vetulonio, Etruscâ urbe vir strenuus & bello clarus, nomine Lucumo; nuper receptus in amicitiam.* Propertius lib. III eleg. 1:

Prima galeritus posuit prætoria Lucmo;

Magnaque pars Tatio rerum erat inter ovis.

Hinc Titiens Ramnesque viri Luceresque coloni.

- Minimè credibile est, ab remotissimâ potiùs omnium XII principum Etruriæ urbium auxilia Romulo venisse, quàm à proximis *Veis, Faleriis, Volsiniis, Tarquiniis, Cere.* ac proinde rectiùs alii, totam auxilia misisse Etruriam, tradiderunt. Servius ad Virgiliti Aeneid. lib. V: *Constat, primò treis parteis fuisse populi Romani: unam Tatiensium, à Tito Tatio, duce Sabinorum, jam amico post sœdera; alteram Ramnetum à Romulo; tertiam Lucerum: quorum, secundùm Livium, & nomen & causa in occulto sunt. Varro tamen dicit, Romulum, dimicantem contra Titum Tatium, à Lucemonibus, id est, à Tuscis, auxilia postulasse. Ergo à Lucumone Luceres dicti sunt. Credo, antiquissimos illos primosque Romanos regem suum Euandrum, qui Valentiam urbem, pulsus inde priscis cultoribus Siculis, adpellavit Græcâ lingvâ Ῥώμιον, Romanum, inde denominasse Ῥωμύλον, Romulum. & quia is non tantùm novum hoc urbi nomen indiderat; sed & novis eam frequentaverat colonis; posteriores conditam ab eo esse tradiderunt. Omnem autem de Aeneâ fabulam è similitudine rerum Euandri Pelasgorumque & Aboriginum confictam esse, suprâ membratim exposui. ubi ostensum, quemadmodùm Euander in accepto ab Aboriginibus agro, qui *Velia* dicebatur, *Pallantium* condidit opidum: sic Aeneam quoque in accepto à Latino, Aboriginum rege, solo *Lavinium* ædificasse narrari. Hoc relicto, filius eius Ascanius sive Iulus novam constituisse dicitur urbem *Albam longam*; quæ inde Latinorum sive Albanorum regum fuerit regia, apud lacum & montem, quibus inde cognomen *Albanis*. Dionysius lib. II de Sabinorum gente ita tradit: Πρώτην αὐτῶν οἰκίησιν Ἰσοφαίη δὲ Κάτων ἠρῖος κώμην ἰνὰ καλαμῖδον Τεστρίαν, ἀρχὸν πόλεως Ἀμυρῆνος κλειδίον· ἐξ ἧς ὀρμηθέντες ἄμα, εἰς τὴν Ῥεαθίνην ἐμβαλεῖν, ἠΨοεζῶν πότε καπιτωῶτων, ἔπειτα αὐτῶν τὴν Ἰσοφαίηστίαν κοτυλίαν πόλιν κλειδίον κατασκευάσαν. ἐκ δὲ τῆς Ῥεαθίνης Ἰσοφείας Ἰσοφείας, ἄλλας τε πόλεις κλειδίον πολεῖας, ἐν αἷς οἰκεῖν ἀπέχρισται, καὶ δὲ τῆς ὠρεσσοποδοῦρας κυρεῖς. Hoc est: *Primam eorum sedem tradit Cato fuisse vicum quemdam Testrinam nomine, haud procul Amiternâ urbe situm. unde expeditione factâ, Reatinum agrum invasisse, Aboriginibus tunc habitatum: urbemque eorum nobilissimam Cutilias armis occupasse. missisque è Reatino agro colonis, inter alia opida multa, sed immunita, etiam Cureis condidisse. Ut alia pleraque apud Romanos antiqua, sic hoc quoque erroribus involutum censuerim. probabilius quidpe est, Euandrum, postquam Latinorum rex post obitum ultimi Aboriginum regis factus est, sedem regiam à *Pallantio* opido in urbem, *Cureis* recens abs sese conditam, transportasse. postea verò, ingruentibus Sabinis, Opicâ gente, quum vel omnem hunc inter *Natem* Anienemque agrum, vel maximam eius partem, relinquere cogeretur; expulsis porrò ex reliquo inter Anienem mareque inferum agro Siculis, urbeque eorum maximâ *Valentiâ* occupatâ; huc dictam sedem omneisque Curium incolas transtulisse. unde urbs quidem priscum nomen retinuit; sed in Græcam lingvam conversum *ROMAM*: incolæ verò servatâ & ipsi antiquâ adpellatione, quam *Curibus* habebant, *QUIRITES* dicti sunt. Pelasgos autem urbem *Cureis* condidisse, ex ipso nomine colligo. quidpe tamen postea vox *curis* ab Sabinis usurpata fuerit pro hastâ; unde etiam apud Latinos vocabulum *securis*; tamen, quia Pelasgis *Jupiter* dictus est *Curis pater*, & *Iuno* item *Curis*; longè credibilis est, ab hoc deorum nomine urbem adpellationem accepisse. Tertullianus in Apologetico, cap. XXXIII: *Faliscorum in honore est Pater Curis: unde accepit cognomen Iuno.* Antiqua lapidis inscriptio: *PONTIFEX. SACRARIVS. IVNONIS. QUIRITIS.* Festus: *Matrona Iunonis Curitis in tutelâ sunt.* Et: *Quirites dicti & Sabini à Curi deâ; cui aquâ & vino sacra facere soliti erant. Ab eiusdem deæ nomine videntur item cures Sabinae haste adpellata, quibus ea gens armis erat potens.* Omnibus Græcis id urbis nomen dictum fuisse *Κυρεῖς, Curis*, suprâ lib. II cap. VIII in Sabinis patuit. Atque hinc etiam ipse *Euander*, qui alio, ut dixi, nomine *Romulus*, non tam à *Quiritium* populo, quem regebat, quàm à loco adpellatus fuit *Quirinus*. cui tamen vocabulo postea numen**

attribuerunt; interpretatique sunt plerique *Martem*; alii *Iannum*: ut supra ostensum. At posteriores mortales, quorum ævo jam dudum tenebant Sabini non tantum *Cureis urbem*, sed omnem circa agrum, ad *Anienem* usque annem: quum accepissent famam quadam, à *Curibus* venisse, cum quibus omnes *Romanæ* urbis incolæ dicti fuerint *Quirites*; ipsos *Sabinos*, bello victos à *Romulo*, inde transductos fuisse, arbitrati sunt. Sed hic error satis jam à nobis apertus est. Ostendendum nunc deinceps, qua ratione & quibus temporibus *Tuscorum* quidam in urbem recepti fuere: unde *Lucerum* tribum in urbe quasi à *Lucumonibus* nomen habuisse putarunt. *Dionysius* lib. 1 de *Pelasgis* narrans, qui ab *Aboriginibus* in partem agrorum circa *Cutillas* & *Reate* opida recepti fuere; ἐπέτα, inquit, μετὰ τὴν αὐτῶν ἐπι-
ἐλαχίαν, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν ἐστὶ ἀπέχρη, πείσους δὲ τῶν Ἀβοργίνων συνάραξαι σφισι τῆς διεξόδου, ἐπαλάξουσιν ἑπὶ τὰς Ὀμβρικὰς, καὶ πόλιν αὐτῶν ἐδοῦναι καὶ μεγάλην ἀφ' ἧς περὶ πολλὰς αἰ-
ρήσαι κροτωνεῖ· τῷ τῆ Φρελίῳ καὶ ἑπιτήχσματι καὶ τῶν Ὀμβρικῶν προέδροι. πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων
ἐκρηπταίων χωρίων· τίς τε Ἀβοργίσι τὸ πρὸς τὰς Σικελίας πόλεμον ἐπι σωεσώτα πολλῆ προθυ-
μία συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτὰς ἐκ τῆς σφετέρης. καὶ πόλιν πολλὰς, τὰς μὲν οὐκ ἐκρήρας καὶ
σφῆτερον ἐπὶ τῆ Σικελίῳ, τὰς δὲ αὐτῶν κατὰ σκευάσασθαι, ἄκουσιν οἱ Πελασγοὶ κοινῆ μὲν τῶν Ἀβορ-
γίνων· ὧν ἐστὶν ἡ πικαιοτήτων πόλις, Ἀγυλλὰ δὲ τότε καλεμένη, καὶ Πίστα καὶ Σαπυρία καὶ Ἀλοισίον,
καὶ ἄλλαι ἕναι, αἷ ἀνὰ χεῖρον ἐπὶ Τυρρῶν ἀφῆρησαν· Φαλέρομον δὲ καὶ Φασκίον ἐπὶ εἰς ἐμὴ
ἦσαν οὐκ ἐκρήρας ἐπὶ Ρωμῶν, μικρὰ ἅπαντα Διγασίῳ καὶ Ζῶπυρα καὶ Πελασγῶν ἦσαν, Σικελίῳ
ἐπὶ ἀρχαίῳ πρὸς τὸν. Hoc est: Pars deinde eorum haud minima, quum agrī omnibus non
sufficerent, *Aboriginibus* in expeditionem adscitis, bello *Vmbros* adgrediuntur: urbemque
eorum florentem ac magnam *Crotonem* repentino incursu capiunt: qua mox pro arce belli
contra *Vmbros* usi sunt. posthinc alia quoque loca multa in potestatem suam redegerunt:
& *Aboriginibus* contra *Siculos* promptam praestiterunt operam; donec eos eiecerunt suis sedi-
bus. In his multa opida, partim jam antè ab *Siculis* habitata, partim recens ab se condita,
tenuerunt indivisa sociæ gentes *Pelasgi* & *Aborigines*. ex quibus sunt *Cere*, *Agylla* tunc
dictum, *Pisa*, *Saturnia*, *Alsum*, & quaedam alia: quæ postmodum à *Tyrrhenis* occupata
sunt. *Falerium* autem & *Fescennium*, etiam meâ tempestate à *Romanis* habitata, exiguas
quasdam scintillas *Pelasgici* generis servant; quum initio *Siculorum* fuerint. Partem ist-
hanc *Pelasgorum*, quæ *Crotonem* urbem aliaque *Vmbrorum* opida bello occu-
pavit, eam constituisse regionem, quæ, inter *Apennium* montem, *Arnum* am-
nem, mare inferum, ac *Tiberim* flumen, ab cognomine eorum *Graecis* dicta fuit
Tυρρῶν, *Tyrrhena*; hancque in *XII* principatus totidemque princepsis urbis divi-
sisse; in quarum numero fuerunt *Cortona*, *Cere*, & *Falerium*; superiori volumine in
descriptione *Etruriæ* satis abundeque demonstratum est. Paulo igitur indiligentiùs
hæc sive indistinctiùs ab *Dionysio* tradita sunt. quidpe illa pars *Pelasgorum*, quæ
cum *Aboriginibus* in *Reatino* agro circa *Cutillas* manserat, mox in unum, ut su-
pra ostendi, *Latinorum* nomen corpusque cum *Aboriginibus* conjunct fuere. pars
autem altera gentem *Pelasgorum* *Tyrrhenorum* in *Tyrrheniâ*, quæ postea dicta est
Etruria, constituit. Hi igitur suam sibi soli habitarunt *Tyrrheniam*: donec *Etrusci*,
ex *Circumpadanâ* regione à *Gallis* pulsi, in occidentalem eius partem recepti fuere;
ut supra lib. II cap. I ostensum. illi ab *lævâ* *Tiberis* ripâ, primum inter *Narem*
& *Anienem*, mox inter hunc & mare, πόλιν πολλὰς, τὰς μὲν οὐκ ἐκρήρας καὶ σφῆτερον ἐπὶ
τῆ Σικελίῳ, τὰς δὲ αὐτῶν κατὰ σκευάσασθαι, ἄκουσιν οἱ Πελασγοὶ κοινῆ μὲν τῶν Ἀβορ-
γίνων, id est, multas urbis
partim jam antè ab *Siculis* habitatas, partim recens ab se conditas, tenuerunt communiter
& conjuncte, sub uno *Latinorum* nomine. Trans *Tiberim* *Siculos* non habitasse; sed
Vmbros, ad *Arnum* usque; supra dicto lib. II cap. I, & item cap. IIII, ostensum
est. At *Tyrrheni* tamen *Pelasgi* arctam semper jam inde ab initio cum *Latinis*
amicitiam fœdusque æquum coluere, καὶ αὐτῶν τὸν πρὸς τὰς Σικελίας πόλεμον ἐπι σω-
εσώτα πολλῆ προθυμία συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτὰς ἐκ τῆς σφετέρης, id est, promptam-
que ipsis contra *Siculos*, bello etiam tum durante, ac fidam operam praestiterunt; donec
eos eiecerunt sedibus suis. Atque hinc jam est, quòd quidam antiqui *Romanorum*
scriptores tradiderunt, ut loco supra scripto è *Varrone* recitat *Servius*, *Romulum*
dimicaturum à *Lucumonibus*, id est, à *Tuscis*, auxilia postulasse. Nempe *Euander*,
sive contra *Siculos*, seu contra *Volscos*, quod innuit *Virgilius*, exercitum edu-
cturus, auxilia à *Tyrrhenis* *Pelasgis* ex fœdere postulavit. *Virgilius* *Aeneid.* lib. XI
Euandrum introducit super *Pallantis* filii cadavere sic lamentantem:

— Quod si immatura manebat
Mors natum; casis Volscorum millibus ante,
Ducentem in Latium Teucros, cecidisse iurabit.

Sed cum Volscis bellum gesseritne Euander, incertum est. de Siculis satis ex ha-
stenus allatis constat. Tanta igitur quum Latinis sive Romanis fuerit cum Pelasgis
Tyrrhenis consanguinitas, tamque arctum foedus; quid jam mirum, si statim ab
initio quidam eorum in communem à Romanis civitatem recepti sint? quid mirum,
si jam inde primi Romanorum reges à XII Etruriæ populis XII *lictores* totidemque
securis, tum *fellam curulem togamque praetextam*, & cætera imperii insignia habuisse
10 traduntur Dionysio & Livio; ut supra lib. II cap. I ostensum? Hinc igitur etiam est,
quod Romani post Euandrum modò ex Sabino agro, modò ex Etruriâ reges sibi ad-
scivisse traduntur; licet fabulosè. nam quum *Tarquini* una fuerit è XII princi-
pibus Tyrrhenorum Pelasgorum urbibus, & quam posterioribus etiam temporibus,
Etruscis jam occidentalem, ut dixi, Tyrrheniâ partem tenentibus, incoluerunt;
quid opus erat Græcum hominem à Corintho fingere *Damaratum*; qui, mercatu-
ram postquam aliquamdiu per Etruriam exercuisset, tandem Tarquiniis consede-
rit: ductâque inibi uxore, filios duos ex eâ procreaverit, quibus Etrusca nomina im-
posita *Lucumo* atque *Aruns*. quorum ille postea, quum Romam se contulisset,
mutato nomine *L. Tarquinius Priscus* dictus, regnum ibi nescio quibus artibus con-
20 sequutus sit: ut inter alios Dionysius maximè lib. III & Livius lib. I referunt. Ve-
rùm enim verò Latinorum sive Romanorum regibus, qui ab Euandro ad consules
usque fuere, falsas adscriptas esse origines, falsa item nomina, falsasque interdum
res gestas, nihil sit mirum; quando, ut supra ostensum, monumenta antiquissimo-
rum illorum temporum posteriores Romani habuerunt nulla: Græci autem, à qui-
bus postea suas mutuati sunt historias Romani, pro libitu suo, quæcumque vel
per quietem somniassent, falsa pro veris non minùs audacter quàm impudenter pro-
diderint. unde haud injuriâ ista sexto demum libro perscraipit Livius: *Quæ ab con-*
ditâ urbe Româ ad captam eandem urbem, Romani sub regibus primùm, consulibus deinde
ac dictatoribus decemvirisque ac tribunis consularibus gessere foris bella, domi seditiones,
30 *v. libris exposui: res cum vetustate nimia obscuras, velut quæ magno ex intervallo loci vix*
cernuntur: tum, quod pertrata per eadem tempora litera fuere; una custodia fidelis memo-
ria rerum gestarum: & quod, etiamsi quæ in commentariis pontificum aliisque publicis pri-
vatisque erant monumentis, incensâ urbe pleraque interiit. Claviores deinceps certio-
raque ab secundâ origine, velut ab stirpibus latius feraciusque renata urbis, gesta domi mi-
litæque exponuntur. Atque hæc de origine urbis Roma deque variis eius incolis
satis & abundè à nobis disertum est. Hoc autem lectorem heic monitum volo;
me ubique vulgari Romanorum uti chronologiâ in citandis eorum rebus gestis.

Iam verò situm eius, figuram, ambitum, & magnitudinem, tum singulas universæ
partes si enarrare adgrederer, alterum foret opus, haud exiguum. latè quidpe
40 hæc apud auctores dispersa sunt; & à nemine hæcenus satis diligenter conquistata.
De ambitu tamen & magnitudine pauca quædam adferam. De his ita legitur apud
Plinium lib. III cap. V: *Urbem tris portas habentem Romulus reliquit; aut, ut plurimis*
tradentibus credamus, quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus censoribus-
que Vespasianis, anno condita 1555 XVIII, passuum XIII millia CC. Complexa monte
VII, ipsa dividitur in regiones XIII. compita earum CCLXV. Etusdem spatii mensurâ cur-
rente à milliario, in capite Romani fori statuto, ad singulas portas (quæ sunt hodiè numero
XXXVII; ita, ut duodecim portæ semel numerentur; prætereanturque ex veteribus VII, quæ
esse desierunt) efficit passuum per directum XXX millia 1555 CCLXV. ad extrema verò tecto-
50 *rum cum castris prætoris, ab eodem milliario, per vicis omnium viarum mensura colligit*
paullo ampliùs LXX millia passuum. Quod si quis altitudinem tectorum addat, dignam
profecto estimationem concipiat: fateaturque, nullius urbis magnitudinem in toto Orbe
potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente adgere Tarquini Superbi, inter prima opera
mirabili. namque eum muris aquavit: quæ maximè patebat, aditu plano. Cæterò munita
erat præcelsis muris aut abruptis montibus; nisi quod exspatiantia tecta multas addidit ur-
beis. In hac oratione nonnulla verba ac plerique numeri variis in exemplaribus
mirum in modum variant. Examinantur maximè numeri & universa urbis dimen-
sio à doctissimo Lipsio de Magnitudine Romanâ lib. III cap. II: ac tandem in hunc
modum

modum quàm scitissimè corrigitur: *Mania eius collegere passuum XXIII millia, CC.* Et: *Eiusdem spatii mensurâ corrente [ego malim, mensura currens] à milliario in capite Romani fori statuto ad singulas portas, efficit passuum per directum III millia, DCCLXV.* ad extrema verò tectorum cum castris pratorii, ab eodem milliario, per vicos omnium viarum mensura colligit paullo amplius VII millia passuum. Hanc omnium verissimum esse urbis ambitum atque magnitudinem, mox ex aliis videbimus auctoribus. Primum igitur, quod Romuli urbem attinet; ut plurimi tradentes, teste Plinio, quatuor portarum eam fecere, sic Dionysius & Plutarchus ac Solinus Festusque quadratam fuisse testantur. Livius lib. 1: *Ita solus positus imperio Romulus, condita urbs conditoris nomine adpellata. Palatinum primum montem, in quo ipse erat educatus, munit.* Dionysius lib. 1: *Ῥωμὺλε ἰδὴ γῶμῃ ἐν τῷ Παλατίῳ οἰκίσθη, ἧ τι ἀλλων ἐνεκα καὶ τὸ τοῦτο ἔτι πρῶτον, ἢ τὸ σωθῆναι τὴν ἀντιπρὸς τῆρα Φυλῶν παρέρχε. * * * Ἦν δὲ Ῥωμύλεω ἰδὴ οἰκιστὴρ ἦν, ἔτι ἤξει πρὸς Διοκίμῳ ἰδρύσας, τὸ Παλατίον. Ῥώμῳ δὲ προσερχῆς ἐκείνῳ λέφθη. * — * — Ἐπεὶ δὲ πρὸς ὅσον ἐν λογισμῷ θεοῖς Φίλον, ὡς περὶ ἀρχῆς ἔ Ῥωμύλεω, καλέσας ἕκαστος εἰς τὴν ἀποδοχῆν τὸν πρῶτον, ὡς ἑκάστῳ πρῶτον ἔχῃ τὸν ἑαυτοῦ ἔχῃ. Id est: Romulo visum est munire Palantium; prater alias causas, ob loci fortunam, cuius beneficio illic & servari essent & educati. Mox: Romulus templum observandis alitibus optavit Palantium; Romus verò contiguum ei collem Aventinum. Aliquanto post: Satis deinde placata ratus numina Romulus; convocatis in destinatum locum omnibus, circumscripsit collem figurâ quadratâ. Plutarchus in Romulo: *Ῥωμύλεω ἰδὴ οὗ τῷ καλεῖσθαι Ῥώμῳ τετραγώνῳ ἐκείνῳ, καὶ ὡς ἐκεῖνον ἐβλήθη πρὸς τὸν πρῶτον. Ῥώμῳ δὲ χεῖρον τὸ ἔ Ἀβυλῶν καρπῶν, ὃ δὲ ἐκεῖνον ἰδὴ ὠνομάσθη Ῥωμαίων: καὶ ἢ Ῥιγῶν καλεῖται. Id est: Romulus itaque Romam Quadratam, ut vocant, condidit; atque eo in loco statuere urbem voluit. at Romus Aventini munitio- rem designavit partem: qua ab eo dicta est Remonia; nunc verò Rignaria adpellatur. Solinus cap. 11: *Romam condidit Romulus. dictaque est primum Roma Quadrata; quod ad equilibrium foret posita. Festus: Quadrata Roma in Palatio ante templum Apollinis dicitur; ubi posita sunt, que solent boni ominis gratiâ in urbe condendâ adhiberi: quia saxo munitus est initio [fortè, is locus] in speciem quadratam. Eius loci Ennius meminit, quum ait, Et quis existerat Roma regnare Quadrata.* Ennius certè non de uno loco, sed de universâ hæc intellexit urbe à Romulo con- ditâ. Hinc Agellius lib. XIII cap. XIII: *Antiquissimum urbis pomerium, quod à Romulo institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Verum nullum heic fuisse Romulum, nisi qui DCCLX annis ante fictitium hunc Romanorum Romulum dux fuit Pelasgorum nomine Euander; Romanæque urbis, quum hic Latinos suos sive Quirites, pulsus inde Siculis, à Curibus eò transduceret, partem iam tum habitatas fuisse, Veliam, Saturnium sive Tarpetium, Palatinum, Ianiculumque monteis, postquam suprâ satis abundèque demonstratum; hæc quoque falsi Romuli Roma Quadrata concidat oportet. Quia verò Euander eam urbis partem, in qua domicilium seu sedem suam regiam posuit, à priori in Reatino agro circa Velinum lacum sede adpellavit Palantium; fabulosi isti scriptores commentitium suum Romulum hunc primum collem communivisse, inque opidi quadrati (credo, quia ædes regie Euandri eâ erant figurâ) formam redigisse, tradiderunt. Cæterum Livius dicto lib. 1, reges enumerans Latinorum, qui ab Ascanio, Aeneâ filio, ad Romulum usque Albæ sedem habuerint; Post Agrippam, inquit, Romulus Silvius, à patre accepto imperio, regnat. Aventino, flumine ipse factus, regnum per manus tradidit. is sepultus in eo colle, qui nunc est pars Romanae urbis, cognomen colli fecit. Fabulosos videri omnes istos Albanos reges, suprâ dictum. hinc igitur Servius ad Virgilianæ Aeneid. lib. VII: *Varro dicit de gente populi Romani; Sabinos, à Romulo susceptos, accepisse montem, quem ab Avente fluvio provincia sua adpellaverunt Aventinum. Ergo jam tum, quum Euander Latinos sive Quirites à Curibus Romam transferret, pars eorum Aventinum montem incolere cæpit; ut alia item pars Quirinalem collem; quod suprâ intelleximus. Itaque de tam variis urbis amplificationibus quod tradunt auctores Romani, nihil est, quod tutò credere liceat. Cæterum Dionysius dicto lib. 1 ita tradit de Fauno & Euandro Arcadibusque, qui cum Euandro in Italiam venisse feruntur: οὗτος ὁ αὐτὸς δὲ ἄλλος ἔστι πᾶσι Φιλίππῳ ἔστι Ἀρκάδας, ὀλίγους ὄντας, διδάσκειν ἀντιπρὸς τῆρα Φυλῶν. Οἱ δὲ Ἀρκάδες αἰρουῶντι λέγον, ὀλίγον ἀπὸ χροῦτος ἔστι τῆρα Φυλῶν, ὅς ἐστι νῦν ἐν μέσῳ μάλιστα τῆρα Φωμαίων πύλας καὶ κατωκοιῶν.****

πρὸς αὐτὸν κώμην βραχίαια, δυοῖν ναυλικῶν πληρώμασιν, ἐν οἷς ἀπανήθησαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπο-
 χεῖσθαι. ἡ δὲ ἐμελλε τὸ πεπεωμένον σὺν χροῖα θῆσθαι ὅσω ἔσθ' Ἑλλάδα πόλιν, ἔτι βαρβαρον,
 κατὰ γε οἰκήσεις μέγαθ' καὶ κατὰ δυναστείας ἀξίωσιν, καὶ τὴν ἄλλω ἀπασιν ἰσχυρίαν, χροῖον
 τε ὄπισθον ἀν' ὁ θῆσθαι ἀντιχῆ, πόλεων μάλα παλαιῶν μνημονοῦσθαι (οὐδὲν ἄλλο ὄνομα εἶναι τῶν πολι-
 μαλὴ τῆσθαι Ἰβη) Παλαίων. Hoc est: Is igitur vir paucos illos Arcades, comiter exceptos,
 donavit agrorum quantā ipsi vellent portione. Elegerunt autem tumulum, non longē
 distantem a Tiberi: qui nunc fermē in medietate Romanae urbis situs est. apud eum con-
 struxerunt parvum vicum, capax hominum, quot dua naves adveherant e Gracia. cui
 erat in fatis, uti in tantam evaderet urbem, quanta alia nulla, vel Graca vel barbara;
 30 si sive amplitudo sedium, sive maiestas imperii spectetur, sive alia quavis felicitas. cuius no-
 men, quo usque mortales duraverint, praecunctis urbibus memorabitur. Huic opidulo no-
 men illi imposuere Palantium. Et lib. iii de templo loquens Iovis & Iunonis ac Mi-
 nervae, cuius fundamenta in Capitolino monte jecerat Tarquinius Superbus rex,
 a consulibus verò absolutum est: Ἀξίον ἦ καὶ τὸ πρὸ τῆς κατὰ σκεδῆς αὐτῆς ἡρώδης διελθεῖν,
 ἀποδοθεῖσθαι ἀπάντες οἱ τὰς ὀπίσθους σωραζόντες ἰσορίας. ἐπιθεῖν γὰρ ἐμελλε κατὰ σκεδῆσθαι
 ὁ Ταρκύνιος τὴν νεῶν, συγκαλέσας τὰς οἰονομάντας, ἐκέλευσε τὰς ἀνδράσι πρὸ αὐτῶν πρῶτον Δι-
 μαλιώσασθαι ἔπειτα, ἡς ἰπποδρόμου ἐστὶ τὸ πόλεως χῶρον ἱερὸς ἀνάσσει. ἀποδοθέντων δὲ αὐ-
 τῶν τὸν ὑπερκεῖμενον τὸ ἀγορῆς λόφον, ὃς τότε ἰδὲν ἐκαλεῖτο Ταρπηῖον, καὶ δὲ Καπιτωλίον,
 αὐτῆς ἐκέλευσε αὐτὰς Διμαλιώσασθαι ἕως εἰπεῖν, ἐν ὁποῖα ἔλοφον χῶρον θεῶν δεῖσθαι ὅσων θεμε-
 20 λίας. ἔπειτα ἔπειτα πάντων ῥάδον ἡ δὲ πολλοὶ γὰρ ἴσταν ἐν αὐτῶν βωμοὶ θεῶν τε καὶ δαιμόνων, ὀλίγων ἀπέ-
 ροῖσιν ἀλλήλων, ἔσθ' ἐδὲ μετὰ τὴν ἐπιρροῆσιν, καὶ πᾶν ἀποδοῦναι τῶν μέλλοντι τὰς θεοῖς τεμένει ἡρώδης τὸ
 δάπεδον. ἔδοξε ἦ τὰς οἰονομάντας ὑπερκεῖσθαι βωμῶν τὰ καθορισμένων Διμαλιώσασθαι, ἐάν
 ὁ δὲ χῶρος οἰοῖται, τότε κινεῖν αὐτὰς. Οἱ ἰδὲν οὐκ ἄλλοι θεοὶ τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς
 εἰς ἕτερα χῶρα τὰς βωμῶν μεταφέρειν οἱ ἦ ἔτερον ἔτερον καὶ Νεοτῆσθαι, πολλὰ ὁδωσάμενοι τὰς
 μάντεσι καὶ λιπαροῖσιν ὅσων ἐπέδρασαν, ἔσθ' ἡρώδης τὸ δὲ χῶρον τῶν πῶτον. Ἐκ τῆς τῆς σω-
 βάλον οἱ μάντεσι ὅτι τὸ βωμῶν πόλεως ἔτε τὰς ὄρας μετακινήσασθαι κερὸς ἔθεις, ἔτε τὴν ἀκμὴν με-
 τὰ βαλῆ. Καὶ μίχρη τὸ κατ' ἐμὲ χροῖον ἀληθῆς ἐστὶ αὐτῶν ἑκάτερον, εἰς ἡρώδης καὶ τὸ ἔτερον ἡρώδης.
 Hoc est: Memoratu dignum est & illud, quod ante aedificationem accidit; quodque con-
 stanter ab omnibus Romanis scriptoribus proditur. Aedificaturus Tarquinius, convocatis
 30 auguribus, jussit primum deos consuli de loco, quisnam fano struendo esset aptissimus. quibus-
 que ostendissent imminentem foro tumulum: qui tum Tarpeius, nunc Capitolinus voca-
 tur; jussit iterum consultis auspiciis respondere, qua tumuli parte deberet fundamenta
 jacere. id quippe erat non admodum facile: quod multa in eo essent deorum geniorum-
 que ara modico a se invicem disjuncta intervallo: quas oportebat alio transmoveri; totam-
 que aream aedificando diis fano tribui. Placuit auguribus de singulis aris ibi sitis consulere
 & si dii concederent tunc eas loco movere. Ibi ceteri dii & genii permiserunt eis aras in
 alia loca transferre: at Terminus & Inventus nullis, quamvis crebro repetitis, augurum
 precibus & supplicationibus flecti potuerunt, uti sustinerent locis suis cedere. Hinc conji-
 cebant vates, nec movendos unquam urbis terminos, nec juvenilem vigorem ei defore.
 40 quorum neutrum usque ad haec nostra tempora, per atates jam xxiiii, vanum fuit. Libro
 verò iii de rege Servio Tullio loquens: Τῆς τε πόλεως περὶ ἡρώδης δύο λόφους, τὴν τε οὐμί-
 νάλιον καλεῖμενον καὶ τὴν Ἐσκυλίον, ὧν ἑκάτερον ἀξιολόγως πόλεως ἐχέει μέγαθ' καὶ δὲ δὲν ἐμὲν αὐ-
 τὰς τοῖς ἀνετοῖς βωμῶν οἰκίας κατὰ σκεδῆσθαι, ἐν ἡρώδης αὐτῆς ἐποίησασθαι τὴν οἰκίαν ἐν τῶν κερῶν
 τὸ Ἐσκυλίας τῆσθαι. Οὗτ' ὁ βασιλεὺς τελευτῆσθαι ἡρώδης τὸ πρὸ αὐτῶν τὸ πόλεως, τὰς δι' ὁ τοῖς πῶτον
 περὶ ἡρώδης λόφους. περὶ ἡρώδης τὸ σκεδῆσθαι ἐπὶ περὶ ἡρώδης ἡ κατὰ σκεδῆσθαι τὸ πόλεως, ὅσων ἐῶντ' ὡς
 δαίμονος. ἀλλ' ἐστὶν ἀπάντες τὰ πρὸ τῶν πόλιν οἰκίαν χῶρα, πολλὰ ὄντα καὶ μέγαθ' καὶ ἡρώδης καὶ
 ἀτεῖχισται, καὶ ῥᾶσθαι πολέμοις ἐλθεῖν ὑποχέμενα ἡρώδης. Καὶ εἰ ἰδὲν εἰς αὐτῶν ἡρώδης ὄραν, τὸ μέγαθ'
 ἐξέλεσθαι βωμῶν τῆς βωμῶν, πρὸ αὐτῶν τε ἀνακαθῆσθαι, ἔσθ' ἡρώδης βέβαιον σημεῖον ἔσθαι, ὃ
 Διμαλιώσθαι μέχρη πρὸ αὐτῶν βωμῶν ἡ πόλις ἐστὶ, καὶ πόθεν ἀρχῆσθαι μηκέτι εἶναι πόλις. ἔτω σκεδῆσθαι
 50 τῶν ἡρώδης χῶρα, καὶ εἰς ἀπὸν ἐκμηκνωμένης πόλεως ὑπολήσθαι τοῖς θεοῖς παρέχεσθαι. εἰ ἦ τῶν
 τῶν ἡρώδης τῶν δυοῖν ῥᾶσθαι ὄντα Διὰ τὰς περὶ λαμβανῆσθαι αὐτὸν πολλαχῶσθαι οἰκήσθαι, ἰχνη δὲ ἡνα Φυ-
 λάσθαι καὶ πολλὰς τῶν τῶν χῶρας κατὰ σκεδῆσθαι, βωμῶν δὲ μετὰ αὐτῶν καὶ τὸ ἡρώδης κύκλον
 τὸ περὶ ἡρώδης ἄσθαι, ἔσθ' ὅσων ἡναι μέγαν ὁ τὸ βωμῶν Φανείη κύκλον. Id est: Urbi duos colleis,
 Viminalem & Esquilinum, adjecit; singulos justā opidi magnitudine. atque ibi loca ci-
 vibus lare carentibus ad aedificandum distribuit. ipse quoque in Esquilis domicilium sta-
 tuit. loco regionis eius commodissimo. Hic regum postremus urbis pomeria protulit; duo-
 bus ad quinque colleis additis. ulterius postea non processit urbis exaedificatio; religionibus,
 ut aiunt,

ut aiunt, prohibentibus. qua circum urbem habitantur loca, multa illa & magna, immunita sunt, & hostium incurſibus valde obnoxia. in hac oculis conſerſis, ſi quis magnitudinem Romæ exquirere velit; longè fallatur neceſſe eſt: nec certò dignoſcere poterit, quò usque urbs ſeſe extendat; & ubi urbs eſſe deſinat. ita regio omnis urbi perpetuò nexu coheret, in inſinitam longitudinem porrecta urbis exiſtimationem ſpectantibus præbens. Quod ſi quis manibus, inventu quidem difficilibus, propter undique conjunctas adæis, veſtigia tamen veteris ſtructure multis in locis ſervantibus, metiri ambitum eius voluerit, & conſerre cum eo, quo Athenienſis urbs continetur; non multum capacior adparebit Romæ ambitus. Et lib. viii, anno, ſecundùm vulgatam Romanorum opinionem, ab urbe conditâ ccxci, P. Servilio Priſco & L. Aebutio Helvâ conſulibus: Ἦν δὲ ὁ περιβολῶν τῆ πόλεως ἐν τῷ τότε χρόνῳ, ὅτε Ἀθηναίων ἔασι ὁ κύκλος. Ἐπεὶ μὲν Ἰππὶ λόφοις κείνῳ καὶ πύργῳ δὸς ποταμοῖς ὑπὸ αὐτῆς ἀχυραμένα τὸ φύσεως καὶ ἐλίξης δευτέρῳ Φυλακῆς, τὰ δὲ ὑπὸ Τιβέριως τετραγώνια ποταμοῦ. ἐν τῷ χωρίῳ, ὃ τῆς πόλεως ὀπισθοκράτον ἐστὶν ἀπὸ τῆς Ἐστυλίων καλεσμένων πύλων μέχρι τῆς Κολλίνων, χροπονητός ἐστὶν ὁ χώρον. (Ἐφῶν πρὸς ἐρωτήρην) περὶ αὐτῶν, πάλαι τῆς Βραχυπέτης μείζων ἑκατὸν ποδῶν, καὶ βαθῶν ἐστὶν αὐτῆς τριακοντάσπιον. τὰ χεῖρῶν ἡ ὑπερεπέκει τῶν ἄλλων χωρίων ἀνωκράτων ἐνδοθεν ὑψηλὰ καὶ πλάται· οἷον μήτε κερκοῖς καὶ ἀσπίδι, μήτε ὑπερπυλῶν τῶν ἡμελίων ἀναστραπῶν. τὸ τοῦ χωρίου ἐπὶ μὲν ἐστὶ μάλιστα Ἰππὶ μῆκρον σεδίων, πενήκοντα τῶν ποδῶν Ἰππὶ πλάται. Hoc est: Erat tunc urbis ambitus non maior, quam Athenarum. & pars eius, in collibus abruptisque sita rupibus, ab ipsâ naturâ sic munita erat, uti exiguo egeret presidio: pars à Tiberi flumine non secus ac muro defendebatur. quâ verò maxime hostium incurſionibus urbs est obnoxia, ab Esquilinâ portâ Collinam usque, qua opere manu factò munita est. nam fossâ praeingitur, cuius latitudo minima centum & amplius pedum est: altitudo xxx. & supra fossam exurgit murus alto & lato intus suffultus adgere: nec arietibus concuti nec cuniculis suffodi facilis. ea munitio vii ferme stadia longa est; lata l. pedes. De Athenarum magnitudine ita tradit Aristides in Oratione Panathenaicâ: τὰ δὲ ἂν τῶν μεγάλων ἐστὶν ἀλλῆς καὶ ἀσπίδος τίς ἐστὶν αὐτῆς ἄλλῃς τύχης ἐπιπέδῳ τῶν μεγάλων τῶν Ἀθηναίων ὀπισθοκράτον; τὸ μὲν αὐτῶν τῶν κύκλων ἔασι, μέγιστον μὲν τῆς Ἐλληνικῆς, καλλίστην δὲ τῆς παντῶν. Ἐστωπὶ τείχη, καθῆκοντα πρὸς Ἰππὶ ἡμελίων ἡμεροσίας ὅδῳ μῆκος τὰ σύμπαντα. Id est: iam verò magnitudo urbis & reliquias adparatus fortune Atheniensium responder: sive ipsum urbis ambitum, qui omnium Græcarum maximus est atque pulcherrimus, consideres; sive mania, ad mare quondam usque pertinentia, & itineris diurni longitudinem complexa. At diei iter haud uno modo auctoribus accipitur. Plutarchus igitur in Niciâ ita scribit: Ὁλίγω χρόνῳ περιτείχιστο Συρακῶνας, πόλιν Ἀθηνῶν ὅσον ἐλάττωρα. Id est: Exiguo tempore Syracusas circumvallavit, urbem, Athenis haud minorem. De Syraculis sic Strabo lib. vi: Πενταπόλις γὰρ ἡ τὸ παλαιὸν, ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σεδίων ἔχουσα τὸ τείχος. Hoc est: Olim quinque constabat urbis, muro contenta clxxx stadia longo. Tot stadia millia conficiunt xxii & passus 15. Sic ergo Thucydides quoque lib. ii ambitum Athenarum facit stadiorum amplius clxxviii, hoc modo: τὸ φαληρεὸς τείχος σεδίοι ἦσαν πέντε ἑτριάκοντα, περὶ τὸν κύκλον ἔασι. καὶ αὐτῶν τὸν κύκλον τὸ Φυλασέμρον τῆς ἑσπέρης τῶν ἀσπίδων ἐστὶν ἡ αὐτῶν ἢ ἀφύλακτον ἡ, τὸ μὲν αὐτῶν τῆς Μακρῆ καὶ φαληρεὸς. τὰ δὲ Μακρῆ τείχη περὶ τῆς Περραιῆς, τῶν ἀσπίδων ὡς τὸ ἔξωθεν ἐπὶ πρὸς. καὶ Περραιῶς ἕως Μυνηχίᾳ, ἐξήκοντα μὲν σεδίων ὁ ἅπας περιβολῶν. Hoc est: Phalericus murus erat stadiorum xxxv, ad ambitum usque urbis. ipsius ambitus pars, que custodiebatur, xliii. nam pars eius media longum murum inter & Phalericum, sine custodia erat. Longi verò muri ad Piræa usque stadia continebant xl: quorum exteriora custodiebantur. Pirææ cum Munychiâ universus ambitus erat lx stadiorum. Stadia hæc omni numero sunt, ut dixi, clxxviii; id est, millia xxii & passus ccl. Quot autem fuerit stadiorum pars illa media inter Longum murum & Phalericum, ignoratur. Dio Chrysoſtomus universæ Athenarum urbis ambitum facit cc stadiorum; id est, millium passuum xxv. Verba eius in Oratione de Tyrannide hæc sunt: καὶ πρὸς ἀσπίδων σεδίων εἶναι τῶν περιμετρῶν τῶν Ἀθηνῶν τῆς Περραιῶς συνήχησιν, καὶ τῶν ἀσπίδων τῶν ἀσπίδων ἔασι. Id est: Quamquam ducentum sit stadiorum ambitus Athenarum; si Piræa unâ completaris & quod muri medium est inter eum & urbis ambitum. Olympiodorus apud Photium: τὸ τείχος Ῥώμης μετρηθὲν τῶν Ἀθηνῶν τῶν γεωμέτρων, καὶ ὅτι κερκὸν Γότθοι τῶν Ῥωμαίων καὶ αὐτῆς καὶ ἀσπίδων ἐποίησαντο, εἶκοσι καὶ ἑνὸς μιλίας ἀσπίδων ἔχον ἀπέδειχθη. Id est: Romana urbis mania, mensurata ab Amone geometrà, quo tempore Gothi primam invasionem fecerunt, comprehendebant xxi miliaria. Ex his igitur satis clarè patet, non scripsisse

scripsisse Plinium loco praedicto, passuum xliii millia ducentos; sed, passuum xxiiii millia ducentos; scilicet passus. Huius igitur ambitus diameter dimidiata, id est, spacium à milliario in capite fori Romani statuto ad singulas portas, efficiebat passuum per directum tria millia & passus idccclxv. Ad extrema vero sectorum, id est, adificiorum, ab eodem milliario per vicus omnium viarum, id est, per singula suburbia; quæ viis publicis, Ostiensis, Appia, Latina, Labicana, Praenestina, Tiburtina, Nomentana, Salaria, Flaminia, Claudia, Triumphali, Aurelia, Portuensi, circumjecta erant, mensura colligebat paullo amplius septem millia passuum. Huius mensuræ ambitus efficiet ad passuum millia xlv. Sed jam antiquitus Ianiculum extra urbem Romam habitum
 10 fuisse, ex Dionysio maxime disco. Lib. iii, de L. Tarquinio Prisco; qui à Tarquinio Romam migrasse, regnumque ibi consequutus dicitur: *ὡς ἦ ἐς τὸ καλέειν τὸν Ἰανικὸν ἦσαν, ὅθεν ἢ ῥώμης τῆς ἀπὸ Τυρρῶν ἡ ἰσας ἐρχομένων προτὸν ἀφορέται.* Id est: Ut ad Ianiculum pervenerunt, unde Roma ex Etruria adventantibus primum conspicitur. Lib. v, ubi Porfena Clusinarum rex, ad Romam obsidendam exercitum ducit: *Ἐπεὶ τὸ καλέειν τὸν Ἰανικὸν ὄχθον (ἔστι τὸ εἰς τὸ ὄρεον ὑψηλὸν ἀγχι τῆ ῥώμης, πέραν τῆς Τιβέρος) περὶ μὲν καίμην) ὄχυρα πύργους ἐκρηθῆσαν κατὰ τοὺς ὄρους τῆς Φυλακείας, πᾶσι παντὸς ποιέμενοι, μὴ ἴσως τῆς πολέμιας ὑπὸ τῶν χρωίων ὑπὸ τῆς ἰσχυρίας τῆς πόλεως.* Hoc est: Deinde Ianiculum, qui excelsus mons est, non procul ab urbe trans Tiberim situs, firmioribus munitionibus & praesidiis emunierunt; modis omnibus dantes operam, ne tam opportunus ad urbis oppugnationem locus in hostium potestatem veniret. Lib. viii, de Veientibus loquens: *Ἐπεὶ ἦ ἐπιπλῆθον ἀγχι Τιβέρος τῆς πόλεως ἔδρα τὸν Ἰανικὸν, ἑτάδια τῆ ῥώμης ἀπὸ τῆς ἀφορέταις τῆς πόλεως.* Id est: Depopulando agrum excurrerunt usque Tiberim & montem Ianiculum, stadia ab urbe Romam minus xx distantem. Et eodem libro postea, de Etruscis: *τῆ ἡ ἐξ ἡμέρας πᾶσι διωαμῶν ἀγχι τῆ ῥώμης, ἡ ἐτάδια ἀμφοτέρων ἐκρηθῆσαν ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐξ ἧς σωτήριος ἔστι ἢ ῥώμη, τὸ καλέειν τὸν Ἰανικὸν, κατὰ λαμβάνονται.* Hoc est: Sequenti die versus Romam ducentes exercitum, ad xvi ab urbe stadia, montem Ianiculum, è quo conspici Roma potest, occupant. Hinc etiam eodem libro, ut supra citatum, Romam ait ab unâ parte Tiberi amne muniti ac defendi. & dicto lib. iii antea, *ὅς τῆς Τιβέρος τῆς πόλεως, inquit, κατὰ βαίνει ἰσοὶ ἐκ τῆς Ἀπεννίνων ὄρων, παρὰ αὐτὴν δὲ τὴν ῥώμην ῥέει.* Id est: Tiberis
 30 amnis ex Apennino delatus monte præter ipsam Romam defluit. In eandem sententiam & M. Varro de Lingvâ Latinâ lib. iiii, Tiberis, inquit, amnis, qui ambit Martium campum & urbem. Sed & Septicollis quum esset urbs, Ianiculus in horum collium non fuit numero: sed omnes illi cis Tiberim fuere in Latio. unde istud Martialis lib. iiii epigr.

LIHII: Iuli jugera pauca Martialis
 Hortis Hesperidum beatiora
 Longo Ianiculi jugo recumbunt.
 Hinc septem dominos videre monteis,
 Et totam licet estimare Romam.

Et Virgilius Aeneid. lib. vi Anchisen introducit, ita Aeneæ apud inferos de posteris eius prædicentem:

Quin & ego comitem sese Mavortius addet
 Romulus.
 En, huius, nate, auspiciis illa inelyta Roma
 Imperium terris, antmos equabit Olympo;
 Septemque una sibi muro circumdabit arceis.

Attamen Dionysius περιηγητής, quem sub Augusto vixisse, testatur commentator eius Eustathius & item, ni fallit me opinio, Plinius lib. vi cap. xxvii; disertè alteram urbis partem ab dextrâ censet Tiberis ripâ, in his verbis:

Θύμβρις, ὃς ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ῥώμης.
 Thymbris, qui amabilem secet duas in partes Romam.

50 Et ipse Dionysius supra scripto lib. i, ubi de Euandro & Arcadibus narrat, ita scribit de Palatino monte: *ἀπὸ τῆς πόλεως, ὄλιγον ἀπέχοντα τῆς Τιβέρος, ὃς ἐστὶ νῦν ἐν μέσῳ μάλα τῆ ῥώμης πόλεως.* Id est: Deligunt collem haud procul ab Tiberi distantem, qui nunc in medietullo formæ est Romanae urbis. Certè, nisi Transtiberinam quoque regionem urbi includat; nullo pacto Palatinus mons in eius erit medio; sed potius in extremitate. in qua potius, quàm in mediâ urbe, milliarium aureum, seu, ut mox ostendam, columnam auream, quæ fuit in foro Romano inter Palatinum & Capito-

linum monteis Tiberimque amnem, voluisse statuere Augustum, ad quam omnes
 viæ Italiæ militares terminarentur, minimè credibile est. Sed fuisse Transiberi-
 nam regionem unam ex XIII, in quas universa Roma divisa fuit, auctore supra
 scripto Plinio, & item Inscriptione antiquâ. testis est inter alios disertissimus P.
 Victor, in libello, quem de *Regionibus urbis Romæ* conscripsit. Videtur autem Au-
 gustus Cæsar hanc urbis divisionem primus instituisse. Fl. Vopiscus in Aureliano:
Muros urbis Romæ dilatavit. nec tamen pomerium addidit eo tempore; sed postea. Pomerium
autem nemini principum licet addere, nisi ei, qui agri Barbarici aliquâ parte Romanam
republicam locupletaverit. Addidit autem Augustus; addidit Troianus; addidit Ne-
ro. Addidit & alii. Agellius lib. XIII cap. XIII; Pomerium quid esset augures po-
puli Romani, qui libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi sententiâ desinierunt: Pomerium
est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum, pondè muros regionibus certis de-
terminatus, qui facit finem urbani auspicii. Antiquissimum autem pomerium, quod à Ro-
mulò institutum est, Palatini montis radicibus terminabatur. Sed id pomerium pro incre-
mentis reipublicæ aliquotiens prolatum est, & multos editosque colleis circumplexum est.
Habebat autem jus proferendi pomerii, qui populum Romanum agro de hostibus capto auxer-
at. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in questione est, quam ob causam ex VII Urbis
montibus, quum ceteri VI inter pomerium sint, Aventinus solus, quæ pars non longin-
qua nec infrequens est, extra pomerium sit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sulla, qui
proferendi pomerii titulum quæsit, neque postea divus Iulius, quum pomerium profer-
ret, intra effatos Urbis fines incluserint. Mox: Sed de Aventino monte prætermitten-
dum non putavi, quod non pridem ego in Elidis, grammatici veteris, commentario offendi.
in quo scriptum erat: Aventinum antea, sicuti diximus, extra pomerium exclusum, post
auctore divo Claudio receptum, & intra pomerii fines observatum. De Claudio idem
testatur Tacitus: at de C. Iulio Cæsare abnuit. Verba eius sunt de Claudio Annal.
lib. XII ista: Et pomerium Urbis auxit Cæsar, more prisco; quo iis, qui protulere impe-
rium, etiam terminos Urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam ma-
gnis nationibus subactis, usurpaverant; nisi L. Sylla & divus Augustus. regum in eo ambi-
tio vel gloria varie vulgata. Sed initium condendi, & quod pomerium Romulus posuerit,
noscere, haud absurdum reor. Igitur à foro boario (ubi areum tauri simulacrum adspicimus;
quia id genus animalium aratro subditur) sulcus designandi opidi cæptus; ut magnam Her-
culis aram amplecteretur. inde certis spaciis interjecti lapides, per ima montis Palatini, ad
aram Corsi, mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium. forumque Romanum & Ca-
pitolium non à Romulo, sed à T. Tatius additum urbi creditur. Mox pro fortunâ pomer-
ium auctum. Et, quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis
perscriptum. De C. Iulio Cæsare ita Dio lib. XLIII: τὸ πὺνόμερον ὅτι πλεῖον ἐπέζησεν
ὁ καὶ Καρ. ἢ ἐν ταῖς ὁμοίαις τῶν Σύλλα πρῶτον ἰδοῦν. Id est: Pomerium quoque ampliavit
Cæsar. Atque in hoc Syllam imitari videbatur. Et de Augusto lib. LV: τὰ πὺνόμε-
ρον ὅτι ἐπέζησεν ὁ Ἀύγουστος. Id est: Pomerii etiam sineis Augustus protulit. Verùm
quousque id regum & imperatorum quisque protulerit, incertum est. Cæterùm
de supra dicto Aureliano imperatore ita Eutropius lib. VIII: Urbem Romam muris
firmioribus cinxit. Et Paul. Diaconus Historiæ miscellæ lib. x, item compilerator eius
in Epitomâ de Cæsaribus, quæ vulgò Sex. Aurelio Victori adscribitur, sic tradunt:
de eodem Aureliano: Hic muris validioribus & laxioribus urbem sepit. Præfatus Vo-
piscus: Muros urbis Romæ sic ampliavit; ut I. prope millia murorum eius ambitus teneant.
Ergo igitur extremis illis Plinii tectis sive omnium viarum vicis, id est, à milliario in
capite fori Romani statuto, ad septem paullo amplius millio passuum, muros novos circum-
duxit. Quamquam ego etiamnum dubito, an ista Plinianorum exemplarium paullo
amplius septuaginta millia passuum satis feliciter ac rectè à Lipsio correctæ sint in paullo
amplius septem millia. ait quidpe postea Plinius; Cæterò munita erat præcellis muris
aut abruptis montibus: nisi, quod expectantia tecta multos addidit urbem. Heic sanè
exspaciantia tecta eadem vocat extra muros, quæ antea extra urbis ambitum, quem
XXIII fecit millia, ponit. Ac sanè ad septimum lapidem nullâ fuere Plinii ævo
urbes. & ipse Lipsius inter multas istas urbem vult fuisse Tibur, Ocriculum, Ari-
ciam, Ostiam. Quapropter nescio, an Plinius scripserit, paullo amplius septemdecim
millia passuum. nam intra XVII lapidem erat, viâ Ostiensis, ipsa Ostia; viâ Ap-
piâ, Boville, Aricia; viâ Latinâ, in diverticulo sinistrorsum, Tusculum; viâ Præ-
nestinâ,

nestinâ, Gabii, viâ Nomentanâ, Nomentum; viâ Salariâ, Fidena, Crustumeria, Eretum; propter viam Flaminiam sinistrorsum, Veii. Atque hoc ipsum fuerit, quod Dionysius supra citato lib. III ait de ædificiis extra prædictum xxiiii millium ambitum sitis; καὶ εἰ μὴ εἰς τὸ πᾶν ὄρων, τὸ μέγεθος ἐξέταξεν Βελήσοις τὴν Ῥώμην, πλάττωσαι πὺν ἀγαλαθῆσαι, ἔχει ἐξ ἑβέβαιον σημείον ἔδεν, ὃ Διγενῶσι, μέγεθος πὺν περὶ βαίνεσαι ἢ πόλις ἐστὶ, ἔπειθεν ἀρχῆς) μηκέτι εἶναι πόλις. Id est: Si quis, ea intuens, magnitudinem Romæ exquirere velit; longè fallatur necesse est: nec certò dignoscere poterit, quò usque urbs sese extendat; & ubi urbs esse desinat. Certè in Ianiculo monte constitutus; unde commodissimus optimisque circa omnem urbem prospectus; non tantùm præscripta

10 opida, sed & ulterius sira, Preneste, Tibur, & his etiam longiùs disita in Sabino agro prospexeris. Hinc Aristides quoque in Oratione, qua laudes Romæ celebrat, ita tradit: Τίς γάρ αὖ ποῖόςδε ὄρων κορυφᾶς κατὰ λημιδίας, ἢ πεδίων τομᾶς ἐκ γαλισιδίας, ἢ γλῶσσῶδε εἰς μίας πόλεως ὄνομα σωτηρηδίων, εἴπα ἀκριβοῦς κατὰ γεωγραφίαν ἀπὸ ποίας τοιαύτης σκοπίας; * Τὸτο ἀρα καὶ ἡδὲ ἡ πόλις καλύπτει μὲν ἀκρῶς πρῶνας, καλύπτει δὲ πλεὺς ἐν μέσῳ γλῶσσῶ, κατὰ βαίνεσαι μέγεθος ἡλικίας: ἔπειθὲ κοινὸν αὐθροῦπων ἐμπέρον, καὶ ἡ κοινὴ τὴν γῆν φρουρῶν διοικήσις. * Καὶ μὴ δὴ ἐστὶν Ἰππὸ πολὺς γε κέρχουται ἀλλ' ἀπὸ πρῶτος πολὺ ὑπερὶ τὸ ἄρα δὲ γμα Ἰππὸ πλεῖστον αὐτῶν ἡκεῖ ἀέρον. * καὶ ὡς περὶ τις ἀπὸ πολὺ κινδὸν ἐστὶν ἀλλὰς μετὰ τὴν καὶ Ῥώμη, ὅσα ἀρα πᾶ μὴ καὶ ἀλλὰς ὑπερὶ αὐτῶν δραμῶν φέρον: ὡς δὲ καὶ ἡδὲ Ἰππὸ τοσαύτης γῆς φρουρῶν, ὅσα ἀρα πᾶ, ἀλλ' ἐπερὶ πόλις ἰσημετήρες ὑπερὶ αὐτῶν δραμῶν φέρον ἀλλὰς ἐπ' ἀλλὰς: ὡς περὶ ἀρα

20 ἐπ' αὐτοῖσι μὲν αὐτῆ τένουμα, καὶ ἔδεν ἀλλοῦ ἢ Ῥώμη τὰ τῆδε. Hoc est: Quis enim vel tot juga montium occupata camposque coadificatos, vel tantum terra in unius urbis nomen coactum, ex nullâ speculâ contemplari posse? Mox: Similiter & urbs hæc tum summa juga tum mediam regit terram, & ad mare usque descendit, ubi publicum est emporium, & communis rerum è terrâ nascentium ministratio. Statim: Nec vero superficiem tantum occupat: sed longè, supra exemplum, quàm altissimè in ærem adscendit. & sicuti vir aliquis, qui cæteris magnitudine ac robore multum superat, alios quoque, in se sublatos, ferre gaudet: sic & hæc, quum tantum terra spacium occupet; non tamen quiescit, antequàm alias etiam æquales urbis, sibi impositas alteram super alteram, ferat. quod eius nominis fert ratio: quum totum, quod heic videmus, Ῥώμη, id est, robur sit. Hinc Svetonius in Nerone, cap. xvi:

30 Destinârat etiam Ostiâ tenus mania Urbis promovere: atque inde fossâ mare veteri urbi inducere. Verùm licet cuncta ista opida & loca circa Romam ipsis urbis extremis rectis conjuncta atque innexa essent; tamen certa ad unumquodque numerabantur ab urbe millia passuum; eaque ab dicto milliario in capite Romani fori statuto; quod quia ex eo esset metallo, Aureum adpellabatur milliarium. Svetonius in Othone cap. vi: Destinâta die, premonitis conscis, ut se in Foro sub ædo Saturni ad Milliarium aureum opperirentur, manè Galbâ salutavit. Tacitus Historiar. lib. I: Otho per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Milliarium aureum sub ædem Saturni pergit. P. Victor, in descriptione regionis viii quæ Forum Romanum dicebatur: Aedes Opis & Saturni, in vico Iugario. Milliarium aureum. Plutarchus in Galbâ: Καὶ Διγενῶσι τὴν Τιβεριανὰ κατὰ μὲν οἰκίας κατὰ βαίνεσαι ἐβάδιζεν εἰς ἀγορᾶν, ἔπειθ' εἰς τὴν αἰθρῶν κίον, εἰς ἣν αἱ πύλαι μὲν τὴν Ἰππὸλίαν ὁδοῦ πύλαι πλάττωσαι. Id est: Per Tiberianam domum descendit in Forum, ubi aurea columna est posita, in quam vie militares Italia omnes desinunt. Auctorem eius columnæ milliariæ Dio lib. LIII narrat Augustum Cæsarem. τὸν δὲ, inquit, ὁ αὐγύστους ὑπερὶ τῆς τῆς πλεὺς Ῥώμης ὁδοῦ ἀιρεθείς, καὶ τὸ χρυσοῦν μέλιον κεκλήμενον ἴσησι, καὶ ὁδοποιεῖται αὐτῶν ἐκ τῆς ἐπερὶ γηνοῦτων, βαβδύχοις δύο χρομῶν, περὶ τῆς. Id est: Tunc Augustus viarum, quæ sunt circa Romam, curator constitutus, Milliarium aureum, quod vocant, statuit; quique viis muniendis præessent, prætorios viros, qui binis licτόριβυς uterentur, designavit. Sic igitur Plinius dicto lib. III cap. v, Lattum, inquit, ubi Tiberina ostia, & Roma, terrarum caput, xvi millium passuum intervallo à mari. Et sub ipso Augusto scribens

40 Dionysius, initio statim libri: ἡ τὴν Ῥώμην πόλις ἀπέχει τὴν Τυρρηνικῆς θαλάσσης ἑκατὸν ἑξήκοντα σταδίων. Id est: Urbs Roma abest à Tusco mari stadia cxx. Hoc est, millia passuum xv. Hodieque sanè xv haud ampliùs deprehenduntur esse millia ab urbis Romæ medio ad Tiberina ostia. Sed plerique auctores, quos sequehti capito citabo, xvi computarunt millia cum Plinio. De cætero ad Ariciam quoque, viâ Appiâ itineraria Romana, ut infra videbimus, xv i habent millia passuum; quæ hodie non nisi in medium urbis Romæ conveniunt. Sic eodem respondent e stadia Dionysii, quæ lib. x ab Urbe ad Ianiculum numerat; id est, millia xii, passus 10:

sic idem Dionysius lib. 1111 *Gabios* Prænestinâ viâ totidem stadia ab Vrbe distare dixit: Appianus verò Civil. bellor. lib. v, medio itinere id opidum ait esse Romam inter & *Præneste*: Strabo etiam lib. v æquis utrimque intervallis circiter stadia adscribit: pro quibus Tabula itineraria ab Vrbe ad *Gabios* xii millia, hinc verò unâ cum Antonino xi ad Præneste usque habet. at hodiè vix xxi millia effeceris inter Præneste & medium urbis Romæ. Sic item, quum nunc ex medio Urbis ad *Tibur* usque xviii haud amplius dignosci possint iusta millia, Antoninus eo intervallo posuit xx millia: & Tabula itineraria ab Vrbe ad *Albulas aquas*, quæ 1111 fermè millia à Tibure absunt, xvi refert millia. Sic eiusdem Tabulæ auctor ex Urbis medio viâ Nomentanâ ad *Nomentum*, & item viâ Salariâ ad *Eretum*, 10 x1111 numeravit millia. Et ut hodiè, sic jam olim ab Vrbe ad Fidenas viâ Salariâ numerabantur v millia; ad Anienem verò fluvium millia 111; quod suprâ lib. 11 cap. viiii in Sabinis ostensum. Sic item viâ Flaminiâ ad *Rubra Saxa* jam olim v1111 tantum numerata sunt millia; & ad vicinum opidum Veios, quod nunc est *Scrofanò*, xii millia; ut suprâ lib. 11 cap. 11 docui. denique Tabula itineraria 11 habet millia ab Vrbe ad *Milvium pontem*; qui hodiè vulgò dicitur *Ponte Molle*, duobus exiguis admodum ab Vrbe distans. Verum tamen haud disimulaverim hoc loco, ista milliaria, quæ viâ Flaminiâ & Salariâ traduntur magis ad hodiernos urbis muros usque respondere, quàm in mediam urbem. proinde etiam, ubi antiquiores auctores, qui res à regibus Romanorum contra Fidenates, tum Gallorum & Han- 20 nibalis contra Romanos gestas narrant, 111 tantum millia ab Vrbe ad Anienem referunt, posteriores ævi scriptores 1111 milliaria eo spacio pronunciarunt; ut dicto lib. 11 cap. v1111 ostensum est. Vnde fanè suspicio haud levis nascitur, non in Forum usque Romanum, sed ad muros tantum Urbis terminata fuisse Italiæ itinera antiquam milliarium aureum Augustus statuerit. Muros autem intelligo, non amplissimos illos, quorum ambitum Dionysius vult jam sub rege Ser. Tullio Athenarum magnitudinem, id est, millia passuum circiter xx111 implevisse: sed antiquissimi cuiusdam pomerii; cuius circuitus haud maior fuisse videtur, quàm quo nunc cingitur Romana urbs: quo & ipso v11 colles, qui in antiquâ urbe auctoribus 30 narrantur, includuntur. quidpe & *Milvius pons* extra urbem censetur auctori- bus, & *Almo fluvius*; qui ipsa propemodum mœnia nunc abluit. Ovidius Factor. lib. 1111:

Est locus, in Tiberim quâ lubricus influit Almo

Et nomen magno perdit in amne minor.

Illic purpureâ canus cum veste sacerdos

Almonis Dominam sacraque lavit aquis.

Paullo post:

Ipsa sedens plastro portâ est in vecta Capenâ.

Martialis lib. 111 epigram. x111:

Capena grandi porta quâ pluit guttâ;

Phrygiaque Matris Almo quâ lavat ferrum.

40

Statius Silvar. lib. v, carm. 1:

Est locus ante Urbem, quâ primùm nascitur ingens

Appia; quâque Italo gemitus Almone Cybele

Ponit.

Tacitus Annal. lib. x111: *Pons Milvius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat. ventitabatque illuc Nero; quò solutiùs Urbem extra lascivires.* Historiar. lib. 11: *Ipse Vitellius, à ponte Milvio, insigni equo, paludatus adcinctusque, senatum ante se agens, quò minus ut captam Urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus.* Historiar. lib. 111: *Tentavit tamen Antonius vocatus ad concionem legiones mitigare; us, castris juxta 50 pontem Milvium positus, postera die urbem ingrederentur.* Huc adde, quòd non nisi in hodiernum urbis ambitum convenit illud vii stadiorum, id est, mille fermè passuum spacium, quòd Dionysius dicto lib. viiii ponit inter *Collinam* & *Esquilinamque portas*; quæ hodiè sunt vulgò *Salaria* & *Divi Laurentii*. Et, ne mendum Dionysii exemplaribus inesse suspiceris; en ita scriptum est de eadem re apud Strabonem lib. v: *Ἡ λεγέσι δὲ Σερούτι πλὴν ἐκλεβήσιν. αὐτὴ πληρώσει γὰρ περὶ εἰς τὴν περὶ Ἰουλίον λόφον Ἐοῦι- 60 μανάλιον. καὶ ταῦτα δὲ ἐξ Ἰσοδοῦ τῆς ἐξ Ἰσίδου ἐστὶ. διότι περὶ Ἐφρον βασιλείαν ἀρτίως ἐστὶν ἐδίξαστε*

ἰδέσθαι τὴν γλῶσσαν, ἢ ἐξέστησαν ὅσον ἐξασπείδον χώμα ἵππῃ τῆ ἐν τῆς ὀφύς τῆ Ἰαφρε, καὶ ἐπίβαλον τῆς καὶ πύργους ἀπὸ τῆς Καλλίνης πύλης μέχρι τῆς Ἐσουλίας. Hoc est: Defectum hunc Servius animadvertit, atque implevit; adjectis Esquilino & Viminali collibus. qua loca quum facile extrinsecus capi possent; fossâ altâ egestâ, terram intro receperunt; adgereque vi circiter stadiorum interiore fossâ margine factâ, muros & turreis in eo statuerunt à Col-
linâ portâ usque ad Esquilinam. Nescio igitur, an hic quoque ambitus & hi muri intelligendi sint in Lege 11 tituli de Verborum significatione; ubi sic scriptum: Urbis adpellatio muris, Roma autem continentibus adificiis finitur: quod latius patet. Id est; omnia illa quidem continentia adificia, seu latè expansiantia tecta, sub Roma ad-
pellatione comprehendebantur; ita, ut si quis in his esset, Romæ esse diceretur. at Urbis adpellatione id tantum intelligebatur, quod muris clausum erat. Sed de magnitudine urbis Romæ, de ambitu, & variis amplificationibus, satis hæcenus disertum. Ipsa quia in vii sita erat collibus; horum adpellatione frequenter poë-
tis indicatur. Plutarchus in Quæstionibus Romanis: τὸ ἢ Σεπτιμούνιον ἄγασιν ἵππῃ τῶν ἑβδομοῦ λόφον τῆ πόλις περιεκατασκευάσθη, καὶ τὴν ἑὸ μὲν ἐπιτολοφον ἡμῶν. Id est: Septimontium feria instituta sunt propter adjectum septimum Roma collem: quod facta est Septicollis. Virgilium & Martialem suprâ audivimus. Staius Silvar. lib. 1 carm. 11:

Quis septemgemina posuisset mœnia Roma.

Eodem libro carm. v:

10 *Vos mihi, qua Latium septenaque culmina nympha
Incolitis.*

Silvar. lib. 11 carm. 1111:

*————— Dum per juga septem
Errat, Aventinaque legit vestigia terra.*

Eodem libro carm. vii:

*Non tu flumina nec greges ferarum
Nec pleetro Geticas movebis ornos:
Sed septem juga Martiumque Tybrim
Et doctos equites, & eloquente
Cantu purpureum irabes senatum.*

30 Silvar. lib. 1111 carm. 111:

*Gaudens Euboica domum Sibylla
Gauranosque sinus & astuanteis
Septem montibus admovere Baias.*

Eodem libro carm. v:

*Quis non in omni vertice Romuli
Reptasse dulcem Septimum patet?*

Huc sanè quadrabit expositio Servii, quam adscripsit Virgilii verbis, quæ hic Aeneid. lib. vi: Anchisen fingit Aeneæ filio apud inferos dixisse de posteris eius hoc

40 modo: *Quin & ævo comitem sese Mavortius addet
Romulus.*

*En, huius, nate, auspiciis illa inclyta Roma
Imperium terris, animos equabit Olympo;
Septemque una sibi muro circumdabit arceis.*

Ad quæ ita Servius: Benè urbem Romam dicit vii inclusisse monteis: & medium tenuit. nam grandis est inde dubitatio, & alii dicunt, brevis vii colliculos à Romulo inclusos: qui tamen aliis nominibus adpellabantur. alii volunt, hos ipsos, qui nunc sunt, à Romulo inclusos: id est, Palatinum, Quirinalem, Aventinum, Caelium, Viminalem, Esquilinum, & Ianicularem. alii verò volunt, hos quidem fuisse; aliis tamen nominibus adpellatos. Ca-

50 pitolinum heic à septenario montium numero exclusum, miror. Verùm ita sanè est, ut sæpius jam antè dixi: numquam convenit inter ipsos Romanos super aliquâ antiquitatum suarum vel minimâ parte. An verò isthæc sententia non directò spectat ad verum nostrum Romulum. id est, Euandrum? quem jam inde ab initio cum Latinis sive Quiritibus suis omnes istos vii colleis, ejectis inde Siculis, occupasse, suprâ ostendi. Apud Pompeium Festum ita scriptum est: Septimontio, ut ait Antistius La-
beo, hæc montibus feria: Palatio; cui sacrificium quod fit, Palatuar dicitur: Velie; cui hæc sacrificium: Fagutali, Subura Cermalò, Oppio, Cælio monti, Cispio monti. Oppius

ansem adpellatus est, ut ait Varro Rer. humanar. lib. VIII ab Opitâ Oppio Tusculano, qui, cum presidio Tusculanorum missus ad Romam tuendam, dum Tullus Hostilius Veios oppugnaret, confederat in Carinis, & ibi castra habuerat. similiter Cispus, à Lavo Cispio Anagnino; qui eiusdem rei causâ eam partem Esquiliarum, quæ jacet ad vicum Patricium, ruitus est. Montes, qui in septenario illo numero cenfebantur, ut ex suprâ relatis variorum auctorum verbis patuit, fuere isti: Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Cælius, & Aventinus. Verba igitur Festi uti rectâ intelligantur, Varronis audiantur verba, quæ Lingvæ Latinæ lib. IIII perscripsit huiusmodi: Sunt & nomina ab tot montibus, quot postea urbs muris comprehendit. è queis Capitolium & Aventinus. Reliqua urbis olim discreta. è queis prima est scripta regio Suburana; secunda, Esquilina; tertia, Collina; quarta, Palatina. In Suburana regionis parte princeps est Cælius mons, à Cælio Vibennio Tusco, qui cum suâ manu dicitur Romulo venisse auxilio contra Sabinum regem. cum Cælio conjuncta Carina. Secunda regio Esquilina ab Esquilis. Esquilina duo montes habiti: quod pars Cispus mons suo antiquo nomine etiam nunc in sacris adpellatur. In sacris Argeorum scriptum est sic: Oppius mons princeps lucum Esquilinum, lucum Fagutalem sinistra, quæ sub mærum est. Oppius mons biceps simplex. Oppius mons triceps lucum Esquilinum, dexterio via in cabernola est. Oppius mons quadriceps lucum Esquilinum, via dexterio in figlinis. Septimus mons quinticeps lucum Petilium. Esquilinus sexticeps. Cispus mons septiceps. Tertia regionis colles ab v deorum fanis adpellati. è queis nobiles duo colles: Viminalis, Quirinalis, quod vocabulum conjunctarum regionum nomina obliteravit. dictos enim colles plures, adparet ex Argeorum sacrificiis; in quibus sic scriptum est: Collis Salutaris quarticeps, adem Quirino. collis Salutaris quarticeps; adversum est Pila Naris; adem Saluris. collis Mutialis quinticeps, apud edem Dii Fidi. collis Latiaris sexticeps, in vico Mutstellario. Quarta regionis Palatium. huic Germalum & Velias conjunxerunt. Igitur Oppius & Cispus colles partes tantum fuere Esquilini montis; ut Quirinalis montis partes fuere, Salutaris & Mutialis ac Latiaris, colles. Atque hæcenus de urbe Româ hoc in opere diseruisse sufficiebat; nisi præcipuæ eius quoque indicandæ forent portæ, ex quibus via militares sive consulares in varias Italiae partes ferebant. his quidpe cognitis, commodius posthinc faciliusque reliquorum Latii opidorum situs investigare poterimus. Verum nomine hæc tantum ac situs portarum nudè indicabimus. auctorum testimoniis ea post ad calcem huius operis adferemus; ubi peculiaris nobis de viis Italiae erit disertatio. Ad Ostiam igitur opidum, apud Tiberina ostia, lævo amne, sita, ferebat via Ostiensis, ex portâ Trigeminâ; quæ nunc divi Pauli cognominatur. Appia via initium ducebat à portâ Capenâ; quæ nunc est Divi Sebastiani. In hanc viam uti apud Casilinum, Companiæ opidum, incidebat via Latina, ita ab eadem initium sumebat apud ipsam mox portam Capenam. Inde Labicanam emittebat porta Esquilina; quæ nunc cognominatur Divi Laurentii. eadem & Prænestina via exibat. Hinc Tiburtinâ via initium ferebat à portâ Viminali; quæ nunc est Diva Agnetis. Proxima inde Collina porta, vulgò nunc Salaria dicta emittebat viam Salariam. Ultima inde ab lævâ Tiberis ripâ erat porta Flumentana; à qua via Flaminia ducebat ad pontem Milvium: versus quem nunc exitur portâ Populi. Ab alterâ amnis ripâ viæ maximæ celebres erant duæ; Aurelia & Portuensis. illa ab eâ portâ initium ducebat, quæ nunc Divi Pancratii cognominatur; hæc ab eâ, quæ etiam nunc vulgò dicitur Porta Portuense. Medio sæculo portæ utræque communia nomina cum ipsi viis habuere. antiquiore ævo quæ eis fuerint adpellationes, parum constat.

PORTA præcipua urbis Romæ.

Abolutâ hæcenus ipsius urbis Romæ descriptione, antequam ad reliqua Prisci Latii opida pergam, pauca quædam dicenda erunt loca, sub ipsis fermè urbis mœnibus quondam sita.

CAMPVS MARTIVS.

Ac primùm quidem MARTIVS CAMPVS semper extra urbem habitus est. Livius lib. II: Ager Tarquiniorum, qui inter urbem & Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit. Et lib. XXI Hannibal ita ad milites suos: Itineris sinem sperent campum interjacentem Tiberi ac mœnibus Romanis. Dionysius lib. V: Καὶ τὸ ἀπὸ τῶν γῶν, ὅστις ἐκείνητος, τῆς μηδὲνα κληρὸν ἔχουσι διένεμα, ἐν μόνον ἐξελόμενοι πῆδιον, ὃ κείνου μετὰ τῆς τῆς τε πῆλαος ἢ τῆς πῆλαος. τὸ τὸ Ἀρεῶν ἱερὸν εἶναι φησὶ, ἵνα τοῖς τε λαμῶνα, καὶ τοῖς ἀσπασί τοῖς ἐνοπλίαις μελάταις γυμνάσιον πατηθῆσεται. Id est: Atque agrum, quem illi possede-

eum facit. quia medio spacio in angustas quasi fauceis arctatur Tiberi & collibus objacentibus. hinc item est, quod Cicero ait, à ponte Milvio Tiberim duci secundum monteis Vaticanos, campumque Martium illic coadificari. Eundem & TIBERINVM CAMPVM, dictum fuisse, testis est Agellius lib. VI cap. VII: ubi de C. Tarratiâ, quæ aliis dicebatur Fufetia, ita scribit: *Quod campum Tiberinum sive Martium populo Romano condonasset.*

CAMPVS VATICANVS.

At CAMPVS VATICANVS ex suprâ scriptâ Ciceronis descriptione is est, qui, Campo Martio oppositus, inter pontem Milvium & Ianiculum montem, dextrâ Tiberis ripâ & objacentibus collibus includitur.

VATICANVS MORS; & item AGEI.

Ipsi verò colles VATICANI appellabantur, teste eodem Cicerone, MONTES. Singulari quoque numero dictus est VATICANVS MONS, sive COLLIS. Festus: *Vaticanus collis adpellatus est, quod eo positus sit populus Romanus, vatum responso expulsis Etruscis. Quum ipse quoque circa hos colles ager dictus sit VATICANVS, paullo aliam adpellationis rationem adfert Agellius lib. XVI cap. XVII. Et agrum, inquit, Vaticanum, & eiusdem agri deum presidem, adpellatum acceperamus, à vaticiniis, quæ vi atque instinctu eius dei in eo agro fieri solita essent. Sed, præter hanc causam, M. Varro in libris Divinarum aliam esse tradit istius nominis rationem. nam sicut Atus, inquit, deus adpellatus, araque ei statuta est, quæ est infimâ novâ viâ; ita Vaticanus deus nominatus, penes quem essent vocis humane initia. quoniam pueri, simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est. idcircoque vagire dicitur, exprimente verbo sonum vocis recentis. Meminere Vaticanæ agræ Livius quoque ac Plinius. Livius lib. X: *Alii duo exercitus hand procul Vrbe Etruriæ oppositi; unus in Falisco, alter in Vaticano agro. Plinius lib. III cap. V; ita de Tiberi loquens: Non procul Tiferno Perusiaque & Oriculo Etruriam ab Umbris ac Sabinis, mox citra XIII millia passuum Vrbeis Veientem agrum à Crustumino, dein Fidenatem Latinumque à Vaticano dirimit. Ergo ad V millia passuum ab Româ & Ianiculo monte in septemtriones versus iuxta dextram amnis ripam porrigebatur Vaticanus ager. namque Fidenæ, ut suprâ lib. II cap. VIII ostensum, V millia, Crustumium verò VI millia ab Vrbe abfuere. Idem Plinius lib. XVIII cap. III: *Aranti quatuor suo jugera in Vaticano, quæ PRATA QUINTIA adpellantur, Cincinnato viator attulit dictaturam: & quidem, ut traditur, nudo ple-***

PRATA QUINTIA.

noque pulveris etiamnum ore. Festus: *Quintia prata dicta sunt à Quintio Cincinnato, quod sibi, damnato filio, venditis omnibus, quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat. Livius lib. III, in consulatu L. Minucii Augurini & C. Nautii Rutili II, anno Vrbeis cxcvi, ante natum Iesum ccclvii: *Spes unica imperii populi Romani L. Quintius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ Prata Quintia vocantur. Quosdam video hæc Prata Quintia interpretari eum campum, qui ultra pontem Milvium situs est ex adverso confluentis Anienis in Tiberim. verum, quænam heic circa Anienis confluentem esse potuerint Navalia illa, nondum ego dispicio: suspicorque, propius Urbem fuisse eum locum. Livius hoc post paullo addit: *Navis Quintio publice parata fuit, transvectamque tres obviam egressi filii excipiunt. En, transvexit tantum navis, non devexit flumine Quintium. ergo apud ipsam Urbem fuere hæc Prata Quintia; haud dubiè, ut quorundam doctorum virorum est sententia, in ipso campo Vaticano, inter vineam Medicæam, quæ vulgò dicitur *La Vigna di Madama*, & molem Hadriani sive castellum S. Angeli; ad flexum Tiberis, qui est inter portam Populi & ipsum castellum: qui campus hodièque vulgò vocatur *I Prati*. & in adversâ ripâ NAVALIA illa Livii, apud campum Martium, sub Mausoléo Augusti, hodièque frequentantur navibus, quæ supernè flumen descendunt ad Urbem, vulgari vocabulo *La Ripetta*; quemadmodum inferiori urbis parte in dextrâ amnis ripâ navale navium ex mari lubeuntium dicitur *La Ripa*.***

NAVALIA in campo Martio.

PRATA MUCIA.

Cæterum fuere etiam PRATA MUCIA trans Tiberim, contra Urbem itidem sita; quæ memorantur Dionysio, Livio, auctori de Viris illustribus, & Festo. quorum hic ita: *Mucia prata, trans Tiberim; dicta à Mucio; cui à populo data fuerant; pro eo, quod Porfenam, Etruscorum regem, suâ constantiâ ab Vrbe dimovit. Auctor libri de Illustribus viris, in C. Mucio Scævulâ: *Mucio prata trans Tiberim data, ab eo Mucia adpellata. Dionysius lib. V: βασιλεὺς δὲ τῶν κλισίων ὁ Παρσίναις, ἄγων τῶν εὐραίων, ἔπειθ' ἰακίλον ἐξ ἑφῶδε κατέλαμβανεν, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Φυλάκτου αὐτὸν, καὶ Φρεγγεῖν**

Τυρρλών ἐν αὐτῷ καὶ σίτησι. Id est: Porfena Clusinarum rex cum exercitu adveniens, Ianiculum primo impetu capit, exterritis loci praesidiariis; suumque ibi praesidium collocat. Et deinde, ubi pugnam narravit, apud Tiberim sub Ianiculo pugnatum. *Μετὰ τὴν μάχην ἐκείνην, ὁ μὲν Τυρρλών βασιλεύς ἐν τῷ πλησίον ὄρει κατέστρωσε τοὺς σιδηροὺς, ὅθεν ἦ Ῥωμαίων Φρεσὶν ἐξέβηκεν, ἢ ἐπέκρυψε τὴν Τιβέρινον ποταμὸν χύμας ἀπίσις ἐκράτη.* Id est: Post id praelium rex Etruscorum in proximo monte, unde praesidium Romanum eiecerat, castrum posuit, in potestate habebat, quidquid agri erat ultra Tiberim. Tandem finito bello: *Μάχιον δὲ τῷ παρελομένῳ πατρὶ τὸ ποταμὸν ἀποθαρσύνει, αἰπώτερον δόξασι γινόμενα τῆς κατὰ λύσεως τῆς πόλεως, ἐψηφίσθη ἢ τὴν Ῥωμαίων βασιλῆα, χαλεπὰς χύμας ἐκ τῆς δημοσίας πύργων τῆς Τιβέριος ποταμοῦ, ὅσων ἀνὰ δρόμῳ περιλαβάνει ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ διώρη.* *Ἐτὸν δὲ χῶρον ἕως τῆς κατὰ ἡμεῖς χεῖρας Μάχιον ἀφαιρῶν καλεῖ.* Hoc est: Mucio autem, qui paratus fuerat pro patriâ mortem oppetere, quod visus esset fuisse finiendi belli causa praecipua, donarunt ex publico agrum trans Tiberim, quantum posset circumarare uno die. is meâ quoque aetate vocatur Prata Mucia. Livius lib. 11: Porfena primo conatu repulsus, consiliis ab oppugnandâ Urbe ad obsidendam versus, praesidio in Ianiculo locato, ipse in plano ripaeque Tiberis castra posuit; navitus undique adicitis; & ad custodiam, ne quid Romam frumenti subvehi sineret; & ut praedatum milites trans flumen per occasiones aliis atque aliis locis trajicerent. brevique adeo infestum omnem Romanum agrum reddidit, ut non cetera solum ex agris, sed pecus quoque omne in urbem compelleretur. Ergo castra habuit Porfena inter Ianiculum montem & Tiberim; in ego campo, qui postea, unâ cum proximâ Ianiculi parte, universæ urbis regio XIII, cognomine *Transitiberina*, factus: milites infra urbem trajecerunt flumen. unde illud Dionysii eodem loco: *Ἐκ δὲ τῆς Πωμπελίνης πεδίας Λαρκίος πρὸς Ἐρμίνιον, οἱ παρὰ πημεφθέρης Πητὶ τὴν κομιδὴν τοῦ σίτου πρόσθετος, πολλὰς ἐμίσθησε τῆς γῆρας παρὰ τῆς τοῦ ποταμοῦ, ἀπὸ τῆς ἀλάττης ἀνατὸν ποταμὸν, ἐν νυκτὶ ἀσπλῶν λαθόντες σὺν πολεμίοις, διέμισαν.* Id est: Ex Pometino campo Larius & Herminius, frumentatum missi, multas scaphas, vario comœatu oneratas, è mari per fluvium noctu, silente Lunâ, clam hostibus subveherunt. Pergit deinceps Livius: Obsidio erat nihilo minus. & frumenti cum summâ caritate inopia; sedendoque expugnaturum se urbem, spem Porfena habebat; quum C. Mucius, adolescens nobilis, cui indignum videbatur, populum Romanum fervientem. quum sub regibus esset nullo bello, nec ab hostibus ullis obsessum esse, liberum eundem populum ab iisdem Etruscis obsideri, quorum saepè exercitus fuderit; itaque magno audacique aliquo facinore eam indignitatem vindicandam ratus; primò suâ sponte penetrare in hostium castra constituit; dein metuens, ne, si consulum injussu & ignavis omnibus iret, fortè deprehensus à custodibus Romanis retraheretur ut transfuga; fortunâ tum urbis crimen adfirmante; senatum adiit. Transire Tiberim, inquit, patres, & intrare, si possim, castra hostium volo; non prado, nec populationum invicem ultor. maius, si dicitur juvant, in animo est facinus. Adprobant patres. Abdito intra vestem ferro proficiscitur. Vbi eò venit; in consertissimâ turbâ prope regium tribunal constitit. ibi quum stipendium fortè militibus daretur; & scriba, cum rege sedens, pari ferè ornatu, multa ageret, eumque milites vulgò adirent; timens sciscitari, uter Porfena esset; ne, ignorando regem, semet ipse aperiret, quis esset, quò temerè traxit fortuna facinus, scribam pro rege obruncat. Vadentem inde, quâ per trepidam turbam cruento mucrone sibi ipse fecerat viam, quum, concursu ad clamorem factò, comprehensum regii satellites retraxissent ante tribunal regis; non destitutus tum quoque inter tantas fortuna minas, metuendus magis quàm metuens; Romanus sum, inquit: cives C. Mucium vocant. hosti hostem occidere volui. nec ad mortem minus animi est, quàm ad cadem fuit. & facere & pati fortia Romanum est. nec annus in te ego hos animos gessi. longus post me ordo est idem petentium decus. proinde in hoc discrimen, si juvat, adcingere, ut in singulas horas capite dimices tuo; ferrum hostemque in vestibulo habeas regia. Hoc tibi juvenis Romana indicimus bellum. nullam aciem, nullum praelium timueris. uni tibi, & cum singulis res erit. Quum rex, simul irâ infensus periculoque conterritus, circumdari igneis minitabundus juberet, nisi expromeret properè, quas insidiarum sibi minas per ambages jaceret. En tibi, inquit, ut sentias, quam vile corpus sit iis, qui magnam gloriam petunt: dextramque accenso ad sacrificium foculo injicit. quam quum velut alienato ab sensu torreret animo; propè attonitus miraculo rex, quum, ab sede suâ profluisset, amoverique ab altaribus juvenem jussisset: Tu verò abi, inquit: in te magis, quàm in me hostilia ausus. juberem macete virtute esse, si pro meâ patriâ ista virtus staret. nunc jure belli liberum te intactum inviolatumque hinc dimitto. Tum Mucius;

quasi

quasi remunerans meritum; Quandoquidem, inquit, est apud te virtuti honos: ut beneficio tuleris à me, quod minis nequivisti; trecenti conjuravimus principes juventutis Romanae, ut in te hac grassaremur. mea prima fors fuit. ceteri, ut cuique ceciderit, primo, quoad te opportunum fortuna dederit, suo quisque tempore aderunt. Mucium dimissum (cui postea Scævola à clade dextra manus cognomen inditum) legati à Porsenâ Romam sequenti sunt. Mox: His condicionibus compositâ pace, exercitum ab Ianiculo deduxit Porsena, & agro Romano excessisset. Patres C. Mucio, virtutis causâ, trans Tiberim agrum dono dedere, quae postea sunt Mucia prata adpellata. Haud dubiè is ipse locus, in quo castra & tribunal suum habuerat Porsena rex, Mucio dono datus est. unde minimè errare videntur, qui hæc Mucia prata in Transtiberinâ regione apud inferiora urbis navalia, quem locum nunc vulgò La Ripa vocari dixi, collocant, circa divi Francisci templum. Apud Plinium lib. 11 cap. xcvi ita legitur in vulgatis exemplaribus: In agro Arpano frumentum satum non nascitur. Ad aras Martias in Veiente, & apud Tusculanum, & in silvâ Ciminiâ, loca sunt, in quibus in terram depacta non extrahantur. At heic pleraque exemplaria habent, Ad aras Mutias. quod falsò quidam trahunt ad prata Mucia, & in iis aram sive altaria, in quibus Mucium dextram adussisse tradunt Livius & auctor de Viris illustribus, præscriptis locis; & item Valerius Maximus lib. 111 cap. 111. Quid ipse scripserit Plinius, planè incertum est.

ARSIA SILVA.

Porro haud procul Ianiculo memoratur apud Livium ac Valerium Maximum ARSIA SILVA. sed cuius nomen controversum redditum à Dionysii Plutarchique exemplaribus, mirè & ipsis inter se dissentientibus. Apud Valer. Maximum lib. 1 cap. VIII ita scriptum: Valerio Poplicolâ consule, qui post exactos reges bellum cum Veientibus & Etruscis gessit; illis Tarquinio pristinum imperium restituere, Romanis nuper partam libertatam retinere cupientibus; Etruscis & Tarquinio, in cornu dextro prælio superioribus, tantus terror subito incescit, ut non solum victores ipsi profugerent; sed etiam pavoris sui consortes secum Veientes traherent. cui rei pro argumento miraculum adjicitur, ingens repente vox è proximâ silvâ Arsiâ; quae ore Silviani in hunc penè modum missa traditur: Vno plus Etrusci cadent: Romanus exercitus victor abibit. Miram dicti fidem digesta numero cadavera exhibuere. Gesta hæc anno antè, quàm Porsena urbem obsedit. Cæterum, quos heic Valerius, præter Veientes, adpellat Etruscos, Livius atque Dionysius Tarquinienfis fuisse testantur. Livius lib. 11: His incensus Tarquinus, non dolore solum tanta ad irritum cadentis spei, sed etiam odio iraque, postquam dolo viam obseptam vidit, bellum apertè molendum ratus, circumire supplex Etrurie urbis: orare maxime Veientes Tarquinienfisque, ne se, ortum eiusdem sanguinis, extorrem, egentem, ex tanto modo regno cum liberis adolescentibus ante oculos suos perire sinerent. Post aliquantulum: Postquam in agrum Romanum ventum est, obviam hosti consules eunt. Valerius quadrato agmine peditem ducit: Brutus ad explorandum cum equitatu antecessit. Eodem modo primus eques hostium agminis fuit. Paulo post: Neque ita multo post & pedites superveniunt. ibi varia victoria: & velut aquo Marte pugnatum est. dextra utrimque cornua vicere, leva superata. Veientes, vincti ab Romano milite adsveti, fugati que sunt. Tarquinienfis, novus hostis, non stetit solum, sed etiam ab sua parte Romanum propulit. Ita quum pugnatum esset; tantus terror Tarquinium atque Etruscos incescit, ut, omisâ irritâ re, nocte ambo exercitus, Veiens Tarquinienfisque, suas quisque abirent domos. Adjiunt miracula huius pugnae. silentio proxima noctis ex silvâ Arsiâ ingentem editam vocem. Silviani vocem eam creditam. hæc dicta: Vno plus Etruscorum cecidisse in acie: vincere bello Romanum. Ita certè inde abiere Romani, ut victores; Etrusci pro victis. nam postquam illuxit, nec quisquam hostium in conspectu erat; P. Valerius consul spolia legit: triumphansque inde Romam rediit. Dionysius prædicto lib. v: Πρωτόνομοι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ Φυλάκας ἐξ ἁπαντῶν τῶν πλεον τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ ἀγείρειν ἐπὶ σφᾶς στρατὸν, καὶ εἶς ἐπὶ πῆλιν ἐν τῷ Φαυερὸν συλλαμβάνειν αὐτοῖς τὴν κατὰ τὴν Ταρκυνίαν τε καὶ Οὐέντιαν, ἐπὶ δὲ ἡμᾶρον ἐξελθόντες ἤδη τὰς πολεμίας, ἀπαντῶν αὐτοῖς ἔγγραφα, ἔπειν ἐκείνας διαβλέπειν τὸ πῶμα, αὐτοῖς τὰς διωμάς διαβιβάσασθαι, ἐχῶρον πρὸς αὐτοῖς, καὶ κατὰ στρατοπέδους αἰχμῶν Τυρρηνῶν, ἐν λειμῶνι καλεσμένῳ Οὐνίῳ ἐπὶ δρυμὸν ἱερὸν ἦρῶν Ὀράτῳ. Id est: Romani, audito, exsules ex omnibus Etruria urbibus exercitum contra se colligere: duosque populo, Veientes & Tarquinienfis, ex professo illos in obtinendo reditu & adiutare: ubi jam hostis adventare cognoverunt occurrendum rati, priores fluvium trajicere occupant: atque inde progressi, non procul ab Etruscis castra ponunt in prato Vinio, ad silvam heroi Orato sacram.

Oratio sacra. Plutarchus in Valerio Poplicola: Ἀντιεγγὼν δὲ τῶν Ῥωμαίων οἱ ὕπατοι, καὶ περιπέτεον ἐν χωρίοις ἱεροῖς, αὐτὸς τὸ ἴδιον οὐρανὸν ἄλλοθεν, καὶ τὴν Διοσκύριον λαμῶνα περὶ ἀστρονομίαν. Hoc est: *Adversum eos consules Romanas legiones eduxerunt: aciemque instruxerunt in locis sacris, quorum alterum Arsum nemus, alterum Aesuvium pratum vocant.* Mirum sane dictum, quàm hæc inter se variant. nec dubium esse potest, quin ab exscriptoribus vitiata sint. quo autem pacto in genuinam auctorum scriptionem restitui queant, nondum satis dispicio. etenim pro vocabulo *Arsum* facit consensus inter Livii Valerique exemplaria. & hinc suspicio erat, Plutarchum quoque scripsisse, ἂν τὸ ἴδιον Ἄρσιον ἄλλοθεν, id est, quorum alterum *Arsum nemus*: nisi istud οὐρανὸν ad Dionysii Ὁραίων accedere videretur. Illi qui heic τὴν Ἰωνίαν λαμῶνα, *Iunium pratum*, restituerent conantur, nil nisi claritudinem Iuniæ gentis sectantur. Nec tamen fortasse mea conjectatio certior fuerit, si legere, ἂν τὸ ἴδιον Ἄρσιον ἄλλοθεν, καὶ τὴν Οὐρσίνιον λαμῶνα περὶ ἀστρονομίαν. id est: quorum alterum *Arsum nemus*, alterum *Arsum pratum* vocant. De cæteris nimis prope Urbem nec procul inde abfuisse hæc loca, ex Livii Dionysiique narratione patet. Circa Ianiculum fuisse, haud dubium est; quando hæc rectè conveniebant, ab alterâ parte *Veientes*, ab alterâ *Tarquinientes*. Fucrit igitur is campus, qui, proximè trans Ianiculum inter Aureliam Claudiamque vias positus, medius ferè inter Ianiculum & vicum viæ Claudie *Borghetto*, planitie & fontibus conspicuus est. Atque hæc ferè sunt loca trans Tiberim circa Urbem au-

20 *cloribus memorata. nunc ea quoque indicanda sunt, quæ ab lævâ amnis fuere ripâ.*

Apud Pompeium festum sic scriptum est: *Lucaria festa in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam & Tiberim fuit, pro eo, quod, victi à Gallis, fugientes à prælio ibi se occultaverunt.* Grammaticum esse puto nugamentum, quod de re antiquâ, non quæ suo exstiterit tempore, tradidit. Livius de eâ pugna ad Alliam flumen ita scribit lib. v: *In Romanorum acie nihil simile Romanis, non apud duces non apud milites erat. pavor fugaque occupaverat animos, & tanta hominum oblivio, ut multo maior pars Veios in hostium urbem, quam Tiberis arceret, quam recto itinere Romam ad conjuges ac liberos fugerent.* Mox: *Circa ripam Tiberis, quo, armis abjectis, totum sinistram cornu defugit, magna strages, facta est: multosque imperitos nandi, aut invalidos,*

30 *graveis loriceis aliisque tegminibus, hausere gurgites. maxima tamen pars incolumis Veios perfugit. Ab dextro cornu, quod procul à flumine & magis sub monte steterat, Romam omnes petiere: & ne clausis quidem portis urbis, in arcem confugerunt.* En, ut heic Livius de tertiis illis, qui in permagno isto luco se occultaverint, nihil meminit. Cæterum Martialis lib. iiii epigram LXIII ita canit:

Tulli jugera pauca Martialis

Longo Ianiculi jugo recumbunt,

Mox:

Hinc septem dominos videre monteis

Et totam licet aestimare Romam:

40 *Albanos quoque Tusculosque colleis,*

Et quodcumque jacet sub Vrbe frigus:

Fidenas veteres, brevesque Rubras;

Et, quod virgineo cruore gaudet,

Anna pomiferum nemus Peranna.

Illic Flaminia Salarique

Veſtator pavet, effedo tacente,

Ne blando rota sit molesta somno:

Quem nec rumpere nauticum celeuma

Nec clamor valet helciariorum:

50 *Quum sit tam propè Mulvius: sacrumque*

Lapsa per Tiberim volent carina.

Haud obscure innuit NEMVS HOC ANNAE PERANNAE, five, ut alii scribunt, PERENNAE, medio fuisse situ inter Anienis confluentem & Milvium pontem. hæc quidpe regione *Salaria Flaminiaque via* quàm proximè ad se invicem adcedunt. De festo huius deæ ita scribit Ovidius Factor. lib. III:

Idibus est Anna festum geniale Perenna,

Haud procul à ripis, advena Tybri, tuis.

Plin.

Plebs venit; ac, virideis passim disiecta per herbas,
 Potat; & adumbit cum pare quisque sua.
 Sub Iove pars durat; pauci tentoria ponunt.
 Sunt, quibus è ramis frondea facta casa est.
 Pars sibi pro rigidis calomos statuere columnis:
 Desuper extensus imposuere togas.
 Sole tamen vinoque calent: annosque precantur,
 Quot sumunt cyathos; ad numerumque bibunt.
 Invenies illic, qui Nestoris eibat annos:
 Quæ sit per calices facta Sibylla suos.
 Illic & cantant, quidquid didicere theatris;
 Et jactant facileis ad sua verba manus:
 Et ducunt posito duras cratera choreas:
 Cultaque diffusis saltat amica comis.
 Quum redeunt, titubant; & sunt spectacula vulgi:
 Et fortunatos obvia turba vocat.
 Occurrit: nuper visa est mihi, digna relata,
 Pompa. senem potum pota trahebat anus.

Adparet ex hac etiam narratione, prope Urbem fuisse celebratum hoc festum: unde factis deæ primùm, mox comotationibus multis longisque ac saltationibus peractis, eadem die sub vesperam poti in Urbem redire potuere. haud dubiè igitur celebratum fuit haud procul Milvio ponte, apud fanum ac pomiferum nemus deæ, Martiali memoratum; quod è Ianiculo conspici paterat: unde rami ad frondeas casas faciendas. Quia autem nullius Ovidius meminit pontis; neque Tiberim nec Anienem ista plebs transiit. fuitque is locus inter S. Iuliani sacellum, quod ultra Martium campum Tiberis ripæ è crepidine imminere supra dixi, & Anienem; hinc Tiberis lævâ ripâ, illinc monte seu colle claufus, qui vulgò dicitur Monte Pariolo. Atque hæc etiam præcipua sunt loca circa urbem Romam antiquis celebrata monumentis. Nunc reliqua Veteris Latii exsequar.

CAP. III.

De opidis PRISCI LATII maritimis.

Litus antiqui Latii fuisse à Tiberis ostiis ad Ardeam usque, quod opidum nomen hodièque retinet, superiori capite dictum est. Loca in eo describuntur Melæ lib. II cap. IIII ista: Ostia, Laurentum, Ardea. Sed hæc jam extra Prisci Latii fincis in Rutulorum fuit agro; ut post ostendetur. Ptolemæo hoc in litore una memoratur urbs Ὀστία, Ostia. Strabo lib. V hæc habet: πόλις δὲ Πριζιλάτιης καὶ εἰσι τὴν Λατίνων, ἢ τε Ὀστία ἢ Ἄντιον, ἀπὸ μέσων δὲ τῶν Λατίνων, εἴτε Λαύρετον. Id est: Latinorum opida maritima sunt Ostia & Antium; & in medio horum Lavinium; tum Laurentum. Plurima omnium loca refert Plinius lib. I cap. V. In principio, inquit, est Ostia colonia, à Romanorum rege deducta. opidum Laurentum: lucus Iovis Indigetis; amnis Numicius: Ardea. Itineraria antiqua sic habent:

Tabulæ:

Roma	
Hostis	XVI.
Laurento	XVI.
Lavinium	V.
Antium	XVII.

Antonini;

Roma	
Hostis	XVI.
Laurento	XVI.
Lavinio	XVI.

OSTIA colonia. Prima igitur à Tiberi in litore fuit OSTIA urbs. Huius situm & originem conditioremque complures adnotarunt auctores. Livius lib. I: Nec Urbis tantum Anno rege crevit; sed etiam ager finesque. silva Mæsia Veientibus adempta: usque ad mare imperium prolatum: & in ore Tiberis Ostia urbs condita; salina circa facta. Sex. Aurelius